Ἀριθ. 724 — Λεπτὰ εἴκοσι πέντε.

ΕΤΟΣ ΙΔ'.

ΕΣΤΙΑ

ΕΚΔΙΔΕΤΑΙ ΚΑΤΑ ΚΥΡΙΑΚΗΝ

ΤΟΜΟΣ ΚΗ'. | Συνδρομὴ ἐτησία: Ἐν Ἑλλάδι φρ. 12, ἐν τῇ ἀλλοδαπῇ φρ. 20. — Αἱ συνδρομαὶ ἄρχονται ἀπὸ 1 Ἰανουαρ. ἑκάστ. ἔτους καὶ εἶναι ἐτήσιαι.- Γραφεῖον Διευθ. Ὁδ. Παρθεναγωγείου 12. | 12 Νοεμβρίου 1889.

Πανομοιότυπον τῆς ὑπογραφῆς

ΤΗΣ ΠΡΙΓΚΗΠΙΣΣΗΣ ΣΟΦΙΑΣ

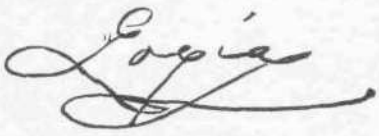

[Ἐλήφθη ἐκ τῆς ἐπισήμου ληξιαρχικῆς πράξεως τῶν γάμων Αὐτῆς.]

ΠΕΡΙ ΣΚΩΤΙΑΣ(1)

Κυρίαι καὶ Κύριοι,

Κατὰ τὸν παρελθόντα Ἰούλιον ἐπεσκέφθην τὴν Σκωτίαν. Παρεκτὸς τῶν παλαιῶν ἐκεῖ γνωριμιῶν, δὲν μοῦ ἔλειψαν καὶ νέαι. Ἐννοεῖται δὲ ὅτι εἰς τοιαύτας περιστάσεις, ἡ συνομιλία ὑποτρέφεται ἐκ τῆς ἀμοιβαίας περιεργείας. Ὁ ξένος θέλει νὰ μάθῃ τὰ τῆς χώρας τὴν ὁποίαν ἐπισκέπτεται, οἱ δὲ ἐγχώριοι ζητοῦν πληροφορίας περὶ τῆς πατρίδος τοῦ ξένου. Μὲ ἄλλους λόγους, εἶχα μὲν νὰ ἐρωτῶ, ἀλλ' εἶχα καὶ νὰ ἀποκρίνωμαι. Αἱ ἐρωτήσεις, εἰς τὰς ὁποίας ἀπεκρινόμην, ἐμαρτύρουν συχνάκις πόσον ἄγνωστα εἶναι τὰ καθ' ἡμᾶς εἰς τὸν ἔξω κόσμον. Εἷς τῶν περιέργων μὲ ἠρώτησε, μεταξὺ ἄλλων, ἐὰν εἰς τὴν βουλὴν τῶν ἑλλήνων οἱ ἀντιπρόσωποι τοῦ ἔθνους ἀγορεύουν εἰς τὴν Γαλλικὴν γλῶσσαν! Ὁμολογῶ ὅτι τὸ ἐρώτημα μοῦ ἐπροξένησεν ἀγανάκτησιν τινά. Ἀλλὰ τὴν ἀγανάκτησιν κατηύνασεν ἀμέσως ἡ σκέψις, ὅτι πολλοὶ Ἕλληνες ἠδύναντο ἴσως νὰ φωραθῶσιν ἀγνοοῦντες εἰς βαθμὸν περίπου ἴσον τὰ κατὰ τὴν Σκωτίαν.

Δὲν γνωρίζω πῶς καὶ διατί, ὅτε ἐτιμήθην διὰ τῆς προσκλήσεως τῆς ἐφορείας τοῦ Παρνασσοῦ, μοῦ ἦλθον εἰς τὸν νοῦν ἡ ἐρώτησις καὶ ἡ σκέψις μου ἐκεῖναι. Δὲν ἤξευρα περὶ τίνος νὰ ὁμιλήσω, ἀλλὰ καὶ δὲν ἤθελα νὰ στερηθῶ τὴν εὐχαρίστησιν τοῦ νὰ συνδιαλεχθῶ μεθ' ὑμῶν. Διατὶ νὰ μὴ χρησιμοποιήσω τὰς σημειώσεις μου, λαμβάνων τὴν Σκωτίαν ὡς θέμα τῆς διαλέξεώς μου; Ὄχι βεβαίως ὅτι ὑπάρχει φόβος μὴ μοῦ ὑποβληθῶσιν ἐκ τοιούτου ἀκροατηρίου ἐρωτήσεις, ὁποία ἡ τοῦ φίλου ἐκείνου, ἀλλ' ὁπωσδήποτε, ἴσως δυνηθῶ νὰ ἑλκύσω κάπως τὴν περιέργειάν σας ὁμιλῶν περὶ τῆς ὡραίας ἐκείνης ἀπομεμακρυσμένης χώρας.

Τὴν Σκωτίαν ἐπεσκέφθην δὶς ἄλλοτε, ἀλλὰ πρὸ ἐτῶν πολλῶν. Αἱ ἀναμνήσεις τῶν πρώτων μου ἐκείνων περιηγήσεων ἐχρησίμευσαν ὡς σημεῖον συγκρίσεως μεταξὺ τῆς πρὸ εἰκοσιπέντε περίπου ἐτῶν καὶ τῆς παρούσης καταστάσεως τῆς χώρας. Ἔκτοτε ἐπολλαπλασιάσθησαν αἱ γραμμαὶ τῶν σιδηροδρόμων, καθὼς καὶ τὰ ἀτμόπλοια εἰς τοὺς ποταμούς, ἐπὶ τῶν λιμνῶν καὶ μεταξὺ τῶν παραλίων, ἐπολλαπλασιάσθη δὲ καὶ ὁ ἀριθμὸς τῶν ἐπισκεπτομένων τὴν χώραν, χάριν περιηγήσεως, — ὁ πλοῦτος, ὁ πληθυσμὸς καὶ ὁ καθωραϊσμὸς τῶν μεγαλοπόλεών της ηὔξησαν ἀναλόγως· ἐν συνόλῳ, ἡ πρόοδος μεγάλη καὶ γενική, ἡ δὲ ἐξ αὐτῆς προξενουμένη ἐντύπωσις μετριάζει πως, ἐκεῖ καθὼς καὶ ἀλλαχοῦ τῆς Εὐρώπης, τὴν δικαίαν ἄλλως ὑπερηφάνειάν μας δι' ὅσας προόδους δυνάμεθα καὶ ἡμεῖς νὰ ἐπιδείξωμεν.

Κατὰ τὴν τελευταίαν μου ταύτην ἐπίσκεψιν δὲν ἠκολούθησα τὴν συνήθη τῶν ξένων περιηγητῶν τροχιάν. Ἐξενιζόμην ὑπὸ εὐγενοῦς φίλου, ὑπὸ τὰς φιλοξένους τοῦ ὁποίου στέγας μοῦ ἐδόθησαν ἀφορμαὶ νὰ ἴδω καὶ ν' ἀκούσω περὶ τῆς πατρίδος του πολλά, τὰ ὁποῖα δὲν δύναται τις νὰ ἴδῃ καὶ ν' ἀκούσῃ εἰς τὰ ξενοδοχεῖα. Εἶπα «φιλοξένους στέγας» εἰς τὸν πληθυντικόν, διότι ὁ ξενίζων με εὐπατρίδης, ἐξασκῶν μετ' ἀπείρου εὐγενείας τὴν παροιμιώδη Σκωτικὴν φιλοξενίαν, δὲν ἠρκέσθη νὰ μὲ ὑποδεχθῇ εἰς τὴν ἔπαυλιν ὅπου τότε κατώκει, ἀλλὰ καὶ μὲ συνώδευσεν εἰς διαφόρους τῶν ἐν Σκωτίᾳ ἰδιοκτησιῶν του, κειμένων εἰς ἀντίθετα τῆς χώρας ἄκρα. Τὸ ὄνομα τοῦ εὐγενοῦς τούτου Σκώτου δὲν εἶνε ἄγνωστον ἐνταῦθα. Πρό τινων ἐτῶν διῆλθεν εἰς Ἀθήνας ὁλόκληρον χειμῶνα, ἔδειξε δὲ πολλαχῶς τὸ πρὸς τὴν Ἑλλάδα ἐνδιαφέρον του. Ἀναχωρήσας, ἐδώρησεν ὡς ἐνθύμημα τὰ χάλκινα ἀγάλ-

(1) Ἀνεγνώσθη ἐν τῷ Συλλόγῳ *Παρνασσῷ*.

ματα τὰ κοσμοῦντα ἤδη τὴν ὡραιοτέραν τῶν πλατειῶν μας. Ἀλλὰ καὶ μακρόθεν δὲν λησμονεῖ τὴν Ἑλλάδα. Γνωρίζει τὴν γλῶσσαν, τὴν ἱστορίαν της, ἐνδιαφέρεται ἰδίως εἰς τὰς ποικίλας φάσεις τοῦ χριστιανικοῦ Ἑλληνισμοῦ, μὴ ἀρκούμενος δὲ εἰς παθητικήν, οὕτως εἰπεῖν, συμπάθειαν, συντελεῖ διὰ τοῦ καλάμου του πρὸς διάδοσιν μεταξὺ τῶν συμπατριωτῶν του εἰδήσεων περὶ τῆς μεσαιωνικῆς καὶ τῆς νεωτέρας ἡμῶν ἱστορίας. Ἀφοῦ δὲ εἶναι τόσον ἐντριβὴς περὶ τὰ καθ' ἡμᾶς, συμπεραίνετε πόσον γνωρίζει τὰ τῆς πατρίδος του καὶ πόσας εὐκαιρίας εἶχα νὰ ὠφεληθῶ ἐκ τῶν γνώσεων τοιούτου ὁδηγοῦ.

Ἡ ἔπαυλις ὅπου διέτριβε ὅτε κατὰ πρῶτον τὸν ἐπεσκέφθην, φέρει τὸ ὄνομα Dumfries house, καίτοι ἀρκούντως ἀπέχουσα τῆς ὁμωνύμου πόλεως· τοῦτο δὲ διότι ὁ κατὰ τὴν παρελθοῦσαν ἑκατονταετηρίδα οἰκοδομήσας τὴν ἔπαυλιν, ἐκ μητρὸς θεῖος τοῦ πατρός του, ἔφερε τὸν τίτλον κόμητος τοῦ Dumfries· τὸν τίτλον τοῦτον φέρει τὴν σήμερον ὁ ἑπταετὴς πρωτότοκος υἱὸς τοῦ νῦν ἰδιοκτήτου. Ὡς γνωστόν, οἱ ἐπίδοξοι διάδοχοι τῶν εὐγενῶν τῆς Μεγάλης Βρεττανίας φέρουν ἕνα τῶν ἀνηκόντων εἰς τὴν οἰκογένειαν τίτλων, τοὺς ὁποίους θὰ κληρονομήσωσιν (1). Οἱ δευτερότοκοι στεροῦνται παντὸς δικαιώματος καὶ ἐπὶ τῶν οἰκογενειακῶν τίτλων καὶ ἐπὶ τῆς πατρικῆς περιουσίας. Ὁ πρωτότοκος μόνος ἀπὸ πατρὸς εἰς υἱὸν παριστᾷ τὴν οἰκογένειαν. Αὐτὸς μόνος εἶναι ὁ κύριος καὶ τῶν τίτλων εὐγενείας καὶ τῆς ἰδιοκτησίας. Διὰ τῆς τοιαύτης συγκεντρώσεως τῆς ἐπὶ γενεὰς ἐπισωρευθείσης περιουσίας ἐσχηματίσθησαν οἱ μεγάλοι καὶ ἰσχυροὶ τῆς χώρας ἐκείνης οἶκοι. Τὰ ἀπέραντα κτήματα, τὰ μεγάλα εἰσοδήματα, τὰ φεουδαλικὰ προνόμια, αἱ ἱστορικαὶ παραδόσεις καὶ ἡ προγονικὴ εὐκλεια τῶν τοιούτων ἀρχόντων τοὺς ἀποκαθιστοῦν ἴσους ἡγεμόνων, εὐτυχεστέρους δὲ αὐτῶν καθόσον τὰ μεγαλεῖά των εἶνε ἀπηλλαγμένα τῆς εὐθύνης τοῦ κυβερνᾶν καὶ τοῦ ἐνδεχομένου κινδύνου ἐκθρονίσεως, τοῦτο τοὐλάχιστον ἐνόσῳ διέπουν τὴν Μεγάλην Βρεττανίαν οἱ θεσμοὶ εἰς τοὺς ὁποίους ὀφείλει τὴν παροῦσαν εὐημερίαν της.

Ἡ ἰδιοκτησία ἡ ἀνήκουσα εἰς τὸν τίτλον τῶν κομήτων τοῦ Dumfries, μὲ τὸ ἀρχοντικὸν μέγαρον ἐν τῷ μέσῳ ἀνθῶνων περιβαλλομένων ὑπὸ δασῶν πυκνῶν, μὲ τὸν ποταμὸν τὸν διαβρέχοντα τοὺς πέραν τοῦ δάσους λειμῶνας, μὲ τὰ προσοδοφόρα της ἀγροκήπια καὶ τὰ οὐχ ἧττον προσοδοφόρα μεταλλεῖα, ἤρκει αὐτὴ καὶ μόνη ὅπως ἐξασφαλίσῃ τὴν εὐπορίαν παντὸς πανταχοῦ εὐγενοῦς οἴκου. Τὴν ἐνείρηνη ἐπὶ γενεὰς ἀπόλαυσιν τῶν ἀγαθῶν της μαρτυροῦν καὶ τὸ ὕψος τῶν ἀρχαίων δένδρων περὶ τὴν οἰκίαν, καὶ ἐντὸς αὐτῆς τὰ πολύτιμα προγονικὰ κειμήλια. Πόσοι κατὰ διαδοχὴν ἐκεῖ ἐφύτευσαν δένδρα ἢ ἐστόλισαν τὴν οἰκίαν, συναισθανόμενοι ὅτι πᾶσα προσθήκη θὰ μεταβιβασθῇ ἀνέπαφος ἀπὸ γενεὰς εἰς γενεαν. Ὁ φέρων τὸν τίτλον ἀποθνήσκει, ἀλλὰ ζῇ ὁ τίτλος, ὁ δὲ οἶκος συνεχίζεται ἄνευ διακοπῆς. Ἐὰν ἡ κατ' εὐθείαν γραμμὴ ἐκλείψῃ, τὸ ἀξίωμα, τὸ ὄνομα, αἱ παραδόσεις καὶ ὁ πλοῦτος τοῦ οἴκου μεταβιβάζονται εἰς συγγενεῖς ἐκ πλαγίου, διαιωνίζοντας τὴν ὕπαρξίν του καὶ τηροῦντας τὴν μνήμην του. Ὁ τελευταῖος κόμης τοῦ Dumfries ἀπέθανεν ἄκληρος. ἀλλ' ὁ τίτλος του διατηρεῖται καὶ ἡ οἰκία του φέρει τὸ ὄνομά του. Τοὺς τοίχους τῆς αἰθούσης της κοσμοῦν εἰσέτι οἱ βαρύτιμοι κεντητοὶ τάπητες τοὺς ὁποίους ἐδώρησεν εἰς ἕνα τῶν συγγενῶν του ὁ Ἰδος Λοδοβίκος τῆς Γαλλίας. Ἦτο πρεσβευτὴς οὗτος τῆς Ἀγγλίας εἰς Παρισίους, εἰς αὐτὸν δὲ ἀνάγεται τὸ ἀνέκδοτον τὸ ὁποῖον ἐνθυμεῖσθε ἴσως. Ὁ ἐπὶ μεγαλοπρεπείᾳ καὶ εὐγενείᾳ διαπρέπων Λοδοβίκος, ἐνῷ ἡτοιμάζετο νὰ ἐξέλθῃ εἰς περίπατον, στραφεὶς πρὸς τὸν συνοδεύοντα αὐτὸν λόρδον τὸν προσεκάλεσε διὰ νεύματος ν' ἀναβῇ πρῶτος εἰς τὴν ἅμαξαν. Ὁ λόρδος, μετὰ τὴν προσήκουσαν ὑπόκλισιν, ἀνέβη πρῶτος εἰς τὴν βασιλικὴν ἅμαξαν, πρὸς ἔκπληξιν ἄκραν καὶ ταραχὴν τῶν αὐλικῶν. Ἀλλ' ὁ βασιλεὺς τοὺς καθησύχασε καὶ τοὺς ἔδωκεν ἓν μάθημα, παρατηρήσας ὅτι ἡ ἀληθὴς πρὸς ἀνωτέρους εὐγένεια εἶναι ἡ ὑπακοή.

(1) Κατὰ τὴν ἐπικρατοῦσαν ἐν Ἀγγλίᾳ καὶ Σκωτίᾳ φεουδαλικὴν ἐθιμοτυπίαν, οἱ πρωτότοκοι υἱοὶ τῶν εὐγενῶν ὁμοτίμων ἔχουν κοινωνικῶς βαθμολογίαν κατὰ ἕνα βαθμὸν κατωτέρω τοῦ πατρός των. Οὕτω ὁ πρωτότοκος υἱὸς δουκὸς ἔχει βαθμὸν μαρκησίου· προηγοῦνται αὐτοῦ οἱ καθ' ἑαυτὸ μαρκήσιοι, ἀλλ' αὐτὸς προηγεῖται τῶν κομήτων. Αἱ θυγατέρες πᾶσαι ἔχουν τοῦ πρωτοτόκου υἱοῦ τὴν κοινωνικὴν βαθμολογίαν Οἱ νεώτεροι υἱοὶ τῶν δουκῶν ἔρχονται μετὰ τοὺς κόμητας καὶ τοὺς πρωτοτόκους υἱοὺς τῶν μαρκησίων, προηγοῦνται δὲ τῶν ὑποκομήτων. Οἱ δοῦκες, οἱ μαρκήσιοι καὶ οἱ κόμητες ἀπονέμουν, κατὰ συνήθειαν ἀπαράβατον, εἰς τοὺς πρωτοτόκους υἱοὺς των τὸ δικαίωμα τοῦ νὰ φέρωσιν ἕνα τῶν οἰκογενειακῶν τίτλων εὐγενείας, κατ' ἔκλογὴν τοῦ πατρός. Ὁ τίτλος οὗτος μὴ ἀνήκων δικαιωματικῶς εἰς τοὺς υἱούς, ἐπικαλεῖται τίτλος *by courtesy*. ἀναγνωρίζεται δὲ ὑπὸ τοῦ νόμου εἰς δημόσια ἔγγραφα διὰ τῆς ἑξῆς περιφράσεως: ὁ δεῖνα (τὸ ὄνομα καὶ τὸ οἰκογενειακὸν ἐπώνυμον) κοινῶς ἐπικαλούμενος μαρκήσιος ἢ κόμης κλπ δεῖνα. Συνήθως ὁ τοιοῦτος τίτλος εἶναι κατὰ ἕνα βαθμὸν κατώτερος τοῦ πατρικοῦ τίτλου, ἀλλὰ δὲν ἐπιδρᾷ ὁ τίτλος ἐπὶ τῆς κοινωνικῆς βαθμολογίας. Οὕτω λ. χ. ὁ δοὺξ Northumberland μεταξὺ τῶν πολλῶν καὶ διαφόρων τίτλων του δὲν ἔχει τὸν τοῦ μαρκησίου, ὥστε ὁ πρωτότοκος υἱός του τιτλοφορεῖται κόμης Percy, βαθμολογεῖται ὁμω. μεταξὺ τῶν μαρκησίων, καθὸ υἱὸς δουκός. Αἱ θυγατέρες δουκῶν, μαρκησίων καὶ κομήτων ἔχουν πᾶσαι τὸ δικαίωμα τοῦ νὰ προτάττωσι τοῦ ὀνόματος καὶ τοῦ οἰκογενειακοῦ ἐπωνύμου των τὸν τίτλον *Lady*, οἱ δὲ νεώτεροι υἱοὶ τῶν δουκῶν καὶ τῶν μαρκησίων φέρουν τὸν τίτλον Lord πρὸ τοῦ ὀνόματος καὶ τοῦ ἐπωνύμου των ἄνευ ἄλλου τίτλου εὐγενείας Αἱ θυγατέρες καὶ οἱ νεώτεροι υἱοὶ τῶν εὐγενῶν τῶν ἐχόντων τίτλον κατωτερον τοῦ κόμητος, προτάσσουν ἁπλῶς τὸ ἐπίθετον ἔντιμος, *honourable* πρὸ τοῦ ὀνόματος καὶ τοῦ ἐπωνύμου των. Ἐξαιρετικῶς οἱ πρωτότοκοι υἱοὶ τῶν Σκώτων ὑποκομήτων καὶ βαρόνων (ὅσων ὁ τίτλος ἀνέρχεται πρὸ τῆς Ἑνώσεως Σκωτίας καὶ Ἀγγλίας κατὰ τὸ 1707), ὀνομάζονται *the Master of* . . . μετὰ τοῦ τίτλου τοῦ πατρός των.

Ἡ σκιὰ τῶν μεγάλων δένδρων, οἱ τερπνοὶ περίπατοι ὑπὸ τὰς δενδροστοιχίας τοῦ δάσους ἢ εἰς τοὺς χλοεροὺς λειμῶνας παρὰ τὰς ὄχθας τοῦ ποταμοῦ, ἡ ἀπόλαυσις τῆς ἐξοχικῆς ἡσυχίας μακρὰν τῆς βοῆς τῶν πόλεων, αἱ εὐχάριστοι συνομιλίαι τὸ ἑσπέρας περὶ τὴν ἑστίαν, τῆς ὁποίας ἡ πυρὰ δὲν ἦτο διόλου δυσάρεστος εἰς τὰ μέσα τοῦ Ἰουλίου, τὰ πάντα συνετέλουν εἰς τὸ ν' ἀποκαθιστῶσιν εὐάρεστον τὴν διαμονήν μου εἰς τὴν ἔπαυλιν ἐκείνην. Ἀλλ' ὁ ξενίζων με ἤθελε νὰ μοῦ δείξῃ πῶς ἔζων οἱ ἄρχοντες τῆς πατρίδος του τὸν παλαιὸν καιρόν, ἀφοῦ εἶδα τὰς ἀνέσεις καὶ τὰς ἀπολαύσεις τοῦ σημερινοῦ των βίου. Εὐγνωμόνως ἀπεδέχθην τὴν πρότασίν του καὶ μετέβημεν διὰ τοῦ σιδηροδρόμου εἰς ἄλλην ἰδιοκτησίαν του κειμένην εἰς τὴν δυτικομεσημβρινὴν ἄκραν τῆς Σκωτίας. Ἡ ἀπόστασις δὲν ἦτο μεγάλη καὶ θὰ τὴν διετρέχομεν ἐντὸς δύο ἢ τριῶν ὡρῶν ἀντὶ ἕξ, ἐὰν ἡ σιδηροδρομικὴ ταχύτης ἦτο ὅση ἡ μεταξὺ Γλασκώβης καὶ Λονδίνου. Ἀλλ' εἰς τὴν Σκωτίαν, καθὼς εἰς τὴν Ἀγγλίαν καὶ τὴν Γαλλίαν, ἡ ταχύτης καὶ ἡ ἀκριβεια περιορίζονται εἰς μόνην τὴν μεταξὺ τῶν μεγάλων κέντρων συγκοινωνίαν. Πολλάκις περιμένων εἰς τοὺς σταθμοὺς τὴν ἁμαξοστοιχίαν, ἡ ὁποία δὲν ἤρχετο, ἐθαύμασα τὴν ὑπομονὴν τῶν Σκώτων. Ἀνελογιζόμην μὲ πόσην ζωηρότητα ἡμεῖς, οἱ ἀπαιτητικώτεροι τῶν ἀνθρώπων, διαμαρτυρόμεθα κατὰ τῆς ἐλαχίστης ἀταξίας τῶν μικρῶν σιδηροδρόμων, τοὺς ὁποίους μόλις ἀπεκτήσαμεν. Καὶ ὁ Σκῶτος, ὑποθέτω, ἀνυπομονεῖ, ἀλλὰ δὲν τὸ ἀποδεικνύει. Δὲν ἀρέσκεται καθὼς ἡμεῖς εἰς περιττὰς ἐκδηλώσεις. Ἐν γένει σιωπηλός, ἀποφεύγει τὸν θόρυβον. Καὶ τὰ παιδία ἐκεῖ παίζουν ἄνευ βοῆς. Ἐνθυμοῦμαι, εἰς ἕνα τῶν σταθμῶν ὅπου εἶχα νὰ περιμένω, διεσκέδαζα παρατηρῶν ἐπὶ ὥραν πολλὴν νεανίσκον παίζοντα μὲ τὸν σκύλον του. Ὁ σκύλος ἐπήδα, ἔφευγε, ἤρχετο, ἐγαύγιζε. Ὁ νέος ἔτρεχε κατόπιν του, τὸν ἐπειραζε, ἐμειδία, ἀλλὰ δὲν ἤκουσα τὴν φωνήν του. Ἐφανταζόμην τοὺς γέλωτας, τὰς κραυγὰς καὶ τὰ ἐπιφωνήματά του ἐὰν ἦτο συμπατριώτης μου.

—

Ἡ ἰδιοκτησία εἰς τὴν ὁποίαν μετέβημεν περιῆλθε καὶ αὕτη εἰς τὸν νῦν κατοχόν της ἐκ κληρονομίας. Κεῖται εἰς τὴν ἐπαρχίαν τοῦ Galloway, ἡ Γαλβιδίας κατὰ τὴν ἐκλατινισθεῖσαν ὀνομασίαν της. Κόλπος εὐρὺς τὴν χωρίζει ἀπὸ τὴν ἀντικρὺ παραλίαν τῆς Ἀγγλίας, ἀπὸ δὲ τὸν μυχὸν τοῦ κόλπου σειρὰ λόφων, τῶν Cheviots, διευθυνομένη βορειανατολικῶς συναποτελεῖ τὸ μεταξὺ τῶν δύο χωρῶν σύνορον. Ἡ Γαλβιδία αὕτη ἐφημίζετο ἄλλοτε διὰ τοὺς μικροὺς ἵππους της. Σήμερον τρέφει μαύρους βόας καὶ πρόβατα, δηλαδὴ οἱ κατοικοί της καταγίνονται εἰς κτηνοτροφίαν, διότι ἡ γῆ, πτωχὴ ἐν γένει, δὲν ἐπιτρέπει τὴν ἀνάπτυξιν τῆς γεωργίας. Ἰδίως ἐκεῖ ὅπου κεῖται ἡ ἔπαυλις τοῦ Mochrum, ἡ χέρσος γῆ φαίνεται ἀνεπίδεκτος καλλιεργείας. Ἄλλοτε δάση ἐκάλυπτον τὴν ἔκτασιν ἐκείνην· ἤδη τὰ δάση ἐξηφανίσθησαν, ἀλλ' ἀφῆκαν εἰς τὸ ἔδαφος θησαυρὸν κεκρυμμένον, τὴν ἰλὺν (tourbe) ἥτις ξηραινομένη χρησιμοποιεῖται ὡς καύσιμος ὕλη.

Ἡ γυμνὴ πεδιὰς περικυκλοῦται ἀπὸ βουνὰ τῶν ὁποίων ἡ ἀπόστασις φαίνεται μεγαλειτέρα διὰ μέσου τῆς ἐπικρατούσης συνήθως ὁμίχλης. Ἡ σιωπὴ καὶ ἡ ἡσυχία τῆς χέρσου καὶ ἀκατοικήτου πεδιάδος τὴν ὁποίαν διήλθομεν ἀπὸ τὸν σταθμὸν ἕως εἰς τὴν ἔπαυλιν, ἡ διαφορὰ μεταξὺ τῆς ἐνταῦθα φύσεως καὶ τῆς ἡμέρου, εὐφόρου καὶ πλουσίας γῆς ὁπόθεν ἠρχόμεθα, τὰ πάντα ἐπροξένουν βαθεῖαν ἐντύπωσιν. Τὸν χειμῶνα, ὅτε ὁ παγετώδης ἄνεμος συρίζει ἀνεμπόδιστος ἐπὶ τῶν θάμνων, ὁπότε τὰ νέφη μαυρίζουν τὸν ὁρίζοντα, ἡ δὲ βροχὴ καὶ ἡ χιὼν ἐπιτείνουν τὴν συνήθη ὁμίχλην, ἡ ἔρημος ἐκείνη θὰ εἶναι ἀληθῶς ἀγρία. Ἀλλὰ τὴν θερινὴν ἑσπέραν ὅτε τὴν διηρχόμην, ὁ δύων ἥλιος ἐφώτιζε τοὺς πρασίνους θάμνους, ὑπὸ δὲ τὴν πνοὴν ἐλαφροῦ ἀνέμου ἐκυμαίνετο ὡς ἀφρὸς ὁ βάμβαξ ἀπείρων ἀγρίων ἀνθῶν, (βάμβαξ ὅμως τὸν ὁποῖον ἡ ἐπιστήμη δὲν κατώρθωσεν εἰσέτι νὰ ὑποβάλῃ εἰς κλώσιμον), καὶ αἱ μικραὶ λίμναι, αἱ ποικίλλουσαι τὴν ἄποψιν τῆς πεδιάδος ἐπεδείκνυον ἐπὶ τῶν γαλανῶν νεφῶν των τοὺς μεγαλους λευκοὺς δίσκους τῶν ἀνθῶν των.

Ἡ οἰκία ὅπου περὶ τὴν δείλην ἐφθάσαμεν συναρμόζεται πρὸς τὴν γενικὴν τῆς χώρας ἄποψιν. Οὐδεμίαν ἔχει σχέσιν πρὸς τὴν μεγαλοπρέπειαν τοῦ μεγάρου ὁπόθεν τὸ πρωὶ ἀνεχωρήσαμεν. Εἶναι οἰκοδόμημα ἄλλης ἐποχῆς, τῆς ἐποχῆς ὁπότε αἱ κατοικίαι ἦσαν ἀληθῆ φρούρια, ἡ δὲ ζωὴ δὲν ἦτο ἀπόλαυσις ἀλλὰ διαρκὴς πάλη.

Μέχρι τοῦ 16ου αἰῶνος καὶ ἕως εἰς τὰ τέλη αὐτοῦ, ἦτο προβληματικὴ εἰς Σκωτίαν ἡ ἀσφάλεια τῆς ζωῆς καὶ τῆς ἰδιοκτησίας. Χαριν ἀμοιβαίας ὑπερασπίσεως, οἱ εὐγενεῖς συνεμάχουν ἀναμεταξὺ των κατὰ οἰκογενείας ἢ περιφερείας. Οἱ ἰσχυρότεροι ὑπεχρεοῦντο νὰ ὑπερασπίζωνται τοὺς ἀσθενεστέρους, οὗτοι δὲ συσπειρούμενοι ὑπὸ τὸν ἀρχηγὸν ἀπετέλουν τὴν δύναμιν του. Ἡ χώρα ὅλη διενέμετο εἰς τοιαύτας σπείρας, εὑρισκομένας εἰς διηνεκῆ ἀλληλομαχίαν. Ἐν ἐλλείψει ἰσχυρᾶς κεντρικῆς ἀρχῆς, οὐδεμία ἐγγύησις ὑπῆρχε περὶ ἀμερολήπτου ἀπονομῆς τῆς δικαιοσύνης. Κατὰ τὸ 1593 ὁ τότε ἄρχων τοῦ Mochrum, προσκληθεὶς ὅπως δώσῃ λόγον διὰ φόνον διαπραχθέντα ὑπὸ ἐξαδέλφου του, μεταβαίνει εἰς Ἐδιμβοῦργον συνοδευόμενος ὑπὸ δυ-

νάμεως ἰσχυρᾶς ἐκ συγγενῶν καὶ γειτόνων του, δυνάμεως ἱκανῆς ὅπως κλίνῃ ὑπὲρ αὐτοῦ ἡ πλάστιγξ τῆς δικαιοσύνης. Ἐννοεῖται ὅτι ἐπρόκειτο περὶ τοῦ φόνου εὐγενοῦς. Ἀπέναντι τῶν μὴ εὐγενῶν, τὴν δικαιοσύνην ἐξήσκουν οἱ ἄρχοντες αὐτοί. Ἕκαστος βαρῶνος εἶχε τὸ δικαίωμα τοῦ νὰ καταδικάσῃ μέχρι καὶ τῆς ποινῆς θανάτου τοὺς ὑπὸ τὴν δικαιοδοσίαν του ἐγκληματίας. Μεταξὺ δὲ τῶν ἐγκλημάτων σπουδαίαν κατεῖχε θέσιν καὶ ἡ μαγεία. Τοὺς μάγους καὶ γόητας κατεδίωκον ἀπηνῶς καὶ ἡ πολιτεία καὶ ἡ ἐκκλησία. Τὰς περὶ τούτου παραδόσεις τῆς Καθολικῆς Ἐκκλησίας παρέλαβον οἱ Διαμαρτυρόμενοι. Μία τῶν πρώτων γνωστῶν πράξεων τῆς ἀναμορφωθείσης Σκωτικῆς Ἐκκλησίας ἦτο κατὰ τὸ 1563 ὁ διωγμὸς τεσσάρων γυναικῶν κατηγορουμένων ἐπὶ μαγείᾳ. Ἡ πίστις εἰς τὴν δύναμιν τῆς μαγείας δὲν ἐξέλιπεν εἰσέτι ὁλοσχερῶς εἰς τὴν Σκωτίαν. Δὲν καταδιώκονται πλέον οἱ μάγοι οὔτε καίονται, ἀλλὰ μεταξὺ τοῦ λαοῦ διασώζεται εἰσέτι ὁ φόβος των καὶ πιστεύεται ἡ ὕπαρξίς των.

Τὸ ὄνομα τῆς οἰκίας ἐκείνης μαρτυρεῖ αὐτὸ καὶ μόνον τὴν ἀρχαιότητά της· ὀνομάζεται «ἡ παλαιὰ κατοικία τοῦ Μόχρωμ» (The old place of Mochrum). Συνίσταται ἐκ δύο χωριστῶν οἰκοδομῶν συνενουμένων διὰ στενῆς θολωτῆς στοᾶς. Ἡ μικροτέρα καὶ ἀρχαιοτέρα τῶν δύο ἐκτίσθη κατὰ τὸν 13ον ἢ τὸν 14ον αἰῶνα. Εἶνε ἀληθὲς φρούριον, ὀχυρόν, τετράγωνον καὶ μικρόν, ὁποῖαι ἦσαν κατ' ἐκείνην τὴν ἐποχὴν αἱ κατοικίαι τῶν Σκώτων ἀρχόντων. Εἰς ἕκαστον πάτωμα ἀνὰ ἓν δωμάτιον, χωριζόμενον εἰς δύο διαμερίσματα. Διὰ τῶν στενῶν θυρῶν κύπτων μόνον δυναταί τις νὰ διέλθῃ. Ἡ ἑλικοειδὴς κλίμαξ εἶναι ὡς κλίμαξ κωδωνοστασίου. Τὰ παράθυρα εἶναι μικραὶ ὀπαὶ ἐντὸς τοῦ παχυτάτου τοίχου. Εἰς τὸ δεύτερον πάτωμα ἔπαλξις ἀπολήγουσα ἑκατέρωθεν εἰς κυκλοτερεῖς ἐξώστας περιζώνει τὸν πύργον. Ὁ βίος ἐντὸς αὐτοῦ δὲν θὰ ἦτο βεβαίως ἄνετος. Ὑπὸ τὴν σκιάν του ὑπῆρχον ἴσως ταπεινότεραι καλύβαι, τῶν ὁποίων οἱ κάτοικοι κατέφευγον ἐντὸς τοῦ πύργου εἰς ὥραν κινδύνου. Βραδύτερον, κατὰ τὸν 16ον αἰῶνα, ἀνηγέρθη ἡ δευτέρα εὐρυχωροτέρα οἰκία. Ἀλλὰ καὶ ἐκ τῶν διαστάσεων αὐτῆς φαίνεται ὅτι οἱ εὐγενεῖς Σκῶτοι ἐξηκολούθουν καὶ τότε διαπρέποντες ἐπὶ ἀνδρείᾳ μᾶλλον ἢ ἐπὶ πλούτῳ. Ἀμφότεραι αἱ οἰκοδομαὶ ἦσαν ἠρειπωμέναι ὅτε περιῆλθον εἰς τὴν κατοχὴν τοῦ νῦν ἰδιοκτήτου. Ἐπὶ δύο σχεδὸν ἑκατονταετηρίδας ἔμειναν ἀκατοίκητοι. Λέγεται ὅτι ὁ τελευταῖος κατοικός των, ἀποθανὼν τὸ 1716, ἦτο τόσον μεγαλόσωμος, ὥστε δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ ἐξέλθῃ τὸ φέρετρόν του ἐκ τῶν στενῶν θυρῶν, οὔτε ἐκ τῶν στενωτέρων παραθύρων τῆς διπλῆς οἰκίας του, ὥστε ἐδέησε νὰ κρημνισθῇ ὁ τοῖχος ὅπως γείνῃ ἡ ἐκφορά. Ὁ παρὼν ἰδιοκτήτης ἀνεκαίνισε καὶ τὰς δύο οἰκοδομάς. Δὲν μετεβλήθη οὔτε ἡ ἐξωτερικὴ ἄποψις οὔτε ἡ ἐσωτερικὴ διαίρεσίς των, ἀλλ' ἐντὸς τοῦ ἀρχαίου πύργου τοῦ 13ου αἰῶνος, τοῦ ὁποίου μόνου συνεπληρώθη ἤδη ἡ ἀνακαίνισις, εἰσήχθησαν αἱ ἀνέσεις πᾶσαι τοῦ 19ου αἰῶνος. Καὶ ὅμως τὴν νύκτα, ὅτε ἐξηπλώθην ἐπὶ τῆς μαλακῆς κλίνης ἐντὸς τοῦ θολωτοῦ δωματίου, ἐκυριεύθην ὑπὸ τῶν ἀναμνήσεων τοῦ παρελθόντος. Ἀνελογιζόμην ὅτι εἰς τὸ δωμάτιόν μου ἐκοιμῶντο οἱ σύγχρονοι τῶν Κομνηνῶν καὶ τῶν Παλαιολόγων. Διὰ τῆς φαντασίας μετεφερόμην ὀπίσω εἰς τὸν μεσαιῶνα, καὶ ὑπὸ τὴν λάμψιν τῆς καιούσης ἀρχαίας ἑστίας, τὰ φορέματα τὰ ὁποῖα ἐξεδύθην διὰ νὰ κοιμηθῶ μετεβάλλοντο εἰς σιδηρᾶν πανοπλίαν. Τὸ πρωί, ὅτε διὰ τοῦ στενοῦ παραθύρου, τόσον στενοῦ, ὥστε ἀμφιβάλλω ἂν ὁ μεγαλόσωμος ἄρχων τοῦ 1716 ἠδύνατο καὶ ζωντανὸς νὰ διέλθῃ ἐκεῖθεν, ὅτε διὰ τοῦ στενοῦ παραθύρου ἐξῆλθα εἰς τὴν στενὴν ἔπαλξιν, ἡ θέα ἐκεῖθεν δὲν ἦτο τοιαύτη ὥστε νὰ μὲ μεταφέρῃ ἀμέσως ἐκ τῶν μεσαιωνικῶν ὀνείρων εἰς τὴν σύγχρονον ἐποχήν. Οὔτε καλλιεργημένοι ἀγροί, οὔτε στοῖβαι ξηροῦ χόρτου, οὔτε ἐπαύλεις ἀγροτικαί, ἢ καπνοδόχοι ἐργοστασίων, ἢ στόμια μεταλλείων. Μόνον ὁ περὶ τὴν οἰκίαν κῆπος καὶ αἱ νέαι φυτεῖαι ἐμαρτύρουν τὴν παρουσίαν τοῦ ἀνθρώπου καὶ τοῦ πολιτισμοῦ τὴν ἐπίδρασιν. Πέραν αὐτῶν ἡ ἐλώδης ἔρημος πεδιὰς καὶ οἱ ἀκαλλιέργητοι λόφοι. Ἐνώπιόν μου ἠπλοῦτο γαληνιαία ἡ ὡραία λίμνη τοῦ Μόχρωμ. Μικρὰ δενδρόφυτα νησίδια ποικίλλουν μὲ τὸ βαθὺ πράσινον χρῶμά των τὰ γαλανὰ νερά, ἐντὸς τῶν ὁποίων κατοπτρίζονται. Τὰ μικρότερα τῶν νησιδίων ἰδιοποιήθησαν ἀποικίαι θαλασσίων πτηνῶν. Ἡ θάλασσα δὲν ἀπέχει πολύ, ἀλλὰ κρύπτουν τὴν θέαν της οἱ μεσολαβοῦντες λόφοι. Ἐπὶ τῆς λίμνης εὑρίσκουν ἄσυλον τὰ θαλάσσια πτηνά, καὶ φέρουν τὴν χάριν τῆς ζωῆς εἰς τὴν ἐπικρατοῦσαν ἐκεῖ ἐρημίαν. Ἕκαστον γένος πτηνῶν ἔχει τὸ νησίδιόν του· ἐδῶ γλάροι, παρέκει χελιδόνες θαλάσσιαι. Ἅμα ἡ παρουσία ἀνθρώπων εἰς τὴν ἀκτὴν διαταράξῃ τὴν ἡσυχίαν των, πτοοῦνται αἱ χελιδόνες καὶ πετοῦν περὶ τὰς φωλεὰς των· οἱ δὲ γλάροι, σχίζοντες κυκλοτερῶς τὸν ἀέρα ὑπεράνω τοῦ ἐχθροῦ, μεταδίδουν διὰ τῶν κρωγμῶν των τὰς δεούσας πληροφορίας εἰς τὴν νῆσόν των, μέχρις οὗ, πεισθέντες ὅτι δὲν ἐπίκειται κίνδυνος, ἐπιστρέψωσι καὶ αὐτοὶ εἰς τὴν φωλεάν. Ἄλλα δὲ πτηνὰ μεγαλείτερα, κατοικοῦντα εἰς παρακειμένην λίμνην, διατρέχουν μὲ τὰς βαρείας των πτέρυγας τὸ μεταξὺ τῶν λιμνῶν καὶ τῆς θαλάσσης διάστημα.

Χάρις εἰς τὸ ἄγωνον τοῦ ἐδάφους διετηρήθησαν εἰς τὴν πεδιάδα καὶ τοὺς πέριξ λόφους ἴχνη τῶν ἀρχαίων τῆς χώρας κατοίκων. Τὸ ἄροτρον δὲν ἰσοπέδωσε τοὺς τάφους, οὔτε νέαι οἰκοδομαὶ ἐξηφάνισαν τὰ προϊστορικὰ ὀχυρώματα. Πολλαχοῦ σωροὶ λίθων ὀγκωδῶν μένουν εἰσέτι, ὡς μνημόσυνα ἡρώων ἀνωνύμων ὑπ' αὐτοὺς τοὺς σωροὺς ταφέντων. Ὅτι δὲν ἐστήθησαν τυχαίως καὶ ἄνευ σκοποῦ ἀποδεικνύεται ἐξ αὐτῆς τῆς τοποθεσίας των. Εἶδα τοιοῦτον τάφον ἐπὶ τῆς κορυφῆς τοῦ ὑψηλοτέρου καὶ ἀποτομωτέρου ἐκεῖ λόφου, ὅπου οἱ λίθοι μετὰ κόπου ἐκεῖθεν μετεφέρθησαν. Ἐκ τῆς κορυφῆς ἐκείνης φαίνονται τῆς ἀπέναντι Ἀγγλίας τὰ ὄρη, καὶ τὰ ἀπέχοντα βουνὰ τῆς Ἰρλανδίας, ἐν τῷ μέσῳ δὲ τοῦ πελάγους, εἰς ἴσην ἀπόστασιν ἐκ τῆς Ἀγγλίας, τῆς Σκωτίας καὶ τῆς Ἰρλανδίας, ἡ περίεργος νῆσος τοῦ Man, ἡ ὁποία διατηρεῖ τὴν Κελτικήν της γλῶσσαν καὶ τὴν τοπικὴν αὐτοδιοίκησίν της ὑπὸ τὴν ἐπικυριαρχίαν τῆς Ἀγγλίας.

Ἐπὶ τῆς κορυφῆς ἄλλου λόφου σώζονται τὰ ἴχνη κυκλοτεροῦς ὀχυρώματος. Ἐκεῖθεν οἱ ἰθαγενεῖς κατώπτευον τὴν περὶξ χώραν καὶ τὴν θάλασσαν πρὸς πρόληψιν αἰφνιδίων ἐχθρικῶν ἐπιθέσεων, καὶ κατέφευγον ἐκεῖ εἰς ὥραν κινδύνου ἐκ τῶν ὑπὸ τὰ δάση ἢ ἐπὶ τῶν λιμνῶν συνοικισμῶν των. Ὑπάρχουσι τεκμήρια μαρτυροῦντα ὅτι αἱ μικραὶ νῆσοι τῆς λίμνης τοῦ Μόχρωμ κατοικοῦντο ὑπὸ τῶν προϊστορικῶν κατοίκων τῆς Γαλβιδίας. Μία τῶν νήσων συνείχετο μὲ τὴν ὄχθην τῆς λίμνης διὰ πόρου καλυπτομένου ἀπὸ τὰ νερά, σωζωμένου δὲ εἰσέτι. Ἡ ὑποβρύχιος αὕτη ὁδὸς δὲν συνδέει δι' εὐθείας γραμμῆς τὴν ὄχθην καὶ τὴν νῆσον. Εἰς τὸ μέσον περίπου τῆς λίμνης στρέφεται διὰ μιᾶς πρὸς τὰ δεξιά, μετά τινα δὲ βήματα ἐπαναλαμβάνει τὴν πρὸς τὴν λίμνην διεύθυνσιν. Ὥστε ὁ μὴ γνωρίζων τὸ μυστικόν, προχωρῶν ἐβυθίζετο ἐντὸς τῆς λίμνης. Ἡ προφύλαξις ὅμως δὲν ἦτο ὡς φαίνεται ἐπαρκής, ὅθεν τὰ ἐπὶ τῶν λόφων ὀχυρώματα (1) Ὅτι δὲ ἦσαν τὰ τοιαῦτα ὀχυρώματα κατασκευάσματα τῶν ἰθαγενῶν, φαίνεται ἐκ τοῦ κυκλοτεροῦς σχήματός των. Τὰ Ῥωμαϊκὰ στρατόπεδα ἦσαν τετράγωνα, ἔκειντο δὲ συνήθως εἰς πεδινὰ μέρη, ὄχι ἐπὶ τῶν ὑψωμάτων. Εἰς οὐδεμίαν δὲ χώραν σώζονται τόσα σχετικῶς ἴχνη Ῥωμαϊκῶν ὀχυρωμάτων, ὅσα ἐν Σκωτίᾳ.

Οἱ Ῥωμαῖοι, ἀφοῦ κατέκτησαν τὸ μεσημβρινὸν τῆς Μεγάλης Βρεττανίας, εἰσέβαλον εἰς τὸ βόρειον αὐτῆς, τὴν Καληδονίαν, κατὰ τὸ ἔτος 80 μ. Χ. Τὰ πολλὰ στρατόπεδά των καὶ τὸ τεῖχος τὸ ὁποῖον βραδύτερον ἤγειρεν ὁ Ἀδριανός, εἰς τὰ σημερινὰ περίπου σύνορα Σκωτίας καὶ Ἀγγλίας, μαρτυροῦν τὴν μακρὰν καὶ πεισματώδη τῶν ἰθαγενῶν ἀντίστασιν. Παρεκτὸς τῆς ἀντιστάσεως τῶν κατοίκων, ἀπησχόλησαν ἐνίοτε τὴν Ῥώμην ἐκεῖ ἀνταρσίαι στρατιωτικαί. Μία ἐξ αὐτῶν προεκάλεσε τὴν εἰς Σκωτίαν ἀποστολὴν τοῦ πατρὸς τοῦ Μεγάλου Κωνσταντίνου, Κωνσταντίου τοῦ Χλωροῦ. Ἡ νεωτέρα κριτικὴ ἀνεσκεύασε τὴν ἱστορικὴν δοξασίαν καθ' ἣν ὁ Μέγας Κωνσταντῖνος ἐγεννήθη εἰς Ἐβόρακον, ὄχι μακρὰν τῶν Σκωτικῶν συνόρων. Ἀλλ' ὁπωσδήποτε, αἱ λεγεῶνες τῆς Μεγάλης Βρεττανίας ὑπεστήριξαν αὐτὸν πρῶται, ὅτε ἀνηγορεύθη αὐτοκράτωρ, τὸ δὲ ὄνομά του ἔμεινε πάντοτε προσφιλὲς εἰς Σκωτίαν. Περὶ τὸ 407 μ. Χ. εἷς στρατηγὸς Ῥωμαῖος, φέρων τὸ ὄνομα τοῦτο, ἀνεκηρύχθη ἐκεῖ Καῖσαρ, ἡ δὲ ἐπιτυχία του ἀπεδίδετο εἰς τὸ ὅτι ὠνομάζετο Κωνσταντῖνος. Ἀλλὰ θελήσας νὰ καθυποτάξῃ ὁλόκληρον τὸ Ῥωμαϊκὸν κράτος ἐνικήθη καὶ κατεστράφη. Ἔκτοτε δέ, ἐπὶ Ὀνωρίου, διακόπτεται ἡ σχέσις μεταξὺ Μεγάλης Βρεττανίας καὶ Ῥώμης.

Μετὰ τὴν ἀναχώρησιν τῶν Ῥωμαίων ἐκ τῆς Μ. Βρεττανίας περὶ τὸ 407 μ. Χ. ἐπέρχεται σκότος βαθύ. Ἡ ἱστορία σιωπᾷ, ἡ ποίησις δὲ μόνη τολμᾷ νὰ τὴν ἀναπληρώσῃ, χωρὶς ὅμως νὰ βασίζεται ἐπὶ σπουδαίων ὑποστάσεων. Ὑπάρχουν δύο πηγαὶ τοιούτων ποιητικῶν παραδόσεων. Ἐν πρώτοις, ὁ κύκλος τῶν λεγομένων Ἀρθουρικῶν ποιημάτων. Καὶ ἂν ὅμως παραδεχθῶμεν ὡς γεγονὸς ἱστορικὸν τὴν ὕπαρξιν τοῦ βασιλέως Ἀρθούρου, τὰ μεσαιωνικὰ ποιήματα τὰ ὁποῖα ἀνάγονται εἰς αὐτὸν καὶ εἰς τοὺς περὶ αὐτὸν ἥρωας, παριστοῦν ἐποχὴν ἱπποτισμοῦ φεουδαλικοῦ, ὁποῖος δὲν ὑπῆρχεν εἰσέτι ὁπότε ὑποτίθεται ὅτι ἔζη ὁ Ἀρθοῦρος. Ὥστε, ἀνεξαρτήτως τοῦ μυθικοῦ χαρακτῆρος τῶν προσώπων καὶ τῶν συμβάντων, τὰ παριστανόμενα εἰς τὰ ποιήματα ἐκεῖνα ἤθη καὶ ἔθιμα εἶναι προφανὴς ἀναχρονισμός. Ἄλλως δέ, ἕκαστον τῶν Κελτικῶν φύλων ἰδιοποιεῖται τὰς Ἀρθουρικὰς παραδόσεις. Δύσκολον νὰ περιορισθῇ εἰς Σκωτίαν ἡ σκηνή των.

Ἄλλη πηγή, ἀποκλειστικῶς αὕτη Σκωτικὴ ἀλλὰ κύρους ὄχι ἀσφαλεστέρου, εἶναι τὰ Ὀσσιανικὰ ποιήματα. Τινὰ ἐξ αὐτῶν ἔγειναν γνωστὰ ἐνταῦθα δι' ἐπιτυχῶν ἐμμέτρων μεταφράσεων. Ἡ ἱστορία τῶν ποιημάτων τούτων εἶναι ὀπωσοῦν περίεργος. Περὶ τὸ 1770 ὁ Σκῶτος Macpherson ἐδημοσίευσεν «ἀποσπάσματά τινα ἀρχαίας ποιήσεως συλλεγέντα εἰς τὴν Βόρειον Σκωτίαν.» Τὰ ἀποσπάσματα ταῦτα ἐπροξένησαν ἐντύπωσιν εἰς Σκωτίαν, καὶ οἱ θαυμασταί των παρεκίνησαν τὸν μεταφραστὴν νὰ συλλέξῃ

(1) Τοῦ ὀχυρώματος τούτου οἱ λίθοι συνέχονται οὐχὶ δι' ἀσβέστου ἀλλὰ διὰ τοῦ πυρός. Οἱ χωρικοὶ ὀνομάζουν τὰ σωζόμενα ἴχνη τοιούτων ὀχυρωμάτων «καμμένας πέτρας», burnt stones· λέγονται δὲ καὶ ὑαλωμένα φρούρια, vitrified forts, ὡς ἐκ τῆς ἀλλοιώσεως τῶν λίθων εἰς ὑαλώδη σχεδὸν ὕλην. Ὅτι δὲ ἡ τοιαύτη διὰ τοῦ πυρὸς συγκόλλησις δὲν εἶναι ἀποτέλεσμα τυχαίας πυρκαϊᾶς, μαρτυρεῖται, ἐκτὸς ἄλλων, καὶ ἐκ τοῦ μεγάλου σχετικῶς ἀριθμοῦ τῶν τοιούτων λειψάνων τοῦ παρελθόντος.

καὶ ἄλλα. Τότε ἐπηκολούθησεν ἡ δημοσίευσις τῆς εἰς τὸ πεζὸν Ἀγγλικῆς μεταφράσεως ὁλοκλήρου τοῦ κύκλου τῶν Ὀσσιανικῶν ποιημάτων. Τὸ πρωτότυπον ὅμως οὐδείς ποτε εἶδε, καὶ τοῦτο ἐνίσχυσε τὴν κατακραυγὴν τῶν θεωρούντων τὰ ἀρχαῖα δῆθεν ἐκεῖνα Σκωτικὰ ποιήματα ὡς πλαστά. Ἀληθῶς μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Macpherson εὑρέθη μεταξὺ τῶν ἐγγράφων του κείμενόν τι εἰς τὴν Κελτικήν, εἰς Κελτικὴν ὅμως σύγχρονον, ὄχι τὴν ἀρχαίαν Γαελικήν. Τὴν σήμερον ἡ ἐπικρατοῦσα γνώμη εἶναι ὅτι τὰ λεγόμενα Ὀσσιανικὰ ποιήματα βασίζονται ἐν μέρει ἐπὶ ἀρχαίων τυπικῶν παραδόσεων, ἀλλ' εἶναι πράγματι προϊὸν τῆς φαντασίας τοῦ Macpherson. Ὁ γενόμενος ὅμως περὶ αὐτὰ κρότος ἐπέσυρε τὴν προσοχὴν τοῦ ἐπιστημονικοῦ κόσμου εἰς τὴν ἄγνωστον ἔτι ἐποχὴν ἐκείνην τῆς Σκωτικῆς ἱστορίας. Ὅπωσδήποτε, τὰ ποιήματα τὰ ἀναγόμενα εἰς τοὺς μυθικοὺς ἐκείνους βασιλεῖς, τὸν Ὀσσιανικὸν Φίγγαλ ἐξ ἑνὸς καὶ τὸν Ἀρθοῦρον ἐξ ἄλλου, ἐπιρρίπτουν ἀμυδρόν τι φῶς εἰς τὸ χάος τὸ ὁποῖον ἐπηκολούθησε τὴν Ῥωμαϊκὴν κατάκτησιν καὶ εἰς τὴν ζύμωσιν τῶν διαφόρων στοιχείων, ἐκ τῶν ὁποίων ἐπῆλθε βαθμηδὸν ὁ σχηματισμὸς τῆς Σκωτίας καὶ τῆς Ἀγγλίας τῶν μεταγενεστέρων χρόνων.

—

Καθὼς γνωρίζετε, τὴν Εὐρωπαϊκὴν ἤπειρον κατέκλυσαν διαδοχικῶς διάφορα φύλα τῆς μεγάλης Ἀσιατικῆς οἰκογενείας, εἰς τὴν ὁποίαν ἐδόθη χάριν εὐκολίας ἡ συνοπτικὴ ἐπωνυμία τῶν Ἀρίων. Ἐκ τῆς οἰκογενείας ταύτης οἱ πρῶτοι εἰσβαλόντες μέχρι τῶν δυτικῶν παραλίων τῆς Εὐρώπης ἦσαν οἱ Κελτοί. Δὲν εἶναι ἀκριβῶς γνωστὸν τίνες ἦσαν οἱ ὑπὸ τῶν Κελτῶν διωχθέντες ἢ ἀπορροφηθέντες κάτοικοι· ἀλλ' ὡς ἔσχατον λείψανόν των δύνανται μετ' ἀσφαλείας νὰ θεωρηθῶσιν ἐξ ἑνὸς μὲν οἱ περισωθέντες εἰς τὰ ἄκρα τῆς Βαλτικῆς Φῖνοι, καὶ ἐξ ἄλλου οἱ Βάσκαι τῶν Πυρηναίων. Ἐπὶ Ῥωμαίων, τὸ πλεῖστον τῆς βορειοδυτικῆς Εὐρώπης κατεῖχον οἱ Κελτοί. Ἡ Γαλλία, ἡ Μεγάλη Βρεττανία καὶ ἡ Ἰρλανδία ἦσαν κατ' ἐξοχὴν χῶραι Κελτικαί. Ἀλλά, μετὰ τὴν ἐξασθένισιν τῆς Ῥωμαϊκῆς παντοκρατορίας, οἱ Κελτοὶ ἔπαθον ὅ,τι καὶ οἱ πρὸ αὐτῶν κάτοικοι τῶν μερῶν ἐκείνων. Αἱ Τευτονικαὶ εἰσβολαὶ τοὺς περιώρισαν εἰς τὰ δυτικώτερα ἄκρα τῆς Γαλλίας καὶ τῆς Μεγάλης Βρεττανίας. Εἰς τὴν νῆσον ταύτην ἡ ὑποχώρησις τῶν Κελτῶν ἔγεινε βαθμιαία. Ἐπὶ Θεοδωρίκου, περὶ τὰ 500 μ. Χ., μόνη ἡ ἀνατολικομεσημβρινὴ ἄκρα της κατείχετο ὑπὸ Σαξώνων. Μετὰ δύο αἰῶνας, μόνη ἡ πρὸς δυσμὰς Ἀγγλία, καὶ τὸ πλεῖστον τῆς βορειοδυτικῆς Σκωτίας κατείχοντο ὑπὸ Κελτῶν. Τὸ ἐπίλοιπον τῆς χώρας κατεκτήθη ὑπὸ Σαξώνων πρὸς νότον, καὶ ὑπὸ Σκανδιναυῶν πρὸς βορρᾶν. Εἰς τὴν Ἰρλανδίαν τὸ Κελτικὸν στοιχεῖον ἐπεκράτησεν. Ἄξιον δὲ σημειώσεως ὅτι Σκῶτοι τότε ἐλέγοντο οἱ Ἰρλανδοί. Ἀποικία αὐτῶν μεταναστεύσασα ἐξ Ἰρλανδίας εἰς τὴν ἄντικρυ παραλίαν ἔδωκε τὸ ὄνομά της εἰς ὁλόκληρον τὸ ἀρκτικὸν μέρος τῆς Μεγάλης Βρεττανίας, καὶ τὸ ὄνομα τῶν Σκώτων διηωνίσθη εἰς τὴν νέαν πατρίδα των ἐνῷ ἐλησμονήθη εἰς τὴν γῆν ὁπόθεν ἦλθον.

Ἐκ τοῦ κυκεῶνος ἐκείνου Τευτονικῶν καὶ Κελτικῶν στοιχείων συνεκροτήθη βαθμηδὸν κράτος Σκωτικόν, τὸ ὁποῖον δυνάμεθα ν' ἀποκαλέσωμεν βασίλειον, καθόσον οἱ χρονογράφοι μνημονεύουν σειρὰς καὶ ὀνόματα βασιλέων. Μεταξὺ αὐτῶν συγκαταριθμοῦνται ὁ Δώγκαν, ὁ φονευθεὶς ὑπὸ τοῦ Μακβεθ, καὶ ὁ υἱὸς τοῦ Δώγκαν Μαλκολμ, ὁ ἐκθρονίσας τὸν Μακβεθ. Ἡ φαντασία τοῦ Σακισπείρου ἔδωκεν εἰς αὐτοὺς ἀθανασίαν, τὴν ὁποίαν δὲν ὠνειρεύοντο οἱ χρονογράφοι τῆς δεκάτης ἑκατονταετηρίδος. Περὶ τῆς τότε κοινωνικῆς καταστάσεως τῆς Σκωτίας δὲν μας διδάσκουν πολλὰ οἱ χρονογράφοι. Γνωρίζομεν ὅμως ὅτι ἐπὶ αἰῶνας ἡ κυριαρχία τῶν βασιλέων ἠμφισβητεῖτο ὑπὸ τῶν ἡγεμονίσκων τῆς χώρας καὶ τῶν ἀλλοφύλων κατοίκων. Τὴν δὲ ἀγριότητα τῆς ἐποχῆς ἐπέτεινον αἱ φυλετικαὶ διαιρέσεις.

Κατὰ τὸν ἑνδέκατον αἰῶνα νέα τῶν πραγμάτων μεταβολή. Οἱ Νορμανδοὶ κατακτοῦν τὴν Ἀγγλίαν. Οἱ Νορμανδοὶ ἦσαν Σκανδιναυοὶ καὶ οὗτοι ἐξ ἐκείνων οἱ ὁποῖοι πρό τινων αἰώνων εἶχον διασπείρει τὸν τρόμον εἰς τὰ παράλια τῆς ἀρκτῴας Εὐρώπης καὶ κατακτήσει τὰ βόρεια τῆς Σκωτίας καὶ τὰς περὶ τὴν Σκωτίαν νήσους. Ἀλλ' ἐγκαταστάντες εἰς τὴν βόρειον Γαλλίαν ἔμαθον τὴν γλῶσσαν καὶ προσέλαβον τὰ ἤθη καὶ τοὺς φεουδαλικοὺς θεσμούς της, ὥστε ὡς Γάλλους τοὺς ἐθεώρουν οἱ Σάξωνες τῆς Ἀγγλίας, ὡς Γάλλους δὲ τοὺς ἐγνωρίσαμεν καὶ ἡμεῖς καὶ οἱ Ἰταλοὶ ὅτε, κατὰ τὴν ἑνδεκάτην ἐπίσης ἑκατονταετηρίδα ἐξέτεινον μέχρι τῆς Μεσογείου τὰς ἐκδρομὰς καὶ τὰς κατακτήσεις των. Εἰς τὴν Ἀγγλίαν ἡ κατακτησίς των ὑπῆρξε μόνιμος καὶ στερεά. Ἐκεῖ, συγχωνευθέντες μετὰ τῶν κατακτηθέντων, ἐλησμόνησαν βαθμηδὸν καὶ τὴν γλῶσσαν καὶ τὰς παραδόσεις τῆς Γαλλίας. Γενόμενοι Ἄγγλοι ἵδρυσαν κράτος, τοῦ ὁποίου δὲν ἐφαντάζοντο τὴν μέλλουσαν δόξαν.

Ἀλλὰ οἱ Νορμανδοὶ κατακτήσαντες τὴν Ἀγγλίαν δὲν καθυπέταξαν καὶ τὴν Σκωτίαν. Περιέκοψαν μόνον τὰ σύνορά της, ἰδιοποιηθέντες χώρας αἱ ὁποῖαι ἕως τότε διημφισβητοῦντο μεταξὺ τῶν δύο ὁμόρων κρατῶν. Ἡ ἀντίστασις τῶν Σκώτων εἰς τὸ Ἀγγλονορμανδικὸν κράτος συνετέλεσεν εἰς τὸ ν' αὐξήσῃ τὴν μεταξὺ τῶν δύο ἐπικρατειῶν διάκρισιν. Ναί μέν, ἡ Νορμανδικὴ κατάκτησις τῆς Ἀγγλίας ἐπέφερεν εἰς τοὺς θεσμούς, εἰς τὰ ἤθη καὶ εἰς τὴν ἱστορίαν τῆς Σκωτίας ἀποτελέσματα πολὺ σημαντικώτερα ἢ πᾶσαι αἱ προγενέστεραι εἰσβολαὶ καὶ κατακτήσεις τῆς Μεγάλης Βρεττανίας, ἀλλ' ἡ Σκωτία μὴ καθυποβληθεῖσα εἰς τοὺς Νορμανδοὺς διετήρησε ἀμιγέστερον τὸν Σαξωνικὸν χαρακτῆρά της. Εἰς τοῦτο δὲ συνετέλεσεν ἡ κατάκτησις αὐτὴ τῆς Ἀγγλίας, καθόσον οἱ Σάξωνες, οἱ μὴ ἀνεχόμενοι τὴν ἐπικράτησιν τῶν Νορμανδῶν, μετηνάστευον ἐξ Ἀγγλίας εἰς τὴν μεσημβρινὴν Σκωτίαν. Καὶ σήμερον ἔτι, μετὰ δύο αἰώνων πολιτικὴν ἕνωσιν, οἱ δύο λαοὶ δὲν συνεταυτίσθησαν· ἡ Σκωτία μένει Σαξωνικωτέρα τῆς Ἀγγλίας. Τοῦτο δὲ πρὸ πάντων φαίνεται ἐκ τῆς λαλουμένης εἰς τὰς δύο χώρας γλώσσης· ἡ γλῶσσα κατ' οὐσίαν εἶναι μία καὶ ἡ αὐτή, ἀλλ' αἱ δύο διάλεκτοι διαφέρουν οὐσιωδῶς καὶ κατὰ τὸ λεκτικὸν καὶ κατὰ τὴν προφοράν. Οἱ Νορμανδοί, μετὰ τοῦ πολιτισμοῦ τὸν ὁποῖον προσέλαβον εἰς τὴν λατινικὴν Γαλλίαν, μετέφερον εἰς τὴν Ἀγγλίαν καὶ τὰς λατινικὰς παραδόσεις. Εἰς αὐτοὺς ὀφείλονται αἱ πολλαὶ λατινικαὶ λέξεις αἱ εἰσαχθεῖσαι εἰς τὴν Ἀγγλικὴν γλῶσσαν. Εἰς αὐτοὺς ἐπίσης ὀφείλεται καὶ ἡ βαθμιαία τῆς προφορᾶς μαλάκυνσις κατὰ συνέπειαν τῆς ὁποίας ἐπῆλθεν ἡ μεταξὺ τῆς προφορᾶς καὶ τῆς γραφῆς διαφορά, ἡ παρέχουσα τοσαύτας δυσκολίας εἰς τοὺς ξένους τοὺς ἐκμανθάνοντας τὴν Ἀγγλικήν. Ἡ λογία καὶ ἐπίσημος τῆς Σκωτίας γλῶσσα εἶναι ἡ Ἀγγλική. Ἀλλ' ἡ κοινῶς λαλουμένη, ἡ δημώδης Σκωτικὴ διάλεκτος δὲν ἔχει τὰς λατινικὰς τῆς Ἀγγλικῆς λέξεις, διεφύλαξε δὲ τοὺς Σαξωνικοὺς ἰδιωτισμοὺς καὶ τὴν Σαξωνικὴν προφοράν της· τὰ ἀριθμητικὰ sax, sayven, aucht, καὶ ἐν γένει αἱ λέξεις ὅπου ἐπικρατοῦν τὰ λαρυγγοπρόφερτα, προφέρονται ὡς γράφονται. Ὁ Γερμανός, ὁ Σκανδιναυός, ἢ ὁ Ὀλλανδὸς μάλιστα τῆς Φριζίας, ἀναγνωρίζουν τὴν κοινὴν προγονικήν, τὴν Τευτονικὴν γλῶσσαν, εἰς Σκωτίαν πολὺ περισσότερον ἢ εἰς τὴν Ἀγγλίαν.

Ταῦτα περὶ τῶν Σαξώνων, οἱ ὁποῖοι ἀποτελοῦν τὸ μέγιστον τῆς Σκωτίας· οἱ Κελτοὶ περιωρίσθησαν πολὺ πλέον ἢ ὅσον εἶχον ἤδη περιωρισθῆ κατὰ τὴν δεκάτην ἑκατονταετηρίδα.(1) Κατοικοῦντες τὰ βορειοδυτικώτερα τῆς χώρας, λαλοῦν τὴν καλουμένην Γαελικήν, ἡ ὁποία διαφέρει τῶν ἄλλων Κελτικῶν διαλέκτων τῆς Ἰρλανδίας, τῆς Οὐαλίας καὶ τῆς Γαλλικῆς Βρεττανίας. Οἱ Κελτοὶ ἀποτελοῦν σήμερον τὸ δέκατον ἕκτον μόλις τοῦ ὅλου πληθυσμοῦ τῆς Σκωτίας. Ἐπὶ 3,735,000 κατοίκων μόνον 231,600 λαλοῦν τὴν Κελτικήν(1). Διὰ ν' ἀκούσῃ τις τὴν γλῶσσάν των ἀνάγκη ν' ἀναβῇ εἰς τὰ ὀρεινὰ τῆς χώρας. Ἐρχόμενος ἐξ Ἀγγλίας θ' ἀκούσῃ μόνην τὴν ἐπικρατοῦσαν Σαξωνικὴν διάλεκτον. Ἐκ τῆς προφορᾶς δὲ καὶ μόνης ἐννοεῖ ὁ περιηγητὴς πότε μετέβη ἐκ τῶν συνόρων τῆς Ἀγγλίας εἰς τὴν Σκωτίαν.

Παρεκτὸς ὅμως τῆς γλώσσης ὁ περιηγητὴς παρατηρεῖ καὶ ἄλλο τι διακριτικὸν τῆς Σκωτίας. Ἅμα εἰς σταθμὸν σιδηροδρόμου, ἐπὶ τοίχου προσιτοῦ, ἰδῆτε παῖδας καθημένους καὶ ἐπιδεικνύοντας μακρὰν σειρὰν γυμνῶν ποδῶν, ἐστὲ βέβαιοι ὅτι εὑρίσκεσθε ἐντὸς τῆς Σκωτίας. Λέγεται καὶ τὸ πιστεύω, ὅτι τὸ ἔθιμον συντελεῖ εἰς τὴν εὐκρασίαν καὶ τὴν εὐκινησίαν. Ἄλλως δὲ οἱ ὀρεινοὶ τῆς Κελτικῆς Σκωτίας δὲν ἔχουν μόνους τοὺς πόδας γυμνοὺς ὑπὸ τὴν ποικιλόχρουν φουστανέλαν των. Τὸ πρᾶγμα προκαλεῖ ἁπλῶς τὴν προσοχὴν τοῦ ξένου ἕνεκα τοῦ ψυχροῦ κλίματος, καὶ διότι δὲν συνειθίζεται εἰς τὴν Ἀγγλίαν. Δὲν περιορίζεται δὲ εἰς μόνους τοὺς παῖδας. Εἰς ἕνα τῶν περιπάτων μου συνήντησα γυναῖκα μεσόκοπον, ὄχι ἐκ τῶν κατωτέρων τάξεων, καθόσον ἠδυνάμην νὰ κρίνω ἐκ τῆς εὐπρεποῦς ἐνδυμασίας της. Εἰς τὴν μίαν χεῖρα ἐκράτει τὸ ἀλεξιβρόχιον, εἰς τὴν ἄλλην τὰ ὑποδήματά της, καὶ ἐβάδιζε ῥωμαλέως μὲ τοὺς γυμνοὺς πόδας της.

—

Ἡ παρέκβασις αὕτη μᾶς ἀπεμάκρυνεν ἀπὸ τὸ Μόχρωμ καὶ ἀπὸ τὴν περιοδείαν μου. Δὲν σᾶς βαρύνω περιγράφων τὴν χώραν μέχρι τῆς οἰκίας Dumfries ὅπου ἐπανήλθομεν, ἀλλ' ὄχι διὰ τῆς ἰδίας ὁδοῦ. Ὁ σιδηρόδρομος, διατρέχων ὅλην τὴν παραλίαν τῆς δυτικομεσημβρινῆς ἐκείνης ἄκρας τῆς Σκωτίας, ἐπέτρεπε νὰ ἐπιστρέψωμεν εἰς τὴν πρώτην μας ἀφετηρίαν στρεφόμενοι, οὕτως εἰπεῖν, κυκλοειδῶς. Διέρχεται δὲ ὁ σιδηρόδρομος χώρας πολὺ διαφόρους ἢ τὴν περὶ τὸ Μόχρωμ ἔρημον. Πανταχοῦ ἀγροὶ καλλιεργημένοι, καὶ σημεῖα εὐημερίας, καὶ σταθμοὶ συνεχεῖς εἰς χωρία καὶ κωμοπόλεις καὶ εἰς πόλεις ἀκμαζούσας, ὁποῖαι ἡ μεσόγειος Dumfries καὶ ἡ παράλιος Ayr.

(1) Ἐκτὸς τῆς Ἰρλανδίας, ὅπου τὸ Κελτικὸν στοιχεῖον ἀνέδειξε μεγαλειτέραν ζωτικότητα, εἰς μὲν τὴν Ἀγγλίαν μένει ἔτι Κελτικὴ ἡ πρὸς δυσμὰς ὀρεινὴ χώρα, ἡ λεγομένη Οὐαλία, Wales, pays de Galles, εἰς δὲ τὴν Γαλλίαν ἡ Βρεττανία, ἐν μέρει. Ἡ ἄντικρυ τῆς Γαλλικῆς Βρεττανίας Ἀγγλικὴ ἐπαρχία τῆς Κορνουάλης ἐξηγγλίσθη ὁλοσχερῶς. Ἡ τελευταία ἐκεῖ γραία ἡ λαλοῦσα τὴν Κελτικὴν διάλεκτον ὡς μητρικήν της γλῶσσαν, ἀπεβίωσε πρὸ αἰῶνος καὶ ἐπέκεινα.

(1) Ἐπὶ τοῦ ὅλου πληθυσμοῦ τοῦ Ἡνωμένου Βασιλείου τῆς Μεγάλης Βρεττανίας καὶ Ἰρλανδίας, συμποσουμένου κατὰ τὸ 1881, εἰς 35,241,482 ψυχάς, οἱ λαλοῦντες τὴν Κελτικὴν ὑπολογίζονται εἰς 2,067,359, ἤτοι εἰς ὀλιγώτερον τῶν ἓξ τοῖς ἑκατόν. Ἐξ αὐτῶν 885,765 ἤτοι 18, $^{9}/_{10}$ τοῖς $^{0}/_{0}$ τοῦ ὅλου πληθυσμοῦ τῆς Ἰρλανδίας λαλοῦν τὴν Γαελικὴν διάλεκτον τῆς Ἰρλανδίας. 950,000 ἢ 70 τοῖς $^{0}/_{0}$ τοῦ πληθυσμοῦ τῆς Οὐαλίας λαλοῦν τὴν λεγομένην Κυμβρικὴν διάλεκτον, καὶ οἱ ὡς ἄνω 231,594 κάτοικοι τῆς Σκωτίας, ἢ 6. $^{39}/_{60}$ τοῖς $^{0}/_{0}$ τοῦ ὅλου ἐκεῖ πληθυσμοῦ οἱ λαλοῦντες τὴν Σκωτικὴν Γαελικήν.

Καθ' ὅλην τὴν περιφέρειαν ἐκείνην διατηρεῖται μετὰ στοργῆς ἡ μνήμη καὶ ἡ φήμη τοῦ ποιητοῦ Burns. Γεννηθεὶς πλησίον τοῦ Ayr ἀπέθανεν εἰς τὴν πόλιν Dumfries, παρεκτὸς δὲ τοῦ ὀλίγου χρόνου τὸν ὁποῖον διῆλθεν εἰς Ἐδιμβοῦργον, διεβίωσεν εἰς τὰς δύο ἐκείνας πόλεις ἢ εἰς τὰ ἀγροκήπια ὅπου μετῆλθε τὸ γεωργικόν του στάδιον. Εἰς ὅλα τὰ σημεῖα τὰ συνεχόμενα μὲ τὴν σύντομον ὕπαρξίν του, οἱ συμπατριῶταί του σεμνύνονται διὰ τὸ ὄνομά του, οἱ δὲ ξένοι ἔρχονται πρὸς ἐπίσκεψιν τῶν μερῶν τὰ ὁποῖα ἐδόξασεν ἡ διάβασίς του, ἢ τῶν μνημείων ὅσα εἰς τιμήν του ἐστήθησαν.

Ὁ Burns εἶναι ὁ κατ' ἐξοχὴν ἐθνικὸς ποιητὴς τῆς Σκωτίας. Υἱὸς πτωχῶν ἐναρέτων γονέων, ἀνηκόντων εἰς τὴν γεωργικὴν τάξιν, ἐγεννήθη τὸ 1759 καὶ ἀπέθανε, νέος ἔτι τὸ 1796. Ἔζησε βίον ἄτακτον καὶ τρικυμιώδη. Δοῦλος τῶν παθῶν του, δὲν ἠδυνήθη πάντοτε νὰ τὰ καθυποτάξῃ εἰς τὸν χαλινὸν τῆς φρονήσεως. Ἀλλ' ἐντὸς αὐτοῦ ἐνυπῆρχον δύο ἄνθρωποι. Ὁ εὐτελέστερος παρῆλθε καὶ θὰ λησμονηθῇ, διεσώθη δὲ ὁ ἐμπνευσμένος ποιητής, ὁ ἐμφορούμενος γενναίων αἰσθημάτων, ὁ δοξάσας τὴν πατρίδα διὰ τῶν ἔργων του. Ἀτυχῶς, οἱ ζηλοῦντες τὴν δόξαν τῶν τοιούτων ἀνδρῶν, νομίζουν ἐνίοτε ὅτι τὸ ἀχαλίνωτον τῆς ζωῆς ἦτο συμπλήρωμα ἀναπόφευκτον τῆς μεγαλοφυΐας των, καὶ θέλοντες νὰ γίνωσιν ἐφάμιλλοι ἐκείνων, μιμοῦνται τὸ εὐκολώτερον καὶ χειρότερον, καὶ μόνον εἰς ἐκεῖνο ἐπιτυγχάνουν. Διὰ τοῦτο, καθὼς ἐπίσης καὶ διὰ τὴν μνήμην αὐτὴν τοῦ Burns, θὰ ἦτο καλλίτερον ἂν ἔμενον ἄγνωστοι αἱ λεπτομέρειαι πᾶσαι τοῦ βίου του.

Ὁ Burns ἦτο ἔξοχος λυρικὸς ποιητής. Δὲν ἐνεωτέρισε. Παρεδέχθη τὸ μέτρον, τὸ σχῆμα, τὸ ὕφος καὶ τὴν γλῶσσαν τῶν πρὸ αὐτοῦ λυρικῶν ποιητῶν τῆς Σκωτίας, ἀλλὰ τοὺς ὑπερήκοντισε πάντας. Ἠσθάνθη βαθέως καὶ περιέγραψε πιστῶς τὰ αἰσθήματα, τὸν βίον, τὴν γῆν τῶν συμπατριωτῶν του. Τὰ πάντα γνήσια καὶ ἀληθῆ εἰς τὴν ἐκδήλωσιν τῆς ἐμπνεύσεώς του. Οὐδεμία ἐπιτήδευσις, οὐδεμία προσπάθεια ὅπως συναρπάσῃ διὰ τεχνασμάτων τὸν θαυμασμὸν τῶν συγχρόνων του. Ἐκ τῆς ταπεινῆς περιωπῆς του ἔβλεπε τὴν κοινωνίαν ὁλόκληρον, ἔβλεπε τὴν φύσιν μὲ βλέμμα διαπεραστικόν, μὲ διάνοιαν διαυγῆ. μὲ καρδίαν πλήρη θέρμης. Ὅ,τι δὲ ἔβλεπε τὸ ἐξέφραζεν, ὄχι διὰ ψυχρῶν τοπικῶν ἐκφράσεων, ἀλλ' εἰς τὴν ἰδικήν του γλῶσσαν, τὴν ζῶσαν τῆς πατρίδος του διάλεκτον. Τὸ ἐξέφραζε δὲ μὲ δύναμιν, μὲ ζωηρότητα καὶ μὲ εὐστοχίαν τόσην, ὥστε ἀνύψωσε διὰ μιᾶς εἰς φιλολογικὴν τὴν χωρικὴν του διάλεκτον καὶ τὴν ἀποκατέστησε κλασικήν.

Οἱ Σκῶτοι δὲν θεωροῦν τὸν Burns ὡς ἐθνικὸν ποιητὴν μόνον διότι ἔψαλε τὸν βίον των· ὀφείλουν εἰς αὐτὸν μεγαλειτέραν εὐγνωμοσύνην. Ὁ ποιητὴς οὗτος ἀνεφάνη εἰς περίοδον ἐθνικῆς καταπτώσεως. Μετὰ ἑκατονταετῆ θρησκευτικὴν πάλην, μετὰ τὴν ἀποτυχίαν μακρῶν ἀγώνων ὑπὲρ τῆς παλινορθώσεως τῶν Στουάρδων, ἡ ἐξηντλημένη Σκωτία ὑπεβλήθη εἰς τὴν πολιτικὴν ἕνωσίν της μετὰ τῆς Ἀγγλίας. Ἡ Σκωτία ἔμεινεν ἄνευ βασιλείας χωριστῆς, ἄνευ συνελεύσεως ἰδίας τῶν ἀντιπροσώπων της, ἐκινδύνευε δὲ ν' ἀπορροφηθῇ ἐξ ὁλοκλήρου ὑπὸ τῆς Ἀγγλίας. Ἡ ἀρχαία ὑπερηφάνεια τῶν Σκώτων διὰ τὸν ἐθνισμόν των ἐφαίνετο κλονιζομένη. Οἱ συγγραφεῖς καὶ οἱ ποιηταί της γράφοντες Ἀγγλιστί, ἐφοβοῦντο πρὸ παντὸς ἄλλου μὴ φωραθῶσιν ἀσχημίζοντες τὸ ὕφος των διὰ Σκωτικῶν ἰδιωτισμῶν. Αἴφνης, ἐν τῷ μέσῳ τῆς ἀχρόου ἐκείνης φιλολογίας, ἀνεφάνη ὁ Burns ἐκλέγων ὡς ἀντικείμενον τῆς ἐμπνεύσεώς του τὸν βίον τῆς πατρίδος του, βίον ἄγνωστον εἰς τοὺς ξενίζοντας λογίους, ὡς ὄργανον δὲ τὴν περιφρονουμένην κοινὴν καὶ ζῶσαν γλῶσσαν τῶν ὁμογενῶν του. Οὕτω, συγκινῶν τοὺς συγχρόνους του διὰ συγκινήσεων τὰς ὁποίας εἶχον ἀπομάθει, ἀφύπνισεν εἰς τὰς καρδίας των τὸ κινδυνεῦον ν' ἀποκοιμηθῇ ἐθνικὸν φρόνημα[1]. Μὴ νομίσητε ὅτι ἐπωφελοῦμαι τῆς εὐκαιρίας ὅπως, ἐκ πλαγίου, πλέξω στεφάνους διὰ τοὺς ὑπερμάχους τῆς καθομιλουμένης μας γλώσσης. Ὅσα εἶπα τὰ ἐσταχυολόγησα ἐκ προσφάτου βιογραφίας τοῦ Burns. «Ἐὰν, ἐπιλέγει ὁ Σκῶτος βιογράφος, ἐὰν τὴν σήμερον οἱ Σκῶτοι τρέφουν πρὸς τὴν πατρίδα των αἴσθημα ἀγάπης ἰσχυρότερον ἢ οἱ πατέρες των τῆς παρελθούσης ἑκατονταετηρίδος, ἐὰν ὑπερηφανεύωνται δι' αὐτήν, ἐὰν οἱ ξένοι θεωροῦν τὴν Σκωτίαν ὡς χώραν ποιητικήν, τοῦτο ὀφείλεται κατὰ πρῶτον εἰς τὸν Burns καὶ κατὰ δεύτερον εἰς τὸν Walter Scott». Κατὰ δεύτερον, χρονολογικῶς· διότι ὁ Scott ἦτο εἰκοσιπενταετὴς ὅτε ἀπέθανεν ὁ Burns, μόνον δὲ κατὰ τὸ 1814 ἤρχισε δημοσιεύων τὴν σειρὰν τῶν ὡραίων Σκωτικῶν μυθιστοριῶν του. Αἱ μυθιστορίαι ἐκεῖναι τὸν ἐδόξασαν ἀσυγκρίτως περισσότερον ἢ τὰ ποιήματα διὰ τῶν ὁποίων. παραιτήσας τὸ δικηγορικὸν ἐπάγγελμα, ἤρχισε τὸ φιλολογικόν του στάδιον. Τὰ διηγήματά του, βασιζόμενα πάντοτε εἰς τὴν ἱστορίαν τῆς πατρίδος του, ἀνεγνώσθησαν πανταχοῦ τοῦ πολιτισμένου κόσμου καὶ ἐξήγειραν τὸ ὑπὲρ τῆς Σκωτίας ἐνδιαφέρον πανταχοῦ ὅπου δύναται νὰ φθάσῃ τῶν καλῶν βιβλίων ἡ ἐπίδρασις.

[1] Ὁ Burns γράφων εἰς τὸ πεζὸν μετεχειρίζετο τὴν Ἀγγλικήν, ὄχι δὲ τὴν Σκωτικὴν διάλεκτον τῶν ποιημάτων του, ἀπαράλλακτα καθὼς ὁ Βαλαωρίτης, σέρ' εἰπεῖν, ἔγραφε τὰς ἐπιστολὰς καὶ τοὺς προλόγους του εἰς τὴν λεγομένην λογίαν γλῶσσαν. Ἔγραψε καὶ στίχους εἰς τὴν Ἀγγλικήν, ἀλλὰ τὰ οὕτω γραφέντα ποιήματά του δὲν συγκαταλέγονται μεταξὺ τῶν καλλιτέρων του.

Ἄνευ τοῦ Burns καὶ τοῦ Scott, τὰ παρελθόντα κατορθώματα καὶ δεινοπαθήματα τῶν Σκώτων, αἱ περιπέτειαι τῆς δραματικῆς ἱστορίας των, ἡ ὡραιότης τοῦ τόπου των, τὰ πάντα ἤθελον καλυφθῇ ὑπὸ τοῦ βεύματος τῆς σχολαστικότητος καὶ ὑπὸ τῆς πλημμύρας τῆς κοινοτοπίας.

—

Ἀπὸ τὸν Burns καὶ τὸν Scott τὸ πήδημα εἶναι μέγα μέχρι τοῦ Boswell. Ὁ Boswell ἦτο θαυμαστὴς καὶ λάτρης τοῦ Ἄγγλου συγγραφέως Johnston, ἀκμάσαντος περὶ τὰ τέλη τῆς παρελθούσης ἑκατονταετηρίδος. Προσκολληθεὶς εἰς αὐτὸν ὡς σκιά του, ἐσημείωνε τὰς λέξεις, τὰς σκέψεις καὶ τὰς πράξεις τοῦ πολυμαθοῦς ἀλλὰ καὶ χονδροειδοῦς φίλου του. Ἡ βιογραφία τοῦ Johnston ἀπετέλεσε τὴν φιλολογικὴν δόξαν τοῦ Boswell. Τὸν ἀναφέρω διότι ἡ ἰδιοκτησία του ἀνήκουσα εἰσέτι εἰς τὴν οἰκογένειάν του, ἦτο τὸ τέρμα ἑνὸς τῶν γοητευτικωτέρων περιπάτων μου, μετὰ τὴν ἐπιστροφὴν εἰς τὴν οἰκίαν Dumfries.

Ὁ ποταμός, ὁ διαβρέχων τοὺς λειμῶνας τοῦ κτήματος τούτου, ἐξακολουθεῖ πρὸς δυσμὰς τὸν δρόμον του πρὸς τὴν θάλασσαν. Ἀλλ' ἐνῷ ὁ ποταμὸς καταβαίνει, τὸ ἔδαφος ἀνυψοῦται, ὥστε ἀνοίγων τὴν διοδόν του τρέχει ἐντὸς φάραγγος στενῆς καὶ ἀποτόμου. Ἡ φάραγξ γίνεται βαθυτέρα καὶ εὐρυτέρα συγχρόνως ἐκεῖ ὅπου κεῖται, ἐν τῷ μέσῳ κήπων ὡραίων, ἡ οἰκία τοῦ Boswell. Τὸ μέρος ὀνομάζεται Auchenlleck, ὅ ἐστι «πεδίον λίθου» ἡ λέξις εἶναι Κελτική, σημειωτέον δὲ ἐν παρόδῳ ὅτι καθ' ὅλην τὴν Σκωτίαν διατηροῦνται αἱ Κελτικαὶ ὀνομασίαι τῶν τόπων καὶ ὅπου ἐξέλιπεν ἐντελῶς ὁ Κελτικὸς πληθυσμός. Ἐν τῷ μέσῳ τῆς φάραγγος. ὁ ποταμὸς διχαζόμενος περιβάλλει βράχον ὑπερμεγέθη. Ἐπὶ τοῦ βράχου εἶχε κατὰ τὸν μεσαιῶνα ἀνεγερθῆ πύργος ὀχυρὸς καὶ ἀπρόσιτος, ἡ κατοικία τοῦ τότε δεσπόζοντος τὰ μέρη ἐκεῖνα ἄρχοντος. Τὰ ἐρείπιά του, φαινόμενα ἀναμέσον τῶν πυκνῶν ἐκεῖ δένδρων, ἀποκαθιστοῦν γραφικωτέραν ἔτι τὴν ἄποψιν τοῦ κολοσσιαίου βράχου. Ἀντικρύ του ἀπολήγει εἰς κρημνὸν κάθετον ὁ κῆπος τοῦ Boswell. Εἰς τὸ βάθος τοῦ χάσματος τρέχει ὁ εἷς τῶν βραχιόνων τοῦ ποταμοῦ ὁ ἄλλος βραχίων χωρίζει τὸν βράχον ἀπὸ τοὺς ἀπέναντι κρημνοὺς τῆς φάραγγος. Οἱ δύο βραχίονες ἑνούμενοι κυλίουν μὲ πάταγον τὰ ἀφρίζοντα νερά των, καὶ διὰ τῆς στενουμένης φάραγγος ἐξακολουθεῖ ὁ ποταμὸς τὸν δρόμον του. Τὸ μέρος εἶναι ἀληθῶς ῥωμαντικόν· ὁ βόχθος τοῦ ποταμοῦ κάτω εἰς τὸ βάθος τοῦ χάσματος, τὰ πυκνὰ δένδρα ἐπὶ τῶν ἀποκρήμνων πλευρῶν τῆς φάραγγος, τὸ κόκκινον χρῶμα τῶν βράχων—, ὅπου προβάλλουν ἀναμέσον τῶν πρασίνων δένδρων—, ὁ ὠχρὸς ἥλιος ὁ φωτίζων δένδρα, βράχους καὶ νερά, τὰ πάντα ἐκεῖ ἐνθυμίζουν τὸν Burns μᾶλλον γράφοντα στίχους, ἢ σκηνήν τινα ἐκ μυθιστορίας τοῦ Walter Scott, παρὰ τὸν Boswell καὶ τὸν Johnston. Ἀηδόνες μόνον λείπουν ἐκεῖ. Ἀλλ' εἰς τὴν Σκωτίαν ἡ ἀηδὼν δὲν ἔρχεται. Λέγεται ὅτι σύνορόν της εἶναι ὁ ποταμὸς Trent εἰς τὰ βόρεια τῆς Ἀγγλίας. Πέραν αὐτοῦ δὲν κτίζει τὴν φωλεάν της. Οἱ Σκῶτοι ἀπεπειράθησαν νὰ τὴν ἐγκληματίσουν εἰς τὴν ἀρκτῴαν πατρίδα των. Ἔφερον αὐγὰ ἐκ τῶν ὁποίων ἐγεννήθησαν ἀηδόνες καὶ ἔψαλλον μίαν ἄνοιξιν. Ἀλλ' ἀνεχώρησαν καὶ δὲν ἐπανῆλθον. Τὸ σύντομον θέρος εἶναι τερπνὸν ἐκεῖ, ἀλλ' ὁ χειμὼν βαρὺς καὶ μακρός. Ἡ ἀηδὼν προτιμᾷ τὰ κλίματά μας.

—

Ἀλλ' οἱ περίπατοι ἐκεῖ, καίτοι εἰς ἄκρον τερπνοὶ καὶ ποικίλοι, δὲν συνεπλήρουν ὅμως τὸ πρόγραμμά μας. Ὁ εὐγενὴς Σκῶτος ἤθελε μετὰ τὸ μεσαιωνικὸν Μόχρωμ, νὰ δείξῃ εἰς τὸν ξένον του ἄλλην ἰδιοκτησίαν του κειμένην πρὸς βορρᾶν τοῦ κόλπου τοῦ Ἐδιμβούργου. Ἀνεχωρήσαμεν λοιπὸν καὶ πάλιν διὰ τοῦ σιδηροδρόμου, διευθυνόμενοι πρὸς ἄρκτον. Πρῶτος σταθμός μας ἦτο ἡ Γλασκώβη. Ἡ μεγαλόπολις αὕτη εἶναι, μετὰ τὸ Λονδῖνον, ἡ πολυπληθεστέρα τοῦ ἡνωμένου Βασιλείου. Περιέχει ὑπὲρ τὰς 674,000 ψυχάς[1] Ὁ πληθυσμός της ἐδιπλασιάσθη ἐντὸς τῆς παρούσης ἑκατονταετηρίδος, πρὸ διακοσίων δὲ ἐτῶν μόλις εἶχε 13,000 κατοίκους. Παρεκτὸς τῆς γενικῆς προόδου τῆς Μεγάλης Βρεττανίας, πολλὰ καὶ διάφορα τοπικὰ αἴτια συνετέλεσαν εἰς τὴν τεραστίαν ἀνάπτυξίν της. Ὁ ποταμὸς Clyde, παρὰ τὰς ἐκβολὰς τοῦ ὁποίου κεῖται, χρησιμεύει ὡς λιμὴν ἀσφαλὴς καὶ ἀπέραντος, διευκολύνει δὲ τὴν διὰ θαλάσσης συγκοινωνίαν μὲ ὅλον τὸν κόσμον καὶ κατ' ἐξοχὴν μὲ τὴν Ἀμερικήν. Τὸ ἀνεξάντλητον στρῶμα γαιανθράκων καὶ σιδηρούχων μεταλλείων, εἰς τὸ κέντρον τοῦ ὁποίου ἡ πόλις ἐκτίσθη, παρέχει ἄφθονον καὶ τὴν καύσιμον καὶ τὴν πρώτην ὕλην εἰς τὰ μεγάλα σιδηρουργεῖα καὶ τὰ ἄλλα της ἐργοστάσια. Χάρις δὲ εἰς τὰς ἐφευρέσεις τῶν δικσήμων μηχανικῶν τοὺς ὁποίους ἐγέννησεν, ἡ βιομηχανία της ἔλαβεν ἐξ ἀρχῆς ὤθησιν καὶ διαστάσεις τοιαύτας, ὥστε δὲν ἠδυνήθησαν νὰ τὴν ὑπερβάλωσι τὰ ἄλλα βιομηχανικὰ κέντρα τῆς Μεγάλης Βρεττανίας. Εἰς Γλασκώβην, κατὰ τὸ 1763, ὁ Watt ἐφεῦρε τὴν ἐφαρμογὴν τοῦ ἀτμοῦ, διὰ τῆς

[1] Τοῦ Λονδίνου ὁ πληθυσμὸς ὑπελογίζετο κατὰ τὸ 1881 εἰς 4,282,921 κατοίκους. Ἡ Λιθερπούλη, ἡ μεγαλειτέρα ἐν Ἀγγλίᾳ μετὰ τὸ Λονδῖνον πόλις, εἶχε πληθυσμὸν, κατὰ τὸ 1888, ἐκ 595,728 ψυχῶν. Τὸ Ἐδιμβοῦργον, ἡ πρωτεύουσα τῆς Σκωτίας, ἔχει 236,000 κατοίκους, τὸ δὲ Δουβλῖνον, ἡ πρωτεύουσα τῆς Ἰρλανδίας, 249. 602.

ὁποίας ἐπέπρωτο ν' ἀλλάξῃ τοῦ κόσμου ἡ φάσις. Ἐκεῖ, κατὰ τὸ 1812, ὁ Bell κατεσκεύασε τὸ πρῶτον ἐν Εὐρώπῃ ἀτμόπλοιον. Αἱ δὲ ἐφευρέσεις καὶ αἱ τελειοποιήσεις τῶν μηχανῶν δὲν ἔπαυσαν ἔκτοτε. Ἡ Γλασκώβη εἶναι φωλεὰ ἀτελεύτητος ἐργασίας καὶ πηγὴ ἀνεξάντλητος πλούτου, ἡ δὲ πρόοδός της εἶναι ἀκατάπαυστος. Μετὰ εἰκοσιπέντε ἐτῶν ἀπουσίαν δὲν τὴν ἀνεγνώρισα. Ἡ προέκτασις καὶ ἀνακαίνισις τῶν ὁδῶν της, αἱ μεγαλοπρεπεῖς οἰκοδομαί, δημόσιαι καὶ ἰδιωτικαί, αἱ ὁποῖαι εἰς αὐτὸ τὸ διάστημα ἀνηγέρθησαν, οἱ διάφοροι σταθμοὶ σιδηροδρόμων καὶ τὰ μέγιστα ξενοδοχεῖα της, μετέβαλον τὴν ὄψιν τῆς πόλεως. Ἀλλ' οὔτε ὁ αὐξήσας πληθυσμός, οὔτε ἡ μεγαλοπρέπεια τῶν οἰκοδομῶν, οὔτε ἡ ἐπίδοσις τῶν κατοίκων εἰς τὸ πλουτίζειν δύνανται νὰ μεταβάλωσι τὸ κλῖμά της. Ἡ Γλασκώβη εἶναι ὀνομαστὴ ὡς ἡ βροχερωτέρα πόλις τῆς βροχερᾶς Σκωτίας. Καὶ ὅταν δὲν βρέχει, τὴν περιβάλλουν μὲ ἀτμοσφαίραν ζοφώδη αἱ μυρίαι καπνοδόχοι τῶν ἐργοστασίων της. Τὰ περίχωρά της εἶναι ἀξιοθέατα καθὼς καὶ ἡ μητρόπολίς της, μία τῶν λαμπροτέρων ἐκκλησιῶν τῆς μεσαιωνικῆς ἐποχῆς τῆς Σκωτίας, θαυμαστὴ ἰδίως διὰ τὸν κρύπτην της· ἀλλ' ὅπως δήποτε, ὁμολογῶ ὅτι ἠσθάνθην τὸ στῆθος ἐλαφρότερον ὅτε ὁ σιδηρόδρομος μὲ ἔφερε μακρὰν αὐτῆς, μεταξὺ λόφων ἐκ νέου καὶ ἀγρῶν χλοερῶν.

Ἡ διεύθυνσίς μας ἤδη εἶναι πρὸς ἀνατολάς. Αἱ ἀποστάσεις κατὰ πλάτος δὲν εἶναι μεγάλαι εἰς Σκωτίαν, ἀλλὰ τὸ στενότερον μέρος της ἀπὸ θάλασσαν εἰς θάλασσαν, καὶ τὸ πεδινώτερον συγχρόνως, εἶναι τὸ μεταξὺ Γλασκώβης εἰς τὰς ἐκβολὰς τοῦ Clyde, καὶ τοῦ Stirlug, παρὰ τὰς ἐκβολὰς τοῦ Forth, εἰς τὸν μυχὸν τοῦ κόλπου τοῦ Ἐδιμβούργου. Ὁ κόλπος οὗτος, καθὼς καὶ ὅλοι οἱ στενοὶ κόλποι τῆς Σκωτίας ὀνομάζονται Firth. Ἡ λέξις εἶναι Σκανδιναυϊκή, ἴχνος τῶν Σκανδιναυϊκῶν ἐκεῖ κατακτήσεων. Τῆς Νορβηγίας οἱ κόλποι ὀνομάζονται, ὡς γνωρίζετε, Fiord, καὶ τοῦ ποταμοῦ δὲ Forth τὸ ὄνομα εἶναι παραλλαγὴ τῆς αὐτῆς λέξεως.

Χάρις εἰς τοὺς πολλοὺς τοιούτους στενοὺς κόλπους, τοὺς εἰσδύοντας εἰς τὰ ἐνδότερα τῆς χώρας, οὐδὲν τῆς Σκωτίας σημεῖον ἀπέχει πολὺ τῆς θαλάσσης. Ἕνεκα δὲ τοῦ ὀρεινοῦ τῆς χώρας, τὸ αὐτὸ συμβαίνει καὶ διὰ τὰ βουνά. Ὅθεν, λέγεται ὅτι ὅπου τῆς Σκωτίας εὑρεθῇ τις, δὲν εἶναι εἰς ἀπόστασιν μεγαλειτέραν τῶν πεντήκοντα μιλίων ἀπὸ θάλασσαν ἢ βουνόν. Τὰ βουνά της μὲ τὰς φάραγγας καὶ τὰς κοιλάδας των, μὲ τὰς μικρὰς καὶ μεγάλας λίμνας ὅπου συνέρχονται τὰ δροσερὰ ῥυάκια τὰ καταβαίνοντα ἐκ τῶν βουνῶν ἀναμέσον πυκνῶν δασῶν, οἱ ποταμοὶ οἱ φέροντες ἐντὸς τῶν γραφικῶν ὀχθῶν τῶν τὰ περισσεύματα τῶν λιμνῶν εἰς τὰς δύο ἑκατέρωθεν θαλάσσας, ἡ μεγάλη σχετικῶς ἔκτασις τῶν παραλίων, ποτὲ μὲν ἀποκρήμνων ἢ γυμνῶν, ἄλλοτε ἀμμωδῶν ἢ συδένδρων, ταῦτα πάντα ὁμοῦ συνποτελοῦν τὴν ποικίλην ὡραιότητα τῆς χώρας. Προσθέσατε εἰς ταῦτα τὸν πλοῦτον της, τὰ κτήνη εἰς τὰς νομάς, τοὺς καλλιεργημένους ἀγρούς, τὰς ἀνέτους ἐπαύλεις, τὰς χαριέσσας κωμοπόλεις· προσθέσατε καὶ τὰ εἰς ἑκάστην γωνίαν της σωζόμενα ἱστορικὰ μνημεῖα, εἴτε ἀκέραια εἴτε ἠρειπωμένα, καὶ θὰ ἐννοήσετε εὐκόλως διατί, ἀφότου διηυκολύνθη ἡ συγκοινωνία, ἡ Σκωτία ἑλκύει ἐπὶ μᾶλλον καὶ μᾶλλον τὸ ῥεῦμα τῶν περιηγητῶν. Τὸ ῥεῦμα τοῦτο θὰ τὸ ἑλκύσῃ πολὺ πορισσότερον ἡ Ἑλλάς, ὅταν τελειωθῇ τὸ σύμπλεγμα τῶν σιδηροδρόμων καὶ ἀποκτήσωμεν πανταχοῦ ξενοδοχεῖα παρέχοντα εἰς τοὺς ξένους τὰς ἀναγκαίας ἀνέσεις, διότι ἔχομεν ὅσας φυσικὰς καλλονὰς δύναται ἡ Σκωτία νὰ ἐπιδείξῃ, ἔχομεν δὲ προσέτι τὸν ἥλιον καὶ τὸν οὐρανόν μας, καὶ διότι, πρὸ πάντων, μᾶς μένουν αἱ ἱεραὶ ἀναμνήσεις καὶ τὰ σεβαστὰ ἐρείπια, πρὸς τὰ ὁποῖα οὐδὲν μνημεῖον καὶ οὐδεμία ἱστορικὴ ἀνάμνησις δύναται νὰ παραβληθῇ.

Ἐρχόμενός τις ἀπὸ τὴν Γλασκώβην εἰς Stirling, μεταβαίνει ἀπὸ μίαν ἐποχὴν εἰς ἄλλην. Ἡ πρώτη εἰκονίζει κατ' ἐξοχὴν τὸν δέκατον ἔνατον αἰῶνα, μὲ τὸν ἀτμὸν καὶ τὸν καπνόν του καὶ μὲ τὸν πυρετώδη ἀγῶνα περὶ ὑπάρξεως καὶ πρὸς ἀπόκτησιν πλούτου. Τὸ Stirling ἐνθυμίζει τὸ παρελθόν. Ἐπὶ τοῦ ὑψώματος ὅπου ἁπλοῦται ἡ ἡσυχος πόλις, ἑκατέρωθεν τῆς μεγάλης ὁδοῦ της, αἱ ἀρχαῖαι οἰκίαι διατηροῦν τὰς προεχούσας στέγας, τοὺς μεσαιωνικοὺς πυργίσκους, τὰ στενὰ παράθυρα, ἐνίοτε δὲ καὶ τὰς ἐπιγραφὰς τοῦ παλαιοῦ καιροῦ. Ὑπεράνω τῆς πόλεως, ἐπὶ τῆς ἀποτόμου κορυφῆς τοῦ ὑψηλοῦ λόφου, κεῖται τὸ ἱστορικὸν φρούριον, διὰ τὴν ἀπόκτησιν τοῦ ὁποίου ποταμοὶ αἱμάτων ἐχύθησαν εἰς τοὺς μακροὺς καὶ ἀπαύστους μεταξὺ Ἄγγλων καὶ Σκώτων πολέμους. Ἐπὶ Στουάρδων τὸ φρούριον μετεβλήθη ἐν μέρει εἰς βασιλικὸν ἀνάκτορον.

Ἐντὸς αὐτοῦ ἐγεννήθησαν ἢ ἀπέθανον διάφοροι τῆς Σκωτίας βασιλεῖς. Ἐκεῖ καὶ βασιλεῖς καὶ ἄλλα ἐπίσημα πρόσωπα ἐφυλακίσθησαν, ἐβασανίσθησαν ἢ καὶ ἐδολοφονήθησαν. Ἀπὸ τὰς ἐπαλξεις τοῦ φρουρίου φαίνονται αἱ σκηναὶ ὅπου διεδραματίσθησαν τὰ ἐνδοξότερα συμβάντα τῆς Σκωτικῆς ἱστορίας. Παρὰ τοὺς πρόποδας τοῦ Stirling καὶ ἐπὶ τοῦ ἀπέναντι λόφου ἠγωνίσθησαν ὑπὲρ τῆς Σκωτικῆς ἀνεξαρτησίας οἱ δύο ἥρωες, τῶν ὁποίων τὰ ὀνόματα προφέρουν πάντοτε οἱ Σκῶτοι μετὰ σεβασμοῦ καὶ μετ' ἐθνικῆς ὑπερηφανείας, ὁ Wallace καὶ ὁ Bruce

Ὁ Wallace υἱὸς ἀσήμου ἱππότου, ἀναφαίνεται κατὰ τὸ 1296, ὡς σωτὴρ τῆς πατρίδος. Κατ' ἐκείνην τὴν ἐποχὴν ἡ ὑποδούλωσις τῆς Σκωτίας εἰς τὴν Ἀγγλίαν ἐφαίνετο ἐπικειμένη. Ἀνέκαθεν οἱ βασιλεῖς τῆς Ἀγγλίας ἐθεώρουν τὸ βασίλειον τῆς Σκωτίας ὡς ὑποτελὲς εἰς τὸ στέμμα των, οὔτε παρεδέχοντο δὲ ὡς βασιλεῖς τοὺς ἡγεμόνας της, ἀλλὰ τοὺς ἀπεκάλουν κυβερνήτας ἢ ἄρχοντας, ἀπαράλλακτα καθὼς οἱ αὐτοκράτορες τῆς Κωνσταντινουπόλεως ὠνόμαζον τὸ πολὺ ῥῆγας τοὺς ἡγεμόνας τῶν κρατῶν, ὅσα ἐσχηματίσθησαν ἐκ τῶν τεμαχίων τῆς Ῥωμαϊκῆς αὐτοκρατορίας. Τὰ δικαιώματα τῆς τοιαύτης ἐπικυριαρχίας ἐστηρίζοντο ἐπὶ βάσεων μυθικῶν. Κατὰ τὸν μεσαιῶνα τὰ νεώτερα τῶν ἐθνῶν ἐπεζήτουν καὶ ἔπλαττον εὐκλειαν προγονικήν, καθὼς οἱ νεόπλουτοι θέλουν περγαμηνὰς εὐγενείας, οἱ δὲ χρονογράφοι ἐφιλοτιμοῦντο νὰ ἱκανοποιήσωσι τὴν ἐθνικὴν ματαιότητα διὰ γενεαλογιῶν φαντασιωδῶν. Ἀλλὰ μὴ καὶ κατὰ τὸν 19ον αἰῶνα δὲν εἴδομεν ἔθνη νέα ἰδιοποιούμενα πρὸς παρόμοια τέλη τὸν Μέγαν Ἀλέξανδρον καὶ αὐτὸν ἔτι τὸν Ὀρφέα; Οὕτω καὶ οἱ Σκῶτοι χρονογράφοι μᾶς λέγουν ὅτι κατὰ τὴν ἐποχὴν τοῦ Μωϋσέως, ὁ τότε βασιλεὺς τῆς Ἑλλάδος Νικόλαος εἶχε υἱὸν ὀνόματι Γαθέλον, τὸν ὁποῖον ὀργισθεὶς ἀπεδίωξεν. Ὁ Γαθέλος μετέβη εἰς Αἴγυπτον ὅπου ἐνυμφεύθη τὴν Σκώταν, θυγατέρα τοῦ Φαραώ, τοῦ καταποντισθέντος εἰς τὴν Ἐρυθρὰν θάλασσαν. Ὁ Γαθέλος καὶ ἡ Σκώτα φυγόντες ἐξ Αἰγύπτου περιεπλανήθησαν ἐπὶ πολύ, μέχρις οὗ διεσώθησαν εἰς τὴν Σκωτίαν, ἐπονομασθεῖσαν οὕτω εἰς τιμὴν τῆς Σκώτας, πρώτης βασιλίσσης ἐκεῖ. Οἱ Ἄγγλοι ὅμως χρονογράφοι ἔχουν ἄλλου εἴδους πληροφορίας, ἐκ πηγῶν ἐπίσης ἀσφαλῶν. Κατ' αὐτοὺς ὁ Βροῦτος, ἔγγονος τοῦ Αἰνείου περιπλανώμενος μετὰ τὴν ἅλωσιν τοῦ Ἰλίου, ἦλθε μετὰ τῶν τεσσάρων υἱῶν του εἰς τὴν ἀρκτῴαν νῆσον, τὴν ὁποίαν κυριεύσας ἐπωνόμασεν ἐκ τοῦ ὀνόματός του Μεγάλην Βρεττανίαν. Εἰς ἕνα δὲ τῶν υἱῶν του, τὸν Ἀλβανὸν ἀπένειμε τὸ βόρειον τῆς νήσου μέρος, τὴν Ἀλβανίαν, ὡς ὠνομάζετο τότε ἡ Σκωτία.

Ἀλλὰ καὶ ἄνευ τῶν μύθων τούτων ἐξηγεῖται ἡ μακρὰ παλὴ μεταξὺ Ἄγγλων καὶ Σκώτων. Ἡ ὕπαρξις δύο κρατῶν χωριστῶν καὶ ἀνεξαρτήτων δὲν ἦτο δυνατὴ ἐπὶ τῆς αὐτῆς νήσου. Τὸ εὐρύτερον, τὸ πολυπληθέστερον, τὸ εὐπορώτερον καὶ ἰσχυρότερον ἐπέπρωτο ἐπὶ τέλους νὰ ἐπιβληθῇ εἰς τὸ ἄλλο. Ἀλλ' οἱ Σκῶτοι δὲν ἦσαν ἐκ τῶν λαῶν οἵτινες καθυποτάσσονται εὐκόλως. Πολλάκις ἡττηθέντες ἐξανέστησαν καὶ πάλιν. Καὶ ὅτε, κατόπιν ἐπιμιξίας τῶν δύο δυναστειῶν, τὸ στέμμα τῆς Ἀγγλίας περιῆλθεν εἰς τὸν υἱὸν τῆς Μαρίας Στουάρδης, τὰ δύο ἔθνη δὲν συναπετέλεσαν ἓν κράτος. Ἡ πολιτικὴ τῶν ἕνωσις ἐπῆλθεν ἐπὶ τέλους ἐξ ἀμοιβαίας συναινέσεως, τὸ 1707. Ἔκτοτε ἡ Σκωτία ἀποτελεῖ μέρος τοῦ ἡνωμένου βασιλείου τῆς Μεγάλης Βρεττανίας, χωρὶς ὅμως νὰ καθυποταχθῇ εἰς τὴν Ἀγγλίαν.

Ἀλλὰ περὶ τὰ τέλη τῆς δεκάτης τρίτης ἑκατονταετηρίδος ὁ κίνδυνος ἦτο μέγας Διακοπείσης τῆς ἀμέσου διαδοχῆς τοῦ στέμματος, οἱ μνηστῆρες τοῦ Σκωτικοῦ θρόνου ὑπέβαλον τὰς ἀπαιτήσεις των εἰς τὴν ἀπόφασιν τοῦ βασιλέως τῆς Ἀγγλίας. Τοῦτο ἦτο ἀναγνώρισις τῆς Ἀγγλικῆς ἐπικυριαρχίας. Ὁ δυνάμει τῆς Ἀγγλικῆς προστασίας ἀναγορευθεὶς βασιλεύς, Ἰωάννης ὁ Baliol, λησμονῶν μετ' οὐ πολὺ τοὺς ὅρκους ὑποτελείας, ἐκήρυξε τὸν πόλεμον κατὰ τοῦ βασιλέως τῆς Ἀγγλίας, ἀλλ' ἐνικήθη καὶ ἠχμαλωτίσθη, ἡ δὲ Σκωτία ἔμεινεν ἔρμαιον τῶν νικητῶν. Τότε ὁ Wallace, μετὰ τινων γενναίων ὁπαδῶν, ἤρχισε δι' αἰφνιδίων ἐπιδρομῶν καὶ ἐφόδων, ἐνσπείρων τὸ θάρρος εἰς τοὺς συμπατριώτας του καὶ τὸν τρόμον εἰς τοὺς διεσπαρμένους ἐντὸς τῆς Σκωτίας ἐχθρούς. Οἱ Σκῶτοι συνέρρευσαν ὑπὸ τὴν σημαίαν του καὶ ἐντὸς ὀλίγου στρατὸς ἐκ τεσσαράκοντα χιλιάδων ἀνδρῶν ἀντεπαρατάσσετο κατὰ τῶν Ἄγγλων. Ὁ Wallace εἶχεν ὀχυρωθῇ ἀπέναντι τοῦ Stirling ἐπὶ τοῦ ἀποτόμου λόφου, τοῦ ὁποίου τὴν κορυφὴν στεφανοῖ στήλη ὑψηλή, πρό τινων ἐτῶν ἀνεγερθεῖσα εἰς μνήμην του. Οἱ Ἄγγλοι διέβαινον τὸν ποταμὸν Forth διὰ νὰ τὸν προσβάλωσιν, ἀλλ' ὁ Wallace ἐπέπεσε κατ' αὐτῶν καὶ τοὺς κατετρόπωσεν. Ἡ νίκη του ὅμως δὲν ἐπέφερε τὴν ὁριστικὴν ἀπολύτρωσιν τῆς πατρίδος. Τὸ ἑπόμενον ἔτος ἡττήθη κατὰ κράτος ὑπὸ τοῦ βασιλέως τῆς Ἀγγλίας, ὁ στρατός του διεσκορπίσθη, ἡ Σκωτία ἐκυριεύθη, ὁ δὲ Wallace πλανώμενος ἐπί τινα ἔτη καὶ κρυπτόμενος, συνελήφθη ἐπὶ τέλους καὶ παρεδόθη εἰς τοὺς Ἄγγλους (1305 μ.Χ.). Οἱ Ἄγγλοι τὸν μετέφερον εἰς Λονδῖνον, ὅπου δικασθεὶς ἐπὶ ἀνταρσίᾳ καὶ προδοσίᾳ κατεδικάσθη εἰς θάνατον ῥικνώδη. Ἡ κεφαλή του ἐξετέθη εἰς Λονδῖνον, τὰ δὲ μέλη του διαιρεθέντα ἐστάλησαν εἰς διαφόρους πόλεις τῆς Σκωτίας πρὸς ἐκφοβισμὸν καὶ παραδειγματισμόν. Ἀλλὰ διὰ τοιούτων μέσων δὲν καταβάλλονται λαοὶ ἀνδρεῖοι. Ἀπ' ἐναντίας. Οἱ Σκῶτοι, βλέποντες τὰ μέλη τοῦ ἥρωός των, ἀνελογίζοντο μόνον ὅτι εἶχεν οὗτος δείξει πῶς δύναται ὁ ἐχθρὸς νὰ νικηθῇ. Ὁ Wallace εἶχεν ἀνυψώσει διὰ παντὸς τὸ φρόνημά των. Οἱ ἅπαξ ἡττηθέντες Ἄγγλοι ἠδύναντο καὶ πάλιν νὰ ἡττηθῶσιν!

Τὸ ἑπόμενον ἔτος ὁ Ῥοβέρτος Bruce ἐδραπέτευσεν αἴφνης ἐκ τῆς αὐλῆς τοῦ βασιλέως τῆς Ἀγγλίας. Ἡ ἱστορία τοῦ Bruce ὁμοιάζει πρὸς τὴν ἱστορίαν τοῦ Σκεντέρμπεη. Καθὼς τὸν Σκεντέρμπεη ὁ Σουλτανος, οὕτω καὶ ὁ βασιλεὺς τῆς

Ἀγγλίας ἐκράτει πλησίον του τὸν Bruce, ὡς φίλον μᾶλλον καὶ εὐνοούμενον ἢ ὡς αἰχμάλωτον καὶ ὅμηρον. Ὁ πρόπαππος τοῦ Bruce, νεώτερος υἱὸς Νορμανδικοῦ οἴκου ἐκ τῶν ἰσχυόντων εἰς τὰ βόρεια τῆς Ἀγγλίας, εἶχε μεταβῆ εἰς Σκωτίαν πρὸς εὕρεσιν τύχης. Ἐκεῖ ἐνυμφεύθη τὴν ἀνεψιὰν τοῦ τότε βασιλέως Ἀλεξάνδρου. Οὗτος ἀπέθανεν ἄτεκνος, ὁ δὲ υἱὸς τῆς ἀνεψιᾶς του ἦτο εἷς ἐκ τῶν διεκδικούντων τὴν διαδοχὴν τοῦ θρόνου. Ἀλλ' ἀνηγορεύθη τότε ὡς εἴδομεν ὁ Baliol. Ἡ οἰκογένεια ὅμως τοῦ Bruce δὲν ἐθεώρησεν ὡς παραγραφέντα τὰ δικαιώματά της.

Ἅμα διεσπάρη ἡ εἴδησις ὅτι ὁ Ῥοβέρτος Bruce εὑρίσκετο εἰς τὴν Σκωτίαν ὡς ἀντίπαλος τῶν Ἄγγλων, ἡ χώρα ὅλη ἔγεινεν ἀνάστατος. Οἱ κατέχοντες τὰ φρούρια Ἄγγλοι, μὴ θεωροῦντες ἑαυτοὺς ἀσφαλεῖς ἐνώπιον τῆς γενικῆς ἐξεγέρσεως τῶν Σκώτων, τὰ παρήτησαν καὶ διέβησαν τὰ σύνορα. Ἡ Σκωτία ἠλευθερώθη ἐκ νέου, ὁ δὲ Bruce ἐστέφθη βασιλεύς. Νέα κατὰ συνέπειαν πάλη μεταξὺ Ἀγγλίας καὶ Σκωτίας. Ὁ πόλεμος διεξήγετο ἐπὶ ἔτη ἄνευ ὁριστικοῦ ἀποτελέσματος, μέχρις οὗ κατὰ τὸ 1314 ὁ βασιλεὺς τῆς Ἀγγλίας, ἐπὶ κεφαλῆς ἑκατὸν χιλιάδων ἀνδρῶν, ἐξεστράτευσε κατὰ τῆς Σκωτίας. Ὁ Bruce μὲ τριάκοντα χιλιάδας τὸν ἐπερίμενε ὑπὸ τὰ τείχη τοῦ Stirling. Ἐκεῖ, πλησίον τοῦ μικροῦ ποταμοῦ Bannock-burn, ἐδόθη ἡ μάχη. Πρὸ τῆς συμπλοκῆς ὁ Bruce, φέρων πρὸς διάκρισιν κύκλον χρυσοῦν περὶ τὴν περικεφαλαίαν του, παρήλαυνεν ἔφιππος ἐνώπιον τῶν στρατοῦ του, ὅτε Ἄγγλος ἱππότης ἐξελθὼν μόνος τῶν ἐχθρικῶν τάξεων προσεκάλεσεν εἰς μονομαχίαν τὸν Σκῶτον βασιλέα. Οὗτος, λησμονῶν καὶ τὸ ἀξίωμα καὶ τὰς εὐθύνας του, ὥρμησε κατὰ τοῦ τολμηροῦ Ἄγγλου. Διαφυγὼν τὴν πρώτην ἔφοδον τοῦ ἀντιπάλου του, ἐπετέθη κατ' αὐτοῦ καὶ μὲ τὸν πέλεκυν διέσχισε τὴν κεφαλήν του. Τὸ ἀποτέλεσμα τῆς μονομαχίας ἐνέπλησε θάρρους τοὺς Σκώτους καὶ ἐπτόησε τοὺς Ἄγγλους. Ἦτο κακὸς δι' αὐτοὺς οἰωνός, διότι νικηθέντες εἰς τὴν μάχην ἐτράπησαν εἰς φυγήν. Διὰ τῆς νίκης ἐκείνης ὁ Bruce ἀνεδείχθη ὁ θεμελιωτὴς τῆς Σκωτικῆς ἀνεξαρτησίας. Τὸ ὄνομά του καὶ τὸ ὄνομα τοῦ Wallace μένουν διὰ τοῦτο ἀθάνατα εἰς τὴν Σκωτικὴν ἱστορίαν.

—

Ὁ βαθὺς κόλπος τοῦ Forth χωρίζει πρὸς ἀνατολὰς, ἐπὶ ἱκανὴν ἔκτασιν τὴν μεσημβρινὴν ἀπὸ τὴν βόρειον Σκωτίαν. Δεξιόθεν, πρὸς μεσημβρίαν κεῖται τὸ Ἐδιμβοῦργον, αἱ Ἀθῆναι τοῦ Βορρᾶ, καθὼς ἀρέσκονται νὰ ὀνομάζωσιν οἱ Σκῶτοι τὴν πρωτεύουσάν των, ἀνευρίσκοντες ὁμοιότητά τινα μεταξὺ τῶν περὶ αὐτὴν ὑψωμάτων καὶ τῶν λόφων οἱ ὁποῖοι περιστέφουν τὰς Ἀθήνας. Ἀριστερόθεν κεῖται ἡ ἐπαρχία τοῦ Fife, καὶ ἐν τῷ μέσῳ αὐτῆς ὁ πρὸς ὃν ὅρος μας. Μεταξὺ τοῦ Leith, ἐπινείου τοῦ Ἐδιμβούργου, καὶ τῆς ἀπέναντι παραλίας κτίζεται ἤδη γέφυρα σιδηρὰ μεγίστη, ἓν ἐκ τῶν θαυμάτων τῆς μηχανικῆς. Δύο πύργοι Eifel, κείμενοι ὁριζοντίως καὶ συνδεόμενοι εἰς τὰ ἄκρα των, ἤθελον μόλις ἀποτελέσει ἓν τῶν τόξων τῆς γεφύρας ταύτης. Ἐννοεῖται δὲ ὅτι τὸ πρόβλημα τῆς ἀντιστάσεως εἶναι πολὺ δυσκολώτερον προκειμένου περὶ γεφύρας, ἢ περὶ πύργου καθέτου βαστάζοντος τὸ βάρος του. Ἀλλ' ἡ γέφυρα δὲν ἐκτίσθη εἰσέτι, ὥστε διελθόντες τὸν ποταμὸν πλησίον τοῦ Stirling ἐξηκολουθήσαμεν διὰ τοῦ σιδηροδρόμου τὴν βορειανατολικὴν διεύθυνσίν μας. Ἡ χώρα εἶναι εὔφορος καὶ πυκνῶς κατοικημένη. Χωρία καὶ πόλεις, τῶν ὁποίων τὰ ὀνόματα διεγείρουν συχνάκις ἱστορικὰς ἀναμνήσεις, διαδέχονται ἀλλήλας. Λόφοι χαρίεντες περιβάλλουν τὰς πεδιάδας. Καθόσον πλησιάζομεν εἰς τὸ τέρμα τοῦ δρόμου, δύο προπάντων λόφοι ὑψηλοὶ ἑλκύουν τὴν προσοχήν. Ὡς ἐκ τοῦ σχήματός των ἐδόθη προσφυῶς εἰς τὸ ζεῦγος τῶν κορυφῶν των ἡ ὀνομασία «Μαστοὶ τοῦ Falkland.» Ὄπισθεν αὐτῶν κρύπτεται ἡ λίμνη Lochleven καὶ τὸ ἐπὶ τῆς λίμνης νησίδιον ὅπου ἐπὶ ἔτος περίπου ἐκρατήθη φυλακισμένη ἡ Μαρία Στουάρδη, καὶ ὁπόθεν ἐδραπέτευσε διὰ νὰ περιπέσῃ, κακῇ της μοίρᾳ, εἰς τὰς χεῖρας τῆς ἐξαδέλφης της Ἐλισάβετ, τῆς βασιλίσσης τῆς Ἀγγλίας. Εἰς τοὺς πρόποδας τοῦ μεσημβρινωτέρου τῶν δύο λόφων κεῖται ἡ ἔπαυλις εἰς τὴν ὁποίαν διευθυνόμεθα. ἡ οἰκία τοῦ Falkland, ὡς ὀνομάζεται ἐκ τῆς παρακειμένης κωμοπόλεως.

Τὴν ὡραίαν καὶ πλουσίαν ταύτην ἰδιοκτησίαν ὁ παρὼν κάτοχος δὲν ἐκληρονόμησεν ἐκ προγόνων του ἀπ' εὐθείας, οὔτε ἐκ πλαγίου. Τὴν ἠγόρασε πρό τινων ἐτῶν. Ἀνῆκεν εἰς Σκῶτον πλουτίσαντα εἰς τὰς Ἰνδίας, ὅτε τοῦτο ἦτο εὐκολώτερον ἢ τὴν σήμερον. Ὁ ἄνθρωπος δὲν εἶχε μόνον πλούτη καὶ νοῦν πρακτικόν, ἀλλὰ καὶ τὸ αἴσθημα τοῦ καλοῦ. Ἐξέλεξε τοποθεσίαν γοητευτικήν, ἔκτισε δὲ ἐν τῷ μέσῳ αὐτῆς μέγαρον ἐπιβλητικὸν καὶ ὡραῖον, κατὰ τὸν χαρίεντα Ἀγγλικὸν ῥυθμὸν τοῦ 17ου αἰῶνος. Ἡ οἰκία αὕτη, ἀνεγερθεῖσα πρὸ πεντήκοντα περίπου ἐτῶν, δὲν ἀνακαλεῖ τὸ παρελθόν, δὲν περικλείει μνημόσυνα παρελθουσῶν γενεῶν, ἀλλ' ἐντὸς τῶν εὐρέων καὶ φωτερῶν αἰθουσῶν καὶ δωματίων της περιέχει ὅλας τὰς τελειοποιήσεις καὶ ὅλας τὰς ἀνέσεις τοῦ 19ου αἰῶνος. Περιβάλλεται ὑπὸ κήπων, τῶν ὁποίων φημίζεται ἡ καλλονὴ καὶ ἡ ποικιλία. Τὴν τοιαύτην φήμην δικαιοῦν πληρέστατα οἱ λαμπροὶ ἀνθῶνες, αἱ σκιεραὶ δενδροστοιχίαι, τὰ ἐκ δένδρων ἐκλεκτῶν καὶ σπανίων ἄλση, τὰ διαβρέχοντα τοὺς πρασίνους λειμῶνας δροσερὰ ῥυάκια. Ἐκ τῆς οἰκίας καὶ ἐκ

τοῦ πρὸ αὐτῆς ἀνθῶνος φαίνεται ἡ καλλιεργημένη πεδιάς, καὶ ἀναμέσον τῶν δένδρων τὰ κωδωνοστάσια ἀπεχόντων χωρίων καὶ ἡ κυκλοτερὴς σειρὰ τῶν λόφων, οἱ ὁποῖοι περικλείουν τὸν φαιδρὸν ὁρίζοντα. Ἀλλὰ τὸ ὡραιότερον ἐκεῖ καὶ τὸ χαρακτηριστικώτερον συναμα, τὸ ἐνθυμίζον ὅτι εὑρίσκεταί τις εἰς τὴν Σκωτίαν, εἶναι τὸ συνεχόμενον μὲ τοὺς κήπους δάσος. Εἴπομεν ὅτι ἡ ἰδιοκτησία κεῖται εἰς τοὺς πρόποδας ἑνὸς τῶν μαστῶν τοῦ Falkland. Ἡ στρογγύλη κορυφὴ τοῦ ὑψηλοῦ λόφου εἶναι γυμνή, ἀλλὰ τὴν κλιτύν του ὁλόκληρον καλύπτουν δάση πυκνά, καταβαίνοντα μέχρι τῶν κήπων. Ὑπὸ τὴν σκιὰν τῶν δένδρων ἐκεῖ, διασχίζουν τὴν ὑψηλὴν πτέριν ῥύακες κυλίοντες ἐπὶ βραχώδους κοίτης τὰ διαυγῆ νερά των. Ἀτραποὶ ἐντέχνως διασταυρούμεναι παρακολουθοῦν τὸ ῥεῦμα ἢ εἰσδύουν εἰς τὰ ἐνδότερα τοῦ δάσους, ὅπου βραχοι ὑπερκείμενοι φαίνονται ἐνίοτε ὡς ἐρειπια φρουρίων μεσαιωνικῶν, ἢ ἄλλοτε παρουσιάζουν εἰς τὸ σκιόφως σχήματα φαντασιώδη, ἐν τῷ μέσῳ τῆς βαθείας τοῦ δάσους σιγῆς. Καὶ μετ' ὀλίγον διακόπτει πάλιν τὴν σιωπὴν ὁ ῥόχθος ἄλλου ῥυακίου, καταβαίνοντος διὰ καταρρακτῶν ἀδιακόπων ἀπὸ τὸ ὕψος τοῦ λόφου. Καὶ πέραν τοῦ δασους, εἰς τὴν πεδιαδα, βόσκουν ἀγελάδες παχεῖαι εἰς λειμῶνας δροσερούς, ἢ κυματίζουν εἰς τοὺς ἀγρούς, ὡς ἀπέραντα πελάγη, οἱ πράσινοι ἔτι σταχεις.

Ἀγροὶ καὶ λειμῶνες καὶ ἀγροκήπια εἶναι καὶ ἐνταῦθα τὰ προσοδοφόρα τῆς ἰδιοκτησίας παραρτήματα, καθὼς ἐπίσης καὶ μέγα μέρος τῆς παρακειμένης κωμοπόλεως Falkland. Εἰς τὸν κάτοχόν της ἀνήκει προσέτι τὸ προνόμιον τῆς φυλάξεως καὶ τὸ βαρος τῆς συντηρήσεως τοῦ ἐν τῷ μέσῳ τῆς κωμοπόλεως ἡμερειπωμένου ἱστορικοῦ παλατιου τῶν Στουάρδων.

Τὸ μεσαιωνικὸν τοῦτο ἀνακτορον κατεστράφη ἐκ πυρκαϊᾶς περὶ τὰ τέλη τῆς 17ης ἑκατονταετηρίδος. Σώζεται ἀνακαινισθεῖσα ἡ ἐμπροσθία πτέρυξ του, μένει δὲ εἰσέτι ὄρθιος ὁ ἐσωτερικὸς τοῖχος τῆς ἀριστερας πτέρυγος. Ἔχει τι τὸ σεμνὸν καὶ μεγαλοπρεπὲς ἡ πρόσοψις, μὲ τοὺς δύο ὑψηλοὺς πύργους ἑκατέρωθεν, καὶ τὴν συνενοῦσαν τοὺς πύργους ἔπαλξιν. Εἰς τοὺς τοίχους ἔδωκεν ὁ χρόνος τὸ σεβάσμιον χρῶμά του, ὅπου δὲν τοὺς σκεπάζει ὁ κισσός. Τῆς πρὸς τὸν κῆπον πλευρᾶς ἡ διακόσμησις μαρτυρεῖ τὴν ἐπίδρασιν τῆς τότε Γαλλικῆς ἀρχιτεκτονικῆς. Τὰ μεταξὺ τῶν παραθύρων διαστήματα στολίζουν εἰσέτι προτομαὶ ἀνάγλυφοι. Κάτωθι αὐτῶν ὑπῆρχον ἀγάλματα τῶν ὁποίων ἴχνη ὀλίγιστα σώζονται. Ἐν συνόλῳ ἐκ τῶν μενόντων ἐρειπίων, φαίνεται εἰσέτι ἡ παρελθοῦσα μεγαλοπρέπεια τοῦ ἱστορικοῦ τούτου ἀνακτόρου. Ἐντὸς τῶν τοίχων του διεδραματίσθησαν πολλὰ ἐπεισόδια τῆς ἱστορίας τῶν Στουάρδων. Ἐκεῖ ἐδολοφονήθη ὑπὸ τοῦ θείου του (1402 μ. χ.) ὁ υἱὸς καὶ διάδοχος τοῦ θεμελιωτοῦ τῆς δυναστείας Ροβέρτου. Ἐκεῖ ἐκρατεῖτο (1528) αἰχμάλωτος ὁ δεκαεξαετὴς Ἰάκωβος Ε', μέχρις οὗ δραπετεύσας μίαν νύκτα ἐσώθη ἀπὸ τοὺς ὄνυχας τῶν κηδεμόνων του, ἐκεῖ δὲ καὶ ἀπέθανεν ἀπηλπισμένος, ἀφοῦ ἐνικήθη ὑπὸ τῶν Ἄγγλων, ἐνῷ ἐγεννᾶτο ἡ θυγάτηρ του, ἡ περιβόητος Μαρία. Ἡ ὡραιότης, αἱ ἐρωτικαὶ περιπέτειαι, ὁ πολυκύμαντος βίος τῆς Μαρίας Στουάρδης ἔδωκαν καὶ δίδουν εἰσέτι ὕλην ἄφθονον εἰς ἱστοριογραφους, εἰς ποιητὰς καὶ εἰς καλλιτέχνας. Βασιλισσα τῆς Σκωτίας ἐξ αὐτῆς τῆς γενετῆς της, βασίλισσα τῆς Γαλλίας ἐκ τοῦ πρώτου γάμου της μὲ τὸν βασιλέα Φραγκίσκον τὸν Β' τοῦ ὁποίου ἔμεινε χήρα εἰς ἡλικίαν δέκα ἑπτὰ ἐτῶν, παρ' ὀλίγον βασίλισσα τῆς Ἀγγλίας, καθὸ νόμιμος ἀνεψιὰ τοῦ Ἑρρίκου Η', διῆλθε τὸ ἥμισυ σχεδὸν τοῦ βίου της αἰχμάλωτος τῆς ἐξαδέλφης της Ἐλισάβετ, τῆς θυγατρὸς Ἄννης τῆς Βολένης, καὶ ἔφερεν ἐπὶ τέλους εἰς τὴν λαιμητόμον τὴν μὲ τριπλοῦν διάδημα ἐστεμμένην ὡραίαν κεφαλήν της. Αἱ συμφοραὶ τῆς Μαρίας ἔρχονται προπάντων εἰς τὸν νοῦν ὅτε προφέρεται τὸ ὄνομα τῶν Στουάρδων, ἀλλὰ ὁλόκληρος ἡ ἱστορία τοῦ βασιλικοῦ ἐκείνου γένους εἶναι, ἐπὶ τέσσαρας αἰῶνας, σειρὰ δυστυχιῶν καὶ δραματικῶν σκηνῶν καὶ τραγικῶν θανάτων. Ἐκ τῶν προκατόχων της οὐδεὶς σχεδὸν ἐπλήρωσε φυσικῶς τὸν φόρον τοῦ θανάτου. Οἱ μὲν ἔπεσαν μαχόμενοι καὶ ἡττώμενοι, οἱ δὲ ἐδολοφονήθησαν ὑπὸ τῶν ὑπηκόων των ἢ ἀπέθανον προώρως ἐκ τῆς κακοδαιμονίας καὶ τῆς λύπης. Ἐκ τῶν ἀπογόνων της ὁ μὲν υἱός της Ἰάκωβος, διαδεχθεὶς τὴν Ἐλισάβετ, ἀπέθανε βασιλεὺς καὶ τῆς Ἀγγλίας καὶ τῆς Σκωτίας, ἀλλ' ὁ ἔγγονός της Κάρολος ἀπεκεφαλίσθη, ὁ τρισέγγονός της Ἰακώβος Β' ἐκθρονισθεὶς ἀπέθανεν ἐξόριστος ἐπὶ γῆς ξένης. Ἐπὶ ξένης γῆς ἀπέθανον καὶ ἐκείνου οἱ ἄμεσοι ἀπόγονοι, ἀφοῦ εἰς μάτην διεξεδίκησαν ἐνόπλως τὰ ἐπὶ τοῦ θρόνου δικαιώματά των. Εὐτυχέστερος πάντων, ὁ τελευταῖος τῶν Στουαρδων ἀπέθανε Καρδινάλιος εἰς Ῥώμην κατὰ τὸ 1807.

—

Ὄχι μακρὰν τῆς κωμοπόλεως Falkland, εἰς μιᾶς περίπου ὥρας ἀπόστασιν διὰ τοῦ σιδηροδρόμου, κεῖται ἐπὶ τῆς θαλασσης ἡ ἀρχαία πόλις τοῦ Ἁγίου Ἀνδρέου. Τὴν σήμερον ἡ πόλις αὕτη φημίζεται διὰ τὰ παρὰ τὴν θάλασσαν πεδία ὅπου παίζεται διὰ σφαιρῶν τὸ κατ' ἐξοχὴν Σκωτικὸν παίγνιον τοῦ Golf. Αἱ κακαὶ γλῶσσαι λέγουν ὅτι οἱ εἰρηνικοὶ οὗτοι ἀγῶνες ἀποτελοῦν τὸ ἀποκλειστικόν, ἢ τοὐλάχιστον τὸ κυριώτερον θέμα ὁμιλίας τῶν ἡσύχων κατοίκων της. Ἄλλοτε ὅμως, κατὰ τὸν

μεταιῶνα κραυγαὶ πολέμου ἀντήχησαν πολλάκις περὶ τὰ τείχη της καὶ τὸ αἷμα ἐχύθη εἰς τὰς ὁδούς της. Οἱ ἀρχιεπίσκοποί της ἦσαν ἡγεμόνες ἀληθεῖς. Τὰ ἐρείπια τοῦ ὀχυροῦ των φρουρίου, ἐπὶ βράχου δεσπόζοντος τῆς θαλάσσης, μαρτυροῦν εἰσέτι μετὰ πόσης ἐπιτυχίας συνεδύαζον τὴν φεουδαλικὴν ἐξουσίαν μὲ τὸ ἐκκλησιαστικὸν ἀξίωμα. Χάρις εἰς αὐτούς, καὶ χάρις ἰδίως εἰς τὴν τοποθεσίαν της, ἡ πόλις τοῦ Ἁγίου Ἀνδρέου ἦτο ἐκ τῶν σημαντικωτέρων τῆς Σκωτίας. Τὸ πανεπιστήμιόν της ἱδρυθὲν κατὰ τὸ 1411 μ. Χ. εἶναι τὸ ἀρχαιότερον τῆς χώρας. Ἡ μητρόπολίς της, ἡ ὁποία ᾠκοδομεῖτο ἐπὶ ἑκατὸν ἑξήκοντα ἔτη (1159—1318) ἦτο ἡ ὡραιοτέρα καὶ μεγαλοπρεπεστέρα τῶν ἐκκλησιῶν τῆς Σκωτίας. Ἀτυχῶς μόνα τὰ ἐρείπιά της σώζονται σήμερον. Ἐκ τούτων φαίνονται αἱ μεγάλαι διαστάσεις, τὸ ὕψος καὶ ὁ γοτθικὸς ρυθμὸς τοῦ ὡραίου τούτου ναοῦ.

Εἰς τὴν ἔξαψιν τῆς θρησκευτικῆς ἀναμορφώσεως τὸν ἀνέτρεψαν ἐκ βάθρων οἱ διαμαρτυρόμενοι. Κατέστρεφον τότε τὰς καθολικὰς ἐκκλησίας διὰ νὰ ἐξαλείψωσι τὰ ἴχνη τῆς εἰδωλολατρείας, ὡς ἀπεκάλουν τὴν θρησκείαν τῶν πατέρων των. Ἄλλως δὲ τὸ Σκωτικὸν ἱερατεῖον δὲν ἦτο ἀπηλλαγμένον τῆς διαφθορᾶς ἡ ὁποία καὶ ἀλλαχοῦ προεκάλεσε καὶ ἐδικαίωνε τὴν καταφορὰν τῶν ἀναμορφωτῶν. Τὰ πλούτη του δημευθέντα διενεμήθησαν μεταξὺ τῶν ἀρχόντων τῆς χώρας καὶ τῆς νέας ἐκκλησίας. Τοῦτο δὲ ὑπεβοήθησε καὶ ἐν Σκωτίᾳ τὸν θρίαμβον τῆς ἀναμορφώσεως. Δὲν ἐσύμφερε εἰς τοὺς νέους ἰδιοκτήτας ἡ ἀναστήλωσις τοῦ καθολικισμοῦ καὶ ἡ ἐπιστροφὴ τῶν δημευθέντων κτημάτων εἰς τὸν κλῆρον καὶ τὴν ἐκκλησίαν.

Ἡ ἀναμόρφωσις ἐπέφερε μεταβολὴν ριζικὴν καὶ εἰς τὴν πολιτικὴν τῆς Σκωτίας. Διέσπασε τὴν ἀρχαίαν μετὰ τῆς Γαλλίας συμμαχίαν της. Ὁ προαιώνιος ἐχθρὸς τῶν Σκώτων ἦτο ὁ Ἄγγλος. Ὁ Ἄγγλος ἦτο καὶ τῆς Γαλλίας ὁ ἀντίπαλος. Ἡ κοινὴ ἔχθρα συνήνωσε τὰ δύο κράτη, καὶ καθ' ὅλον τὸν μεσαιῶνα ἡ Σκωτία ἦτο καὶ ἐθεωρεῖτο ἀναπόσπαστος σύμμαχος τῆς Γαλλίας. Ἡ θρησκευτικὴ διαίρεσις, συντελεσθεῖσα ἐπὶ Μαρίας Στουάρδης, συνεπέφερε καὶ τὸ πολιτικὸν διαζύγιον. Ἀλλὰ τὴν ἀποκήρυξιν τοῦ καθολικισμοῦ καὶ τὴν διάστασιν πρὸς τὴν Γαλλίαν δὲν παρηκολούθησεν ἡ συνδιαλλαγὴ μετὰ τῆς Ἀγγλίας. Ἡ θρησκευτικὴ ἀναμόρφωσις ἔγεινεν εἰς τὰς δύο συνορευούσας χώρας ὑπὸ ὅρους ὅλως διαφόρους. Εἰς τὴν μὲν ἐπῆλθεν ἄνωθεν, εἰς τὴν δὲ κατωθεν. Εἰς τὴν Ἀγγλίαν ὁ βασιλεὺς Ἑρρῖκος, χάριν τῶν συνοικεσίων του ἀπεσπάσθη τοῦ πάπα καὶ ἵδρυσε τὴν διαμαρτυρομένην Ἀγγλικανὴν ἐκκλησίαν, διατηρήσασαν περισσότερον παντὸς ἄλλου διαμαρτυρομένου θρησκεύματος τὸν ἀρχαῖον ὀργανισμὸν καὶ τὰς ἀρχαίας παραδόσεις. Εἰς τὴν Σκωτίαν ἡ ἀναμόρφωσις ἤρχισεν ἐπὶ τῆς καθολικῆς βασιλίσσης Μαρίας Στουάρδης, ἦτο δὲ ἔργον τοῦ λαοῦ διευθυνομένου ὑπὸ τοῦ ἀφόβου, φλογεροῦ, ἐναρέτου καὶ φανατικοῦ Ἰωάννου Κνοξ. Ὁ φίλος οὗτος καὶ ὀπαδὸς τοῦ Καλβίνου ἔδωκε ἀπ' ἀρχῆς εἰς τὴν Σκωτικὴν ἀναμόρφωσιν τὸν δημοκρατικὸν χαρακτῆρα, ἀναλόγως τοῦ ὁποίου ἐμορφώθη βαθμηδὸν ἡ πρεσβυτεριανὴ ἐκκλησία. ἄνευ ἐπισκόπων, ἄνευ κεντρικῆς ἀρχῆς, ἄνευ τῆς ἐλαχίστης προσεγγίσεως εἰς τὰ δόγματα καὶ τὴν πομπὴν καὶ τὴν λατρείαν καὶ τὰς παραδόσεις τοῦ ἀρχαίου θρησκεύματος. Ὥστε, ἀντὶ τοῦ νὰ ἐπιφέρῃ τὴν σύμπνοιαν ἡ κοινὴ πάλη κατὰ τοῦ καθολικισμοῦ, ἀπ' ἐναντίας ἐπηύξησε τὴν μεταξὺ Σκώτων καὶ Ἄγγλων διάστασιν ἡ διάφορος διεύθυνσις τοῦ θρησκευτικοῦ κινήματος. Ἐπέτεινε δὲ τὴν διάστασιν ἡ προσπάθεια τῶν Ἄγγλων τοῦ νὰ ἐπιβάλωσι διὰ τῆς βίας εἰς τοὺς Σκώτους τὴν ἰδικήν των ἐκκλησίαν. Οἱ Σκῶτοι ἀντέστησαν διὰ καρτερικῆς ἐπιμονῆς εἰς τὴν πίεσιν, τὴν καταδρομὴν καὶ τοὺς διωγμούς. Μάρτυρες καὶ ὁμολογηταὶ τῆς πίστεώς των ἐδιώχθησαν, ἐβασανίσθησαν καὶ ἐθανατώθησαν. Εἰς τὰ πέριξ τῆς οἰκίας Dumfries διατηροῦντα μετὰ σεβασμοῦ, ἐπὶ τῶν λόφων, μνημεῖα τῶν μαρτυρησάντων πρεσβυτεριανῶν. Εἰς Μόχρωμ, ἐκ τῆς κορυφῆς τοῦ ὑψηλοτέρου τῶν ἐκεῖ λόφων, ὁ ὁδηγός μας, ἁπλοῦς χωρικός, μοῦ ἔδειξε τείνων τὴν χεῖρα πρὸς τὴν ἀπέχουσαν παραλίαν, τὸ μέρος ὅπου δύο γυναῖκες ἐμαρτύρησαν φρικωδῶς δεθεῖσαι εἰς τὴν ἀκτήν, μέχρις οὗ τὰς ἐκάλυψεν ἡ ἀναβαίνουσα πλημμύρα. Οἱ Σκῶτοι ἐπὶ τέλους ἐνίκησαν. Ἡ ἀνεγνωρισμένη ἤδη ἐθνικὴ ἐκκλησία των εἶναι ἡ πρεσβυτεριανή. Ἐνίκησαν, ἀλλὰ ὁ λαὸς διατηρεῖ τὴν μνήμην τοῦ παρελθόντος. Δὲν λησμονεῖ οὔτε τοὺς θρησκευτικοὺς διωγμοὺς οὔτε ἐν γένει τὴν προγενεστέραν ἱστορίαν τῆς πατρίδος του. Ποὸ δύο σχεδὸν αἰώνων ἡ Ἀγγλία καὶ ἡ Σκωτία ἀποτελοῦν ἓν κράτος. Ἔκτοτε, ἐν τῷ μέσῳ τῆς ἀμοιβαίας εἰρήνης, ἐπῆλθεν ἡ τεραστία πρόοδος τοῦ ἡνωμένου Βασιλείου. Ἡ πολιτικὴ συζυγία ἐπέτυχεν· ἡ ἑνωθεῖσα Μεγάλη Βρεττανία ἀνῆλθεν εἰς τὸν κολοφῶνα τῆς δόξης. Καὶ ὅμως ἡ ἕνωσις ἐθεωρήθη ἀνέκαθεν ὑπὸ τῶν Σκώτων ὡς ἐθνικὴ κατάπτωσις. Τὴν κοινὴν δόξαν ἐκπροσωπεῖ ἡ Ἀγγλία καὶ τὸ Ἀγγλικὸν ὄνομα. Τὸ ὑπερήφανον τῶν Σκώτων ἔθνος φέρει βαρέως τὴν δευτερεύουσαν θέσιν του (1). Βλέπει καὶ ἀπολαμβάνει τὰ ἀγαθὰ τῆς ἑνώσεως,

(1) Εἰς ἔνδειξιν τῆς ἐπικρατούσης εἰσέτι ἀντιπαθείας κατὰ τῆς Ἑνώσεως, καὶ τοῦτο ὄχι μεταξὺ ἀμαθῶν Σκώτων, ἀρκοῦμαι ἀναφέρων τὸν συγγραφέα βιβλίου ἱστορικοῦ «History of the lands and theirowners in Gallorvay», δημοσιευθέντος κατὰ τὸ 1870. Ὁ Σκῶτος ἱστορικὸς οὗτος ἀναφέρων εἰς τὰ προλεγόμενά του τὴν μετὰ τῆς Ἀγγλίας ἕνωσιν λέγει ὅτι· «οὐδεὶς ἀμεσόληπτος παρατηρητὴς δύναται ν' ἀρνηθῇ ὅτι ἡ Σκωτία ἔκτοτε προώδευσε καὶ ἐπλουτίσθη, ὄχι κατὰ συνέπειαν τῆς Ἑνώσεως, ἀλλ' εἰς τὸ πεῖσμα αὐτῆς, — in deliance of the union.

ἀλλὰ πρὸ παντὸς ἐμμένει σταθερὸν εἰς τὴν ἀτομικότητά του. Ὁ Σκῶτος εἰς τὰ βάθη τῆς καρδίας του δὲν πολυαγαπᾷ τὸν Ἄγγλον· δὲν τὸν θεωρεῖ πλέον ὡς ἐχθρόν, ἀλλὰ τὸν θεωρεῖ πάντοτε ὡς ξένον. Ἐνθυμεῖται ὅτι ὅσας δάφνας ἔδρεψεν ἡ ἰδιαιτέρα πατρίς του τὰς ἔδρεψε μαχομένη κατὰ τῶν Ἄγγλων. Τὸ ἐνθυμεῖται καὶ σεμνύνεται διὰ τοῦτο καὶ ἀνεγείρει μνημεῖα καὶ ἀνδριάντας εἰς μνήμην τοῦ Wallace καὶ τοῦ Bruce. Κατὰ τὴν τελευταίαν μου ἐκεῖ περιοδείαν, εἰς ὅλους τοὺς σταθμοὺς ἔβλεπα ἀγγελόμενον τὸ εἰς Γλασκώβην στηθὲν πανόραμα τῆς μαχης τοῦ Bannockburn, ὅπου πρὸ τεσσάρων αἰώνων κατετροπώθησαν οἱ Ἄγγλοι Ἀλλ' οἱ Ἄγγλοι τὴν ἡττὰν ἐκείνην τὴν ἐλησμόνησαν, τιμοῦν δὲ καὶ οὗτοι τὴν μνήμην τοῦ Wallace καὶ τοῦ Bruce. Ἐνίκησαν τοσάκις εἰς τόσους ἄλλους πολέμους, καὶ ἐνίκησαν συμπολεμοῦντες μετὰ τῶν Σκώτων. Καὶ οἱ Σκῶτοι συναισθάνονται ὅτι ἱκανὸν μέρος τῆς κοινῆς δόξης ἀνήκει εἰς αὐτούς. Ἀλλ' οὐδεμιᾶς τῶν κοινῶν νικῶν ἐκείνων ἡ ἀνάμνησις συγκινεῖ τὰς καρδίας των τόσον, ὅσον ἡ ἀνάμνησις τῆς μάχης τοῦ Bannockburn.

—

Φοβοῦμαι, Κυρίαι καὶ Κύριοι, ὅτι σᾶς μεταφέρω τόσον βιαίως ἀπὸ μίαν ἄκραν τῆς Σκωσίας εἰς ἄλλην, καὶ ἀπὸ ἐποχὴν εἰς ἐποχήν, ὥστε θὰ εἶνε δύσκολον νὰ μὲ παρακολουθῆτε ἄνευ ζάλης. Καὶ ὅμως θὰ σᾶς παρακαλέσω νὰ μὲ συνοδεύσητε εἰς νέον καὶ τελευταῖον σταθμόν, ἐπανερχόμενοι πρὸς δυσμάς. Μέχρι τοῦδε ἐβλέπομεν ἰδιοκτησίας περιελθούσας εἰς τὴν κατοχὴν τοῦ ξενίζοντός με εὐπατρίδου εἴτε ἐκ κληρονομίας εἴτε ἐξ ἀγορᾶς. Ἔμενε νὰ ἴδω τὴν καθ' ἑαυτὸ κατοικίαν του, τὴν φέρουσαν τὸ οἰκογενειακὸν ἐπώνυμόν του, καὶ τὴν νῆσον τῆς ὁποίας τὸ ὄνομα ἀποτελεῖ τὸν κύριον τίτλόν του. Τὸ ὄνομα τῆς νήσου δυσκόλως ἐξελληνίζεται. Οἱ γεωγράφοι τοῦ Μεσαιῶνος τὸ ἐξελατίνισαν διαφοροτρόπως, ἐκ δὲ τῶν διαφόρων τούτων λατινικῶν ὀνομασιῶν ὁ μαλλον ἐνδιαφερόμενος εἰς τὸ ζήτημα ἔπλασε τὴν Ἑλληνικὴν λέξιν *Βώθα*. Ἂς ἀποκαλέσωμεν καὶ ἡμεῖς Βώθαν τὴν νῆσόν του.

Καθὼς ἐνθυμεῖσθε, ὁ ποταμὸς Clyde χύνεται εἰς τὸν ὁμώνυμον κόλπον. Ὁ στενὸς καὶ μακρὸς κόλπος, εἶδος Βοσπόρου, σχηματίζεται ὑπὸ σειρᾶς ἑκατέρωθεν πρασίνων λόφων, τοὺς πρόποδας τῶν ὁποίων στολίζουν εἰς πυκνὰ διαστήματα ἐπαύλεις ἀγροτικαὶ καὶ κωμοπόλεις χαρίεσσαι. Ἡ νῆσος Βώθα, χωριζομένη πρὸς βορρᾶν ἀπὸ τὴν Σκωτίαν διὰ πορθμοῦ στενοτάτου, συνεχίζει τὴν δυτικὴν ὄχθην τοῦ κόλπου. Πέραν αὐτῆς, ἐν μέσῳ τοῦ πελάγους, ὑψοῦνται τὰ ἀπόκρημνα ὄρη τῆς μεγαλειτέρας νήσου Arran· ἡ Βώθα ἔχει ἠπιοτέραν τὴν ἄποψιν. Οἱ κατάφυτοι λόφοι της εἶναι ταπεινότεροι, τὰ παράλιά της ἡμερώτερα. Ἡ ἀκμάζουσα μικρὰ πόλις Rothesay πρὸς βορρᾶν, καὶ ἄλλοι μικρότεροι συνοικισμοὶ πρὸς μεσημβρίαν, ποικίλλουν διὰ τῶν οἰκοδομῶν των τὴν ἐκ τῆς θαλάσσης θέαν τῆς χλοερᾶς νήσου. Αἱ ὁμαλαὶ κλιτύες της, ὅπου δὲν καλύπτονται ἀπὸ δάση, εἶναι καλλιεργημέναι. Δύο λίμναι ὡραῖαι κρύπτονται εἰς τὰς κοιλάδας της. Ἐν συνόλῳ νομίζει τις ὅτι ἡ νῆσος ἀπεσπάσθη ἐκ μεσημβρινωτέρας θαλάσσης καὶ πλεύσασα ἐκολλήθη κατὰ λάθος εἰς τὰ βόρεια ἐκεῖνα πελαγη. Τὸ δὲ κλίμα της ἐπιτείνει τὴν ἀπάτην. Χάρις εἰς τὰ βουνὰ τῆς Σκωτίας, τὰ ὁποῖα τὴν προφυλάττουν ἀπὸ τοὺς ἄνωθεν ψυχροὺς ἀνέμους, καὶ χάρις εἰς τὸ θερμὸν ρεῦμα τοῦ Ἀτλαντικοῦ, τὸ περιλοῦον τὰς ἀκτάς της, ἡ νῆσος ἐπέχει τόπον μεσημβρινοῦ ἐνδιαιτήματος διὰ τοὺς Σκώτους. Οἱ μόνιμοι κάτοικοί της ὑπερβαίνουν τὰς δέκα χιλιάδας. Τὸ μεγαλείτερον τῆς νήσου μῆκος εἶναι 15 περίπου Ἀγγλικῶν μιλίων, τὸ δὲ μεγαλείτερον πλάτος της πέντε μιλίων. Τὰ ἑξ ἕβδομα περίπου τῆς Βώθας, μετὰ δύο ἄλλων παρακειμένων μικροτέρων νήσων, εἶναι ἰδιοκτησία τοῦ φέροντος τὸ ὄνομά της λόρδου. Ἡ δὲ ἀπόκτησις δὲν εἶναι πρόσφατος. Πρὸ πέντε αἰώνων ὁ βασιλεὺς τῆς Σκωτίας Ῥοβέρτος, ὁ πρῶτος τῶν Στουάρδων, ἐπροίκισε δι' αὐτῆς τὸν μὴ νόμιμον υἱόν του. Ἐξ ἐκείνου κατ' εὐθεῖαν γραμμὴν κατάγεται ὁ νῦν Λόρδος, ἡ δὲ οἰκογένεια φέρει εἰσέτι τὸ ἐπώνυμον τῆς ἐκλιπούσης βασιλικῆς δυναστείας(1). Ἡ οἰκογένεια αὕτη ἔμεινεν ἐπὶ δύο ἑκατονταετηρίδας καὶ ἐπέκεινα ἥσυχος, ἢ τοὐλάχιστον ἄσημος εἰς τὴν νῆσόν της. Κατὰ τὸ 1627 ὁ βασιλεὺς Κάρολος ὁ Α' ἔδωκεν εἰς τὸν τότε ἀρχηγόν της τὸν τίτλον βαρονέτου. Πιστὸς εἰς τὸν βασιλέα, οὗτος ὑπέστη μυρίους διωγμούς, διαρκούσης τῆς ἐπαναστάσεως καὶ ἰδίως μετὰ τὴν ἀποκεφάλισιν τοῦ Καρόλου. Ἡ καθοδος τῶν Στουάρδων ἠνώρθωσε καὶ πάλιν τὸν οἶκον. Κατὰ τὸ 1703 ἡ βασίλισσα

(1) Οἱ Στουάρδοι, ἢ ἀκριβέστερον Στουάρτοι, ἦσαν ἀρχαῖα Σκωτικὴ οἰκογένεια, λαβοῦσα τὸ ἐπώνυμον τοῦτο ἐκ τοῦ φεουδαλικοῦ ἀξιώματος τὸ ὁποῖον οἱ ἀρχηγοί της κατὰ διαδοχὴν ἐξήσκουν εἰς τὴν αὐλὴν τῆς Σκωτίας. Steroart εἶναι ταὐτόσημον τοῦ ἰδιοκοῦ μας Οἰκονόμος. Τὸ ἀξίωμα τοῦτο διατηρεῖται εἰσέτι καὶ εἰς τὴν αὐλὴν τῆς Ἀγγλίας, ἀλλὰ μόνον κατὰ τὰς στέψεις βασιλέων ἢ εἰς δίκας εὐγενῶν μελῶν τῆς συνελεύσεως τῶν ὁμοτίμων. Ὁ Bruce ὁ ἐλευθερωτὴς τῆς Σκωτίας, ἔδωκε τὴν θυγατέρα του εἰς γάμον εἰς τὸν τότε ἀρχηγὸν τῆς οἰκογενείας τῶν Στουάρδων καὶ οὕτω περιῆλθε τὸ στέμμα εἰς τὸν ἔγγονόν του Ῥοβέρτον, τὸν πρῶτον Στουάρδον βασιλέα τῆς Σκωτίας. Καὶ ἄλλαι Σκωτικαὶ οἰκογένειαι φέρουσιν ἔτι τὸ ἐπώνυμον τοῦτο, ἐκ πλαγίας συγγενείας, μετὰ τοῦ ἐκλιπόντος βασιλικοῦ οἴκου.

Ἄννα ἔδωκεν εἰς τὸν τότε ἀντιπρόσωπόν του τὸν τίτλον Κόμητος Σκώτου. Ὁ τρίτος κόμης ἀνεδείχθη ἔξοχος μεταξὺ τῶν συγχρόνων του, ἐχρημάτισε δὲ καὶ πρωθυπουργὸς τῆς Μεγάλης Βρεττανίας, κατὰ τὸ 1762, ἐπὶ Γεωργίου τοῦ Γ'. Ὁ δὲ υἱὸς καὶ διάδοχος ἐκείνου, γενόμενος κατὰ πρῶτον κόμης τοῦ Ἡνωμένου Βασιλείου, ἀνυψώθη κατόπιν 1796 εἰς μαρκήσιον, — μαρκήσιον παρεκτὸς τῶν ἄλλων τίτλων του, τῶν ὁποίων ἡ καταγραφὴ ἤθελε πληρώσει σελίδα ὁλόκληρον.

Αἱ διάφοραι κατοικίαι, τὰς ὁποίας ἀλληλοδιαδόχως μετήλλαξεν ἡ οἰκογένεια κατὰ τὸ μακρὸν διαστημα τοῦτο, εἶναι αὐταὶ καθ' ἑαυτὰς ἐνδείξεις τῶν μεταβολῶν ὅσαι βαθμηδὸν ἐπῆλθον καὶ εἰς τῆς Σκωτίας ἐν γένει τὴν κοινωνικὴν κατάστασιν καὶ εἰς τοῦ οἴκου τούτου τὴν ἰδιαιτέραν ἱστορίαν. Οἱ πρῶτοι πρόγονοι τοῦ νῦν μαρκησίου κατῴκουν ἐντὸς τοῦ φρουρίου, τοῦ ὁποίου τὰ ἐρείπια σώζονται εἰσέτι ἐν τῷ μέσῳ τῆς πόλεως Rothesay. Τὸ φρούριον τοῦτο κατῴκησαν συχνάκις, χαρὶν ἀναψυχῆς, βασιλεῖς τῆς Σκωτίας, εἶναι δὲ εἰσέτι τὰ ἐρείπιά του ἰδιοκτησία τοῦ στέμματος. Τὴν φύλαξίν του ἀνέθεσεν ὁ βασιλεὺς Ῥοβέρτος εἰς τὸν υἱόν του καὶ τοὺς διαδόχους του. ὥστε δικαιώματι κληρονομικῷ ὁ παρὼν ἀντιπρόσωπος τῆς οἰκογενείας φροντίζει περὶ τῆς διατηρήσεως τῶν ὀρθίων ἔτι τειχῶν καὶ περὶ τοῦ καλλωπισμοῦ τῶν ὀχθῶν τῆς τάφρου, διὰ τῆς ὁποίας περιβάλλεται τὸ φρούριον. Αἱ ὄχθαι αὗται μετεβλήθησαν εἰς κῆπον, ἡ τάφρος εἶναι πλήρης ὕδατος, νῆσσαι δὲ καὶ κύκνοι τὴν διασχίζουν ἡσύχως, καὶ τὸ ἀρχαῖον φρούριον τὸ ὁποῖον ἦτο ἄλλοτε ὁ πυρήν, ἴσως δὲ καὶ τὸ φόβητρον τῆς κωμοπόλεως, χρησιμεύει σήμερον ὡς περίπατος καὶ στολισμός της. Περὶ τὰ μέσα τοῦ 17ου αἰῶνος, διαρκούντων τῶν μετὰ τὴν καρατόμησιν τοῦ Καρόλου ἐμφυλίων πολέμων, ἐπυρπολήθη παν ὅ,τι ἠδύνατο νὰ καῇ ἐντὸς τοῦ φρουρίου.

Ἔκτοτε οἱ ἄρχοντες τῆς Βώθας κατῴκησαν ἐντὸς τῆς πόλεως, ἀπέναντι τῶν τειχῶν τοῦ πυρποληθέντος φρουρίου, οἰκίαν σωζομένην εἰσέτι. Ἡ οἰκοδομὴ οὐδὲν ἔχει ἐξωθεν τὸ ἐπιβλητικὸν ἢ ἀρχοντικόν. Ἡ πόλις Rothesay περιέχει σήμερον πολλὰς οἰκίας ἰδιωτικὰς ἀσυγκρίτως μεγαλοπρεπεστέρας. Καθ' ἣν ὅμως ἐποχὴν ἐκτίσθη, θὰ ἦτο βεβαίως ἀντικείμενον τοῦ θαυμασμοῦ τῶν ἐγχωρίων νησιωτῶν. Ὅτε αἱ περιστασεις ἐβελτιώθησαν, ἡ δὲ δημοσία ἀσφάλεια ἐπέτρεπε τὴν διαβίωσιν εἰς τὴν ἐξοχήν, ἀνηγέρθη ἐν τῷ μέσῳ δάσους ὡραίου, ἐπὶ λόφου ὁπόθεν φαίνεται ἡ θαλασσα καὶ τὰ βουνὰ τῆς Σκωτίας, ἔπαυλις εὐρεῖα καὶ ἀναπαυτική, ὅπου διεβίωσαν οἱ ἄμεσοι πρόγονοι τοῦ νῦν λόρδου. Ἀλλὰ πρὸ δεκαπέντε περίπου ἐτῶν, πυρκαϊὰ ἐκ τύχης, ὄχι ἐξ ἐχθρικῆς ἐπιθέσεως ὡς ἄλλοτε, ἀπετέφρωσε τὴν ἔπαυλιν. Εἰς τὴν αὐτὴν τοποθεσίαν ἀνηγέρθη ἓν τῶν ὡραιοτέρων καὶ μεγαλοπρεπεστέρων ἀρχοντικῶν μεγάρων τοῦ ἡνωμένου Βασιλείου. Ἡ πρὸς τὴν θάλασσαν γοτθικὴ πρόσοψίς του συνίσταται ἐκ κεντρικοῦ οἰκοδομήματος συνεχομένου ἑκατέρωθεν μὲ δύο ἀνίσους πτέρυγας. Ἐκ τοῦ κέντρου ὑψοῦται μέγας πύργος τετράγωνος. Αἱ θολωταὶ ὀπαὶ καὶ τὰ προέχοντα μεγάλα παράθυρα τῶν πτερύγων ποικίλλουν τὴν ἄποψιν. Ἡ ἐκ πέτρας κοκκινωπῆς μακρὰ οἰκοδομή, ἐντὸς τῶν δασῶν τὰ ὁποῖα τὴν περιζώνουν ὡς διὰ πρασίνου πλαισίου, φαίνεται μακρόθεν ἐκ τῆς θαλάσσης καὶ ἐκ τῶν ἀντικρυ βουνῶν ὡς στολισμὸς τῆς νήσου. Ἀλλὰ τὸ ἐσωτερικὸν τοῦ μεγάρου εἶναι πρὸ ἁπάντων ὡραῖον καὶ μεγαλοπρεπές. Ὅσοι ἐπεσκέφθητε τὴν Βενετίαν ἢ τὴν Γένοβαν, φαντασθῆτε ἓν ἐκ τῶν μεγαλειτέρων ἐκεῖ παλατίων, τῶν ἀνεγερθέντων ὅτε ἤκμαζον αἱ πόλεις ἐκεῖναι, κατὰ τὸν λεγόμενον γοτθικὸν ῥυθμὸν τῆς Ἰταλίας. Ἡ μόνη διαφορὰ ὅτι ἡ ἐσωτερικὴ αὐλὴ εἶναι ὕπαιθρος εἰς Ἰταλίαν, ἐνῷ ἐδῶ ἐσκεπάσθη ὑπὸ ξυλίνης στέγης ἐλαφρᾶς καὶ ὑψηλῆς. Ἀλλὰ φαντασθῆτε τὸ παλατιον ἐκεῖνο μόλις ἐξελθὸν ἀπὸ τὰς χεῖρας τῶν κτιστῶν, μὲ τὰ πολύχροα του μάρμαρα στιλπνὰ καὶ ἀνέπαφα, μὲ νωποὺς τοὺς χρωματισμοὺς τῶν κοσμημάτων του, μὲ νέαν ὅλως τὴν πλουσίαν του διακόσμησιν. Ἰδοὺ τὸ μέγαρον τοῦ ἄρχοντος τῆς Βώθας. Εἰσερχόμενός τις εὑρίσκεται ἐντὸς εὐρυτάτης τετραγώνου αὐλῆς. Κίονες ἐκ πολυτίμων μαρμάρων βαστάζουν διπλῆν σειρὰν ἀψίδων, τριῶν ἀνὰ ἑκάστην τῶν τεσσαρων πλευρῶν. Τὴν στοὰν τοῦ δευτέρου πατώματος περιβάλλει, ἄνωθι τῶν ἀψίδων, σειρὰ κιόνων μικροτέρων καὶ ἐλαφροτέρων. Τὰ δωμάτια τὰ περιστοιχίζοντα τὴν ἄνω καὶ τὴν κατω στοὰν εἶναι ἀνάλογα τῆς κεντρικῆς αὐλῆς. Μάρμαρα πολύχροα πανταχοῦ, καὶ στέγαι ἐντέχνως ἐζωγραφισμέναι, καὶ διακόσμησις συνενοῦσα τὴν πολυτέλειαν μετὰ τῆς καλαισθησίας. Περιξ δὲ τῆς οἰκίας κῆποι ὡραῖοι καὶ δάσος ἀπέραντον ἐκ δένδρων πρὸ αἰώνων φυτευθέντων. Τὸ δασος καταβαίνει μέχρι τῆς θαλασσης, καὶ ὑπὸ τὴν σκιὰν τῶν τελευταίων δένδρων ἀτραπὸς ὁμαλὴ παρακολουθεῖ τὴν ἀκτήν.

Ἐκεῖ ἐνίοτε καθήμενος, εἰς τὴν ἀκτήν, μετεφερόμην νοερῶς εἰς ἄλλα παράλια, εἰς θαλασσαν ἄλλην. Ἐφανταζόμην ὁποία θὰ ἦτο ἡ Ἑλλας, ἐὰν δὲν ἐπήρχοντο αἱ καταστρεπτικαὶ συμφοραὶ τοσούτων αἰώνων, καὶ ὁποία θὰ γείνῃ ἀφοῦ παρέλθωσι γενεαὶ τινες ἔτι, τανταλιζόμεναι καθὼς ἡμεῖς ἐκ τοῦ θεάματος τῶν ἄλλων ἐθνῶν τῆς Εὐρώπης καὶ ἐκ τῆς ἀγωνίας ὅπως ἐξισωθῶμεν πρὸς αὐτά. Δὲν ἐφανταζόμην βεβαίως ἐπὶ τῆς γῆς τῆς Ἑλλάδος τὴν συγκέντρωσιν τῆς ἰδιοκτησίας εἰς τοὺς πρωτοτόκους καὶ μέγαρα προγονικὰ ἢ λόρδους Ἕλληνας. Ὄχι. Δυνάμεθα ἴσως νὰ ζηλεύσωμεν τὴν Ἀγγλίαν καὶ τὴν Σκωτίαν διὰ τὴν ἀριστοκρατίαν των, ὅταν μάλιστα ἀντιπροσωπεύεται ὑπὸ ἀνδρῶν ὁποῖος ὁ ξενίσας με Σκῶτος, χρηστῶν, ἐντίμων, εὐπαιδεύτων, ἀφωσιωμένων εἰς τὴν πατρίδα των, διδόντων τὸ παράδειγμα βίου οἰκογενειακοῦ σώφρονος καὶ ἐναρέτου, φερόντων τὸ μεγαλεῖόν των μετὰ μετριοφροσύνης τὴν ὁποίαν μόνον ἡ μακρὰ ἕξις καὶ ἡ ἐπιμελημένη ἀνατροφὴ γενεῶν ἀλληλοδιαδόχων δύνανται νὰ γεννήσωσι, τέλος δὲ συναισθανομένων ὅτι ὁ πλοῦτος εἶνε δύναμις ὅτε μόνον γνωρίζει τις πῶς νὰ τὸν μεταχειρισθῇ. Ἀλλὰ παραλείποντες πᾶν ὅ,τι λέγεται ἢ ἐλέχθη ὑπὲρ ἢ κατὰ τοῦ φεουδαλικοῦ θεσμοῦ τῆς ἀριστοκρατίας, ἡμεῖς οὔτε ἠδυνάμεθα νὰ τὸν ἔχωμεν, οὔτε εἶνε δυνατὸν νὰ τὸν ἀποκτήσωμεν. Ὁ φεουδαλισμὸς ἐπεφάνη διαβατικὸς εἰς τὴν γῆν μας ἀλλὰ δὲν ἐρριζοβόλησεν. Ἡ κοινωνική μας διάπλασις ἔγεινε καὶ γίνεται ὑπὸ ἀλλοίους ἱστορικοὺς ὅρους ἢ εἰς τὴν βορειοδυτικὴν Εὐρώπην. Ὄχι. Δὲν ἐφανταζόμην τοιοῦτό τι, ἀλλ' ἐφανταζόμην τὴν Ἑλλάδα, τὴν Ἑλλάδα τοῦ μέλλοντος ὁποίαν τὴν ὀνειρευόμεθα, εὐποροῦσαν, καθὼς ἡ τὴν σήμερον Σκωτία διὰ τῆς ἀόκνου καὶ περφωτισμένης ἐργασίας τῶν κατοίκων της, εὐνομουμένην ὄχι χάρις εἰς κώδικας καὶ συντάγματα, ἀλλὰ χάρις εἰς τὴν ἀγωγὴν τῶν πολιτῶν της, χάρις εἰς τὸ σέβας τοῦ νόμου καὶ τὸ πρὸς ἑαυτὸν σέβας, ἀπολαμβάνουσαν ἐν εἰρήνῃ τὰ ἀγαθὰ πολιτισμοῦ ἐντελεστέρου ἔτι τοῦ σημερινοῦ, καὶ ἐνθυμουμένην μετά τινος εὐγνωμοσύνης καὶ ὀλίγου οἴκτου τῆς ἰδικῆς μας γενεᾶς τοὺς ἀγῶνας καὶ τὰς ἐλπίδας.»

Δ. Βικελας.

ΤΡΑΓΟΥΔΙ ΤΟΥ ΑΡΓΑΛΕΙΟΥ

Πέρνα, σαΐτα μου γοργή, μὲ τὸ ψιλὸ μετάξι,
Νἄρθῃ ὁ καλός μου τὴ λαμπρή, νὰ βρῇ χρυσᾶ ν' ἀλλάξῃ.
Τάκου, τάκου ὁ ἀργαλειός μου,
Τάκου κ' ἔρχετ' ὁ καλός μου.

Μαντίλι ἀπὸ τὰ δάκρυα δὲν τοὔμεινε στὰ ξένα.
Ἀρχοντοποῦλες τὸν ζητοῦν, κι' αὐτὸς πονεῖ γιὰ μένα.
Τάκου, τάκου στὴν αὐλή μου,
ὡς ποῦ νἄρθῃ τὸ πουλί μου.

Ἐγὼ τὸ φάδι θὰ γενῶ, κ' ἐκεῖνος τὸ στημόνι,
Ποῦ νὰ πλεχτῇ μεσ' 'ς τὸ πανί, καὶ πειὸ νὰ μὴ γλυτόνῃ.
Τάκου, καὶ σὲ λίγο φθάνει
Γιὰ φιλὶ καὶ γιὰ στεφάνι.

Πέτα, σαΐτα μου γοργή, χτύπα, χρυσό μου χτένι,
Ἡ ἀτέλειωτη Σαρακοστὴ μερόνυχτο νὰ γένῃ.
Τάκου, τάκου ὁ ἀργαλειός μου,
Τάκου, κι' ἔρχεται ὁ καλός μου.

Αργυρης Εφταλιωτης.

ΦΡΟΜΩΝ ΚΑΙ ΡΙΣΛΕΡ

ΜΥΘΙΣΤΟΡΗΜΑ ΑΛΦΟΝΣΟΥ ΔΩΔΕ

Μετάφρασις Χ. Ἀννίνου.

(Συνέχεια· ἴδε προηγούμενον φύλλον).

Ἀπὸ ἑνὸς μηνὸς ἤδη ἡ Σιδωνία ἀνέμενε τὴν ἐπιστολὴν ταύτην, καθ' ἅπαν δὲ αὐτὸ τὸ διάστημα εἶχε θέσει εἰς ἐνέργειαν ὅλας αὐτῆς τὰς θωπείας καὶ τοὺς δόλους ὅπως ἐξωθήσῃ τὸν ἀνδράδελφόν της εἰς τὴν τοιαύτην ἔγγραφον ἔκκρησιν τοῦ πάθους του. Ἐκοπίασεν ἕως ὅτου τὸ κατορθώσῃ. Δὲν ἦτο εὔκολον νὰ διαφθείρῃ μέχρις ἐγκλήματος ἔντιμον καὶ νεαρὰν καρδίαν οἵα ἡ τοῦ Φράντζ, κατὰ τὸν παράδοξον δ' ἐκεῖνον ἀγῶνα καθ' ὃν ὁ ἀληθῶς ἀγαπῶν ἐμάχετο ἐναντίον τοῦ συμφέροντός του, ἠσθάνθη πολλάκις ἑαυτὴν κεκμηκυῖαν καὶ ἀπεθαρρύνθη. Ἐνῷ τὸν ἐνόμιζεν ἐντελῶς τιθασσευθέντα, αἴφνης ἡ εὐθύτης του ἐξανίστατο διὰ μιᾶς καὶ ἦτο ἕτοιμος ν' ἀποσυρθῇ, νὰ τὴν διαφύγῃ πάλιν.

Διὰ τοῦτο ὁ θρίαμβος ὑπῆρξε μέγας δι' αὐτὴν ὅτε ἡ ἀνωτέρω ἐπιστολὴ ἐπεδόθη αὐτῇ μίαν πρωΐαν. Κατὰ σύμπτωσιν ἦτο παροῦσα ἐκεῖ καὶ ἡ κυρία Δόβσων. Εἶχε φθάσει διαβιβάζουσα πολλὰ παράπονα ἐκ μέρους τοῦ Γεωργίου, ὅστις ἔπληττε διατελῶν μακρὰν τῆς ἐρωμένης του καὶ ἤρχιζε ν' ἀνησυχῇ διὰ τὸν ἀνδράδελφον ἐκεῖνον τὸν διαρκῶς μένοντα πλησίον της, μᾶλλον ζηλότυπον καὶ ἀπαιτητικὸν ἢ ὁ σύζυγος.

— Ἄ, τὸν καϋμένον, τὸν καϋμένον! ἔλεγεν ἡ εὐαίσθητος Ἀμερικανίς, αν ἔβλεπες πόσον λυπεῖται!

Καὶ σείουσα τοὺς οὖλους βοστρύχους της ἔλυε τὸν κύλινδρον τῶν μουσικῶν συνθέσεων ἐξάγουσα τὰς ἐπιστολὰς τοῦ «καϋμένου», ἃς ἔκρυπτεν ἐπιμελῶς μεταξὺ τῶν φύλλων τῶν μονῳδιῶν, χαίρουσα διότι εὑρίσκετο ἀναμεμιγμένη εἰς τὴν ἐρωτικὴν ἐκείνην ἱστορίαν, διότι ἐξήπτετο σφοδρῶς ἐν τῇ ἀτμοσφαίρᾳ ἐκείνῃ τῶν μυστηριωδῶν ἐρωτικῶν σχέσεων ἥτις καθίστα μᾶλλον εὐαισθήτους τοὺς παγεροὺς ὀφθαλμούς της καὶ τὴν ξανθὴν χροιάν της.

Τὸ παραδοξότερον εἶνε ὅτι ἐνῷ λίαν προθύμως προσεφέρετο διὰ τὴν ἐρωτικὴν ἀνταπόκρισιν ἡ νέα καὶ εὐειδὴς Δόβσων οὐδέποτε εἶχε γράψει ἢ λάβει μίαν καὶ μόνην ἐρωτικὴν ἐπιστολὴν διὰ λογαριασμόν της.

Διαρκῶς διανύουσα τὴν μεταξὺ Ἀνιέρης καὶ Παρισίων ὁδόν, φέρουσα ἓν ἐρωτικὸν ἄγγελμα ὑπὸ τὴν πτέρυγά της ἡ παράδοξος αὕτη ταχυδρόμος περιστερὰ ἔμενε πιστὴ πρὸς τὸν περιστερεῶνά της καὶ οὐδὲν εἶχον τὸ ἐπιλήψιμον οἱ ἐρωτικοὶ τρυγμοί της.

Ὅτε ἡ Σιδωνία τῇ ἔδειξε τὴν ἐπιστολὴν τοῦ Φράντζ, ἡ κυρία Δόβσων τὴν ἠρώτησε:

— Τί θ' ἀπαντήσῃς;

— Ἀπήντησα ἤδη ναί.

— Πῶς! θὰ φύγῃς μ' ἐκεῖνον τὸν τρελλόν;

Ἡ Σιδωνία ἐγέλασεν.

— Τί λέγεις!... Εἶπα ναὶ διὰ νὰ ὑπάγῃ νὰ μὲ περιμένῃ εἰς τὸν σταθμόν, δι' αὐτὸ μόνον. Τὸ ὀλιγώτερον τὸ ὁποῖον δύναμαι νὰ πράξω εἶνε νὰ τὸν κάμω νὰ ὑποφέρῃ ἐπὶ ἓν τέταρτον τῆς ὥρας. Ἀρκετὰ μὲ κατέστησε δυστυχῆ τώρα ἐπὶ ἕνα μῆνα. Συλλογίσου ὅτι ἠναγκάσθην νὰ μεταβάλω τὸν βίον μου χάριν αὐτοῦ τοῦ κυρίου. Ἠναγκάσθην νὰ μὴ δέχωμαι πλέον ἐπισκέψεις, νὰ κλείσω τὴν θύραν, εἰς πάντας τοὺς νέους καὶ ἀξιεράστους φίλους ὅσους ἐγνώριζα, ἀρχίζουσα ἀπὸ τὸν Γεώργιον καὶ τελειώνουσα εἰς σέ. Διότι πρέπει νὰ εἰξεύρῃς, φιλτάτη μου, ὅτι καὶ σὺ ἐπίσης τοῦ ἀπήρεσκες καὶ ἤθελε νὰ σὲ ἀποπέμψῃ μαζὶ μὲ τοὺς ἄλλους.

Ἡ Σιδωνία ὅμως δὲν ὡμολόγει ὅτι ὁ κυριώτερος λόγος τῆς μνησικακίας της κατὰ τοῦ Φράντζ ἦτο διότι τὴν ἐρόβισεν ὑπερβολικῶς ἀπειλῶν αὐτὴν διὰ τοῦ συζύγου της. Ἀπὸ τῆς στιγμῆς ἐκείνης ἠσθάνθη στενοχωρίαν καὶ ὁ τόσον θέλγων αὐτὴν τρόπος τοῦ ζῆν ἐφάνη αὐτῇ σοβαρῶς ἐκτεθειμένος. Οἱ ἄνδρες οἱ λίαν ξανθοὶ καὶ ψυχροὶ τὸ ἦθος ὡς ὁ Ρίσλερ ἔχουσι φοβερὰν τὴν ὀργήν, ὀργὴν ἀπαθῆ οὕτως εἰπεῖν, ἧς οὐδεὶς δύναται νὰ ὑπολογίσῃ τὰς συνεπείας, ὡς αἱ ἐκρηκτικαὶ ἐκεῖναι κόνεις αἱ ἄνευ χρώματος καὶ γεύσεως, ἃς φοβοῦνται νὰ μεταχειρισθῶσι διότι ἀγνοοῦσι τὸ μέτρον τῆς ἰσχύος των.

Ἐκ τοῦ ἄλλοτε βίου της, τοῦ πενιχροῦ βίου της ἐντὸς συνοικίας πολυανθρώπου ἐπήρχοντο εἰς τὸν νοῦν της ἀναμνήσεις οἰκογενειῶν καταστραφεισῶν, συζύγων ἐκδικηθέντων, αἵματος ἀναπηδήσαντος ἐκ τῆς αἰσχύνης τῆς μοιχείας. Ὀπτασίαι θανάτου κατεδίωκον αὐτήν. Ὁ θάνατος, ἡ αἰώνιος ἀνάπαυσις, ἡ ἄκρα σιγὴ φυσικῷ τῷ λόγῳ ἐπτόει τὴν μικρὰν ἐκείνην ψυχὴν τὴν διψῶσαν τὴν ἡδονήν, τὴν ἀπλήστως ποθοῦσαν τὸν θόρυβον καὶ τὴν κίνησιν μέχρι παραφροσύνης.

Ἡ εὐλογητὴ αὐτὴ ἐπιστολὴ ἀπεδίωκε πάντας τοὺς φόβους της. Ἦτο ἀδύνατον εἰς τὸ ἑξῆς ὁ Φράντζ νὰ τὴν καταγγείλῃ καὶ ἐν αὐτῇ προσέτι τῇ μανίᾳ τῆς ἀποτυχίας του, ἀφοῦ ἐγίνωσκεν ὅτι εἶχεν εἰς χεῖράς της παρόμοιον ὅπλον. Ἄλλως ἂν ὡμίλει, θὰ ἐδείκνυεν ἐκείνην τὴν ἐπιστολήν, πᾶσαι δὲ αἱ κατηγορίαι του θὰ ἐφαίνοντο εἰς τὸν Ρίσλερ ἁπλαῖ συκοφαντίαι. Ἄ, κύριε τιμωρέ! σὰς κρατοῦμεν τώρα εἰς τὸ χέρι!

Αἴφνης κατελήφθη ὑπὸ παραφόρου χαρᾶς.

— Ἀναγεννῶμαι!... ἀναγεννῶμαι!.... ἔλεγε πρὸς τὴν κυρίαν Δόβσων. Περιέτρεχεν εἰς τὰς δενδροστοιχίας τοῦ κήπου, συνέλεξεν ἄνθη καὶ κατήρτισεν ὀγκώδεις ἀνθοδέσμας διὰ τὴν αἴθουσάν της, ἤνοιξε τὰ παράθυρα ὀρθάνοικτα διὰ νὰ εἰσέλθῃ ὁ ἥλιος, ἔδωσε διαταγὰς εἰς τὴν μάγειρον, εἰς τὸν ἡνίοχον, εἰς τὸν κηπουρόν. Ἔπρεπε νὰ ἐξωραϊσθῇ ἡ οἰκία, ὁ Γεώργιος ἔμελλε νὰ ἐπανέλθῃ καὶ ὅπως ἀρχίσῃ, διωργάνωσε μέγα γεῦμα διὰ τὸ τέλος τῆς ἑβδομάδος ἐκείνης. Τῷ ὄντι ἐνόμιζέ τις ὅτι ἦτο ἀποῦσα ἐπὶ ἕνα μῆνα καὶ ὅτι ἐπανήρχετο ἐκ ταξειδίου ὀχληροῦ καὶ κοπιώδους, μετὰ τόσης σπουδῆς κατεγίνετο ν' ἀναζωπυρήσῃ περὶ αὐτὴν τὴν κίνησιν καὶ τὴν ζωήν.

Τὴν ἐπαύριον κατὰ τὴν ἑσπέραν ἡ Σιδωνία, ὁ Ρίσλερ καὶ ἡ κυρία Δόβσων εὑρίσκοντο καὶ οἱ τρεῖς εἰς τὴν αἴθουσαν. Ἐνῷ ὁ ἀγαθὸς Ρίσλερ ἀνεδίφει παλαιὸν βιβλίον μηχανικῆς, ἡ κυρία Δόβσων ἔκρουε τὸ κλειδοκύμβαλον συνοδεύουσα διὰ τοῦ ἤχου τὸ ᾆσμα τῆς Σιδωνίας. Αἴφνης αὕτη διέκοψε τὸ ᾆσμά της εἰς τὸ μέσον καὶ ἐξέφερεν ἠχηρὸν γέλωτα. Ἐσήμαινεν ἡ δεκάτη ὥρα.

Ὁ Ρίσλερ ἀνύψωσεν ἐν τάχει τὴν κεφαλήν.

— Τί ἔχεις καὶ γελᾷς; ἠρώτησεν.

— Τίποτε.... μία ἰδέα μοῦ ἦλθεν, ἀπήντησεν ἡ Σιδωνία δεικνύουσα τὸ ἐκκρεμὲς πρὸς τὴν κυρίαν Δόβσων δι' ἐλαφροῦ νεύματος καὶ καμμύουσα τὸν ἕνα ὀφθαλμόν.

Ἦτο ἡ προσδιωρισμένη διὰ τὴν συνέντευξιν ὥρα, ἀνελογίζετο δὲ τὰς βασάνους τοῦ ἀναμένοντος αὐτὴν ἐραστοῦ.

Ἀπὸ τῆς ἐπανόδου τοῦ ἀγγελιαφόρου τοῦ κομίσαντος εἰς τὸν Φράντζ τὸ τόσον πυρετωδῶς ἀναμενόμενον «ναὶ» τῆς Σιδωνίας, μεγάλη ἐπῆλθε γαλήνη εἰς τὸ τεταραγμένον πνεῦμά του, αἰφνιδία τις χαλάρωσις. Οὐδεὶς πλέον τὸν ἠνώχλει ἐνδοιασμός, οὐδεμία ταλάντευσις μεταξὺ τοῦ πάθους καὶ τοῦ ἔρωτος. Διὰ μιᾶς ἠσθάνθη ἑαυτὸν ἐλαφρυνόμενον, ὡς νὰ μὴ εἶχε πλέον συνείδησιν. Μετὰ τῆς μεγαλειτέρας ἀταραξίας ἐνήργησε τὰς προετοιμασίας τῆς ἀναχωρήσεως, ἔσυρε χαμαὶ τὰς ἀποσκευάς του, ἐξεκένωσε τὴν ἱματιοθήκην, καὶ τὰ ἐρμάρια, πολὺ δὲ πρὸ τῆς ὥρας ἣν εἶχε προσδιορίσει ὅπως ἔλθωσι καὶ παραλάβωσι τὰ πράγματά του ἐκαθητο ἐπὶ ἕδρας ἐν τῷ μέσῳ τοῦ θαλάμου, βλέπων τὸν ἔμπροσθέν του καρφωμένον εἰς τὸν τοῖχον γεωγραφικὸν χάρτην, ὡς ἔμβλημα τῆς νομάδος αὐτοῦ ζωῆς, ἀκολουθῶν διὰ τοῦ βλέμματος τὴν εὐθεῖαν γραμμὴν τῶν ὁδῶν καὶ τὴν κυματόεσσαν σειρὰν τὴν παριστῶσαν τοὺς ὠκεανούς.

Οὐδ' ἐφ' ἅπαξ ἐπῆλθεν εἰς τὸν νοῦν του ἡ ἰδέα ὅτι εἰς τὸ ἐκεῖθεν μέρος τοῦ μεσαναβάθρου εὑρίσκετό τις θρηνῶν καὶ στένων ἐξ αἰτίας του. Οὐδ' ἐφάπαξ ἐσκέφθη τὴν ἀπελπισίαν τοῦ ἀδελφοῦ του, τὸ φοβερὸν δρᾶμα ὅπερ ἔμελλον νὰ

καταλίπωσιν ὄπισθέν των. Διετέλει ἤδη μακρὰν ὅλων αὐτῶν. Εἶχεν ἀναχωρήσει νοερῶς ἐκ τῶν προτέρων καὶ ἤδη εὑρίσκετο παρὰ τὴν ἀποβάθραν τοῦ σταθμοῦ μετὰ τῆς Σιδωνίας φερούσης ἐνδυμασίαν ἀμαυροῦ χρώματος, ἐνδυμασίαν ταξειδίου καὶ φυγῆς. Ἔτι ἀπωτέρω εὑρίσκετο παρὰ τὴν ὄχθην τῆς γλαυκῆς θαλάσσης, ὅπου θὰ παρέμενον ἐπί τινα χρόνον ὅπως ἀποπλανήσωσι τὰς περὶ ἀνευρέσεώς των ἐρεύνας καὶ πάντοτε ἀπωτέρω ἐνόμιζεν ὅτι ἔφθανεν εἰς ἄγνωστον χώραν ἔνθα οὐδεὶς ἠδύνατο νὰ τὴν ζητήσῃ καὶ νὰ τοῦ τὴν ἀφαιρέσῃ. Ἄλλοτε ἐσυλλογίζετο τὸ διὰ νυκτὸς ταξείδιον ἐντὸς τοῦ βαγονίου διὰ τῶν ἐρήμων πεδιάδων. Ἔβλεπε κεφαλὴν μικροσκοπικὴν καὶ ὠχρὰν στηριζομένην ἐπὶ τῶν προσκεφαλαίων παρὰ τὴν ἰδικήν του, ζεῦγος χειλέων ἀνθηρῶν παρὰ τὰ ἰδικά του χείλη καὶ δύο ὀφθαλμοὺς μὲ βαθὺ βλέμμα θεωροῦντας αὐτὸν ὑπὸ τὸ ἤρεμον φῶς τῆς λυχνίας ἐν τῇ ταλαντεύσει τῶν τροχῶν καὶ τοῦ ἀτμοῦ.

Καὶ τώρα φῦσα καὶ ὠρύου, ὦ μηχανή! Σεῖε τὴν γῆν, ἐρύθραινε τὸν οὐρανόν, πτύε καπνὸν καὶ φλόγα! Βυθίζου εἰς τὰς σήραγγας, ὑπέρβαινε τὰ ὄρη καὶ τοὺς ποταμούς, πήδα, λάμπε, ἄστραπτε ἀλλὰ παράφερέ μας, παράφερέ μας μακρὰν τοῦ κατῳκημένου κόσμου, μακρὰν τῶν νόμων του, μακρὰν τῶν παθῶν του, ἐκτὸς τοῦ βίου, ἐκτὸς ἡμῶν αὐτῶν!

Δύο ὥρας προτοῦ ν' ἀνοίξῃ ἡ θυρὶς τῶν εἰσιτηρίων διὰ τὴν ἀμαξοστοιχίαν ἐφ' ἧς ἔμελλε νὰ ἐπιβιβασθῇ ὁ Φράντζ εὑρίσκετο ἤδη εἰς τὸν σταθμὸν τῆς Λυῶνος, τὸν μελαγχολικὸν σταθμὸν ὅστις κείμενος εἰς τὸ ἀπόκεντρον ἐκεῖνο τῶν Παρισίων μέρος ἀποτελεῖ οἱονεὶ τὸν πρῶτον σταθμὸν τῆς ἐπαρχίας. Ἐκάθησεν εἰς τὴν ζοφερωτέραν γωνίαν καὶ ἔμεινεν ἐκεῖ ἀκίνητος ὡς ζαλισμένος. Τὸ πνεῦμά του κατὰ τὴν ὥραν ἐκείνην ἦτο ἐπίσης τεταραγμένον καὶ θορυβῶδες ὡς ὁ σταθμός. Ἐπλημμύρει αὐτὸ πληθὺς σκέψεων ἀσυναρτήτων, ἀναμνήσεων ἀορίστων, παραβολῶν ἀλλοκότων. Τοιαύτας ἐπεχείρει περιπλανήσεις ὁ λογισμός του, ὥστε πρὸς στιγμὴν δὶς ἢ τρὶς ἐσυλλογίσθη ἀπορῶν διατί εὑρίσκετο ἐκεῖ καὶ τί ἀνέμενεν. Ἀλλ' ἡ ἰδέα τῆς Σιδωνίας ἀνεπήδα αἴφνης ἐκ τῶν ἀσυναρτήτων ἐκείνων σκέψεών του καὶ τὰς ἐφώτιζε διὰ λάμψεως δαψιλοῦς.

Ἔμελλε νὰ ἔλθῃ ἐκείνη.

Μηχανικῶς δέ, καίτοι ἡ ὥρα τῆς συνεντεύξεως ἀπεῖχε πολὺ ἀκόμη, παρετήρει μεταξὺ τῶν ἐπιβατῶν οἵτινες συνωθοῦντο κράζοντες ἀλλήλους, μήπως ἴδῃ αὐτὴν μὲ τὸ χάριεν ἀνάστημά της ἐξερχομένην αἴφνης ἐκ τοῦ μέσου τοῦ πλήθους, παραμερίζουσαν αὐτὸ ἀνὰ πᾶν βῆμα διὰ τῆς ἀκτινοβόλου καλλονῆς της.

Μετὰ πολλὰς ἀναχωρήσεις καὶ ἀφίξεις καὶ συριγμοὺς ὧν ἡ δεσμὶς ὑπὸ τοὺς θόλους κραυγὴ παρωμοίαζε μὲ σπαραγμόν, μέγα κενὸν ἐγένετο εἰς τὸν σταθμὸν αἰφνιδίως ἐρημωθέντα, ὡς νεὼς κατὰ τὰς ἐργασίμους ἡμέρας. Προσήγγιζεν ἤδη ἡ ἀμαξοστοιχία τῆς δεκάτης. Ἄλλη πρὸ αὐτῆς δὲν ὑπῆρχεν. Ὁ Φράντζ ἠγέρθη.

Δὲν ἦτο πλέον ὄνειρον, δὲν ἦτο χίμαιρα ἐξαφανιζομένη ἐντὸς τῶν εὐρέων καὶ ἀβεβαίων ὁρίων τοῦ χρόνου.

Μετὰ ἓν τέταρτον τῆς ὥρας, μετὰ ἡμίσειαν ὥραν τὸ πολύ, θὰ ἦτο καὶ αὐτὴ ἐκεῖ.

Τότε ἤρχισε δι' αὐτὸν τὸ φοβερὸν μαρτύριον τῆς προσδοκίας, ὁ μετεωρισμὸς ἐκεῖνος τοῦ ὄντος ὁλοκλήρου, κατάστασις παράδοξος τοῦ σώματος καὶ τοῦ πνεύματος καθ' ἣν ἡ καρδία δὲν πάλλει πλέον καθ' ἣν ἡ ἀναπνοὴ ἀσθμαίνει ὡς ὁ λογισμός, καθ' ἣν τὰ νεύματα καὶ αἱ φράσεις μένουσιν ἡμιτελῆ, καθ' ἣν τὰ πάντα προσδοκῶσιν. Μυριάκις οἱ ποιηταὶ περιέγραψαν τὴν ὀδυνηρὰν ἀγωνίαν τοῦ ἐραστοῦ ἀκροωμένου τὸν κρότον ἁμάξης ἐπὶ τῆς ἐρήμης ὁδοῦ ἢ βῆμα λαθραῖον ἀνερχόμενον τὴν κλίμακα.

Ἀλλ' εἶνε πολὺ πλέον πένθιμον τὸ ἀναμένειν τινὰ τὴν ἐρωμένην του ἐν τῷ σταθμῷ, ἐν τῇ αἰθούσῃ τῶν ἐπιβατῶν. Αἱ λυχνίαι ἐκεῖναι αἱ ἀλαμπεῖς αἱ ἀμυδρῶς φωτίζουσαι τὸ κονιορτῶδες δάπεδον, τὰ εὐρύχωρα ὑαλόφρακτα κοιλώματα τῶν παραθύρων, ὁ ἀντηχῶν εἰς τὸ ἀνήσυχον οὗς ἀκατάπαυστος θόρυβος τῶν βημάτων καὶ τῶν θυρῶν, τὸ κενὸν ὕψος τῶν τοίχων, αἱ ἐπιδεικτικαὶ ἐκεῖναι ἀγγελίαι αἱ ἐπ' αὐτῶν ἀνηρτημέναι, ἡ ἀτμόσφαιρα ἐκείνη τοῦ ταξειδίου, τῆς μεταβολῆς, τῆς ἀδιαφορίας, τῆς ἀσταθείας, πάντα ταῦτα εἶνε ἱκανώτατα νὰ καταθλίβωσι τὴν καρδίαν καὶ νὰ ἐπαυξάνωσι τὴν ἀγωνίαν.

Ὁ Φράντζ ἐπήγαινεν, ἤρχετο ἐνεδρεύων τὰς καταφθανούσας ἁμάξας. Ἐσταμάτων αὗται παρὰ τὰς μακρὰς λιθίνας βαθμίδας· αἱ θυρίδες των ἠνοίγοντο καὶ ἐκλείοντο μετὰ κρότου. ἀπὸ τοῦ ἔξωθεν δὲ σκότους διεκρίνοντο αἱ μορφαὶ ἐμφανιζόμεναι εἰς τὸ φῶς παρὰ τὴν εἴσοδον, μορφαὶ ἤρεμοι ἢ τεταραγμέναι, ἀγαλλιῶσαι ἢ τεθλιμμέναι, πτεροστόλιστοι πῖλοι σκεπόμενοι διὰ πέπλων ζωηροῦ χρώματος, κεκρύφαλοι χωρικῶν, παιδία νυσταλέα συρόμενα ἐκ τῆς χειρός. Εἰς πᾶσαν νέαν ἐμφάνισιν ἀνεσκίρτα. Ἐνόμιζεν ὅτι τὴν ἔβλεπε διστάζουσαν, μὲ τὸ πρόσωπον κεκαλυμμένον ὑπὸ τοῦ πέπλου, ὁπωσοῦν ἀμηχανοῦσαν. Πῶς θὰ ἔτρεχεν ἀμέσως πλησίον της διὰ νὰ τὴν καθησυχάσῃ, διὰ νὰ τὴν προστατεύσῃ!

(Ἕπεται συνέχεια)

ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΑΙ ΠΙΝΑΚΙΔΕΣ

ΚΟΜΗΤΑΙ ΚΑΤΑΤΕΜΝΟΜΕΝΟΙ

Τὴν 6 τοῦ παρελθόντος ἰουλίου ἀνεκαλύφθη ὑπὸ τοῦ ἀστρονόμου Brooks νέος κομήτης, τὸν δὲ αὔγουστον ἀντὶ ἑνὸς παρετηρήθησαν τρεῖς κομῆται· ὁ πρῶτος εἶχε διαιρεθῆ εἰς τρία τεμάχια. Νῦν δὲ οἱ ἀστρονόμοι ἀκολουθοῦσι μετὰ πολλοῦ ἐνδιαφέροντος τὴν τριάδα ταύτην τῶν τεμαχίων, ἅτινα συμβαδίζουσιν ἐν τῷ ἀπείρῳ, κἄποτε δὲ φαίνονται καὶ συναντώμενα. Τὸ φαινόμενον τοῦτο εἶνε μὲν παράδοξον, ἀλλ' ὄχι καὶ πρωτοφανές. Αὐτὸς ὁ Σενέκας ἀναφέρει τὴν διχοτόμησιν κομήτου ἐν ἔτει 371 π. Χ., τῷ δὲ 1618 ὁ ἀστρονόμος Κέπλερος παρετήρησεν ἕτερον κομήτην κατατμηθέντα εἰς πολλὰ τεμάχια. Ἄλλα τὸ κυριώτατον φαινόμενον εἶνε τὸ τοῦ κομήτου Βιέλα διχοτομηθέντος ἐν ἔτει 1845 καὶ 1846. Τὴν πορείαν αὐτοῦ εἶχον παρακολουθήσῃ οἱ ἀστρονόμοι ἀπὸ τοῦ 1772, ὅτε ἦτο ἀκέραιος. Τῷ 1845 ἐνεφανίσθη ἔχων μορφὴν κυκλοτεροῦς νεφελώματος, τὴν δὲ 17)29 ὀκτωβρίου τοῦ αὐτοῦ ἔτους ἐμηκύνθη βαθμηδὸν λεπτυνόμενος ἐν εἴδει ταινίας, μέχρις οὗ διερράγη εἰς δύο. Τὰ δύο τεμάχια συμβαδίζοντα τὸ ἓν κατόπιν τοῦ ἄλλου ἦσαν ὁρατὰ ἐπὶ τρεῖς μῆνας. Ἐν ἔτει 1852 ἐπανευρέθη τὸ κύριον σῶμα εἰς μεγάλην ἀπόστασιν ἀπὸ τῆς οὐρᾶς. Ἐνῷ κατὰ τὸ 1845 δὲν ἀπεῖχον πλέον τῶν 200,000 χιλιομέτρων, τὸ χωρίζον τὰ δύο τεμάχια διάστημα κατὰ τὸ 1852 ἦτο 2 ἑκατομμύρια χιλιομέτρων. Ἔκτοτε ὁ κομήτης ἐκεῖνος ἐχάθη. Τί ἀπέγεινε; Διελύθη εἰς μικρότερα τεμάχια, εἰς ἀστέρας διάττοντας καὶ ἐσκορπίσθη εἰς τὰς ἀχανεῖς ἐκτάσεις τοῦ ἀπείρου; Οὐδεὶς γνωρίζει.

ΠΕΡΙ ΤΗΝ ΓΗΝ

Ἡ πρὸς νότον τῆς Αὐστραλίας νῆσος Τασμανία, ἔχει ἐν ἐκ τῶν ὑγιεινοτέρων κλιμάτων τῆς ὑφηλίου. Ἡ ἐν αὐτῇ ἐγκατεστημένη ἀγγλικὴ ἀποικία ἀριθμεῖ 100 χιλ. κατοίκων. Μεταξὺ τούτων ὑπάρχουσιν ἑξακόσιοι ὀγδοηκοντοῦται καὶ ἑξ—ἑπτὰ ὑπερεκατοντοῦται.

— Νέον ἔργον τοῦ διασήμου γερμανοῦ συγγραφέως Γεωργίου Ἔβερς ἐκδίδεται προσεχῶς. Τὸ ἔργον τοῦτο εἶνε διήγημα ἀναφερόμενον εἰς τὴν ἐκ τῆς Αἰγύπτου ἔξοδον τῶν Ἑβραίων καὶ φέρει τὸν τίτλον *Ἰησοῦς*.

— Ἐν Βιρμιγχάμῃ τῆς ἀμερικανικῆς πολιτείας Ἀλαβάμας, γέρων μαῦρος ἐφαντάσθη ὅτι εἶνε ὁ προφήτης Δανιὴλ καὶ ἔπεισε πολλοὺς τῶν φίλων του περὶ τούτου. Ἀλλ' ἡ πεποίθησις τριῶν ἐκ τῶν φίλων του ἔφθασεν εἰς τοιοῦτο σημεῖον, ὥστε ἐτόλμησαν νὰ μιμηθῶσι τὸ παράδειγμα τῶν τριῶν παίδων τῆς Βίβλου. Κατὰ διαταγὴν τοῦ νέου τούτου Δανιὴλ εἰσῆλθον εἰς διάπυρον κάμινον οἱ δυστυχεῖς αὐτοὶ πιστοὶ καί.... ἐψήθησαν.

— Κατὰ τὸ ἔτος 1888 ἡ ἐν Καμπανίᾳ παραγωγὴ ἀφρώδους οἴνου ἀνῆλθεν εἰς 374,538 ἑκατόλιτρα. Διὰ νὰ περιληφθῇ ὅλη αὐτὴ ἡ ποσότης τοῦ οἴνου ἐντὸς μιᾶς μόνης φιάλης, ἔπρεπεν αὕτη νὰ ἔχῃ ὕψος 147,60 μέτρων καὶ διάμετρον 41,32 μέτρων κατὰ τὴν βάσιν, θὰ ἦτο δηλαδὴ εἶδος μικροῦ πύργου Ἄϊφφελ.

— Νέον παιγνίδιον τὸ ὁποῖον ἔγεινε τοῦ συρμοῦ ἐν ταῖς Ἡνωμέναις πολιτείαις τῆς Ἀμερικῆς παίζουσιν αἱ ἐφημερίδες. Πρὸς πᾶσαν γυναῖκα κατέχουσαν διακεκριμένην κοινωνικὴν θέσιν ἀποστέλλουσιν ἐν εἴδει ἐγκυκλίου ἐπιστολῆς τὸ ἑξῆς ἐρώτημα: «Ἐὰν ἦσθε ἀνὴρ τί θὰ ἠθέλατε νὰ κάμνετε καὶ τί θ' ἀπεφεύγετε;» Αἱ πλεῖσται τῶν ἐρωτωμένων γυναικῶν ἀποκρίνονται ὅτι θὰ ἦσαν ἄνδρες ἥμεροι τὸν χαρακτῆρα, γενναῖοι, πλήρεις σεβασμοῦ πρὸς πάσας τὰς γυναῖκας, πλήρεις δὲ ἀγάπης πρὸς τὰς συζύγους των. Μόνον μία, ἡ κυρία Σπόφφορδ ἀπέστειλε τὴν ἑξῆς πρωτότυπον ἀπάντησιν: «Ἐπειδὴ ἤμην καὶ εἶμαι πάντοτε πολὺ εὐχαριστημένη ἀπὸ τὴν τύχην μου, καὶ ἐπειδὴ ἔχω τὴν πεποίθησιν ὅτι ὑπὸ πολλὰς ἐπόψεις ἡ θέσις τῆς γυναικὸς ἐν τῷ κόσμῳ εἶνε προτιμοτέρα τῆς τοῦ ἀνδρός, ποτὲ δὲν ἐσυλλογίσθην τί θὰ ἔκαμνα ἂν ἤμην ἀνήρ. Ἄλλως πιστεύω ὅτι μερικαὶ ἐξ ἡμῶν ἂν ἦσαν ἄνδρες, θὰ ἐσκέπτοντο καὶ θὰ ἐνήργουν ἀπαράλλακτα ὡς οἱ ἄνδρες. Φρονῶ δ' ἔτι ὅτι εἶνε ἀδύνατον εἰς μίαν γυναῖκα καὶ εἰς ἕνα ἄνδρα νὰ εἴπουν τί θὰ ἔκαμναν ἂν ἦσαν διάφοροι παρ' ὅ,τι εἶνε.

— Ὁ γνωστὸς γάλλος ἠθοποιὸς Κοκλὲν πρὸς καιρὸν ἀποχωρήσας τῆς Γαλλικῆς Κωμῳδίας ἐπανέρχεται πάλιν καὶ θὰ ἐμφανισθῇ τὸ πρῶτον ἐπὶ σκηνῆς εἰς νέον ἔργον τοῦ Σαρδοῦ.

ΣΚΕΨΕΙΣ ΚΑΙ ΓΝΩΜΑΙ

Διὰ νὰ βαδίζῃ τις ἡσύχως εἰς τὴν ὁδὸν τῆς ζωῆς δὲν πρέπει νὰ ἔχῃ πολὺ ὀξεῖαν τὴν ὅρασιν.

*

Ἡ Ζηλοτυπία εἶνε τέχνη διὰ τῆς ὁποίας κάμνει τις περισσότερον κακὸν εἰς τὸν ἑαυτόν του παρὰ εἰς τοὺς ἄλλους.

ΕΔΩ Κ' ΕΚΕΙ

Ἀποτυχοῦσα ἐγχείρησις.

Ὀφθαλμιατρὸς τόσον ἔξοχος ὅσον καὶ δυσειδὴς ἀπέδωκε τὴν ὅρασιν διὰ δεξιωτάτης ἐγχειρίσεως εἰς ἡλικιωμένην γυναῖκα ἀπὸ χρόνων τυφλωθεῖσαν. Ὅταν ἡμέρας πολλὰς μετὰ τὴν ἐγχείρησιν ἀφῄρεσε τὸν ἐπίδεσμον, πρῶτος λόγος αὐτῆς ἦτο.

—Ὦ! βλέπω λαμπρά. Τί ὡραῖος ἄνδρας ποῦ εἶσθε γιατρέ μου!

Καὶ ἡ κόρη της ἰδιαιτέρως πρὸς παρισταμένην φίλην:

—Θορρῶ πῶς δὲν ἐπέτυχε καθόλου ἡ ἐγχείρησις τῆς μητέρας μου.

ΠΡΑΚΤΙΚΑΙ ΓΝΩΣΕΙΣ

Διὰ νὰ μὴν καπνίζῃ ἡ λάμπα

ἀρκεῖ νὰ βρέξετε τὸ φυτίλι μὲ δυνατὸν ξύδι πρὶν τὸ μεταχειρισθῆτε καὶ νὰ τὸ ἀφήσετε νὰ στεγνώσῃ καλὰ πρὶν τὸ βαπτίσετε εἰς τὸ πετρέλαιον.

ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ ΕΚ ΤΟΥ ΤΥΠΟΓΡΑΦΕΙΟΥ ΤΩΝ ΚΑΤΑΣΤΗΜΑΤΩΝ ΑΝΕΣΤΗ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΙΔΟΥ 1889 — 1915.